

İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı

**TÜRKİYE’NİN OECD ÜLKELERİ İLE ENDÜSTRİ İÇİ
TİCARETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (2000-2010)**

Şüheda Özörnek Tunç

Danışman
Prof. Dr. Ali Şen

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, Şubat- 2012

**TÜRKİYE’NİN OECD ÜLKELERİ İLE ENDÜSTRİ İÇİ
TİCARETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (2000-2010)**

Şüheda Özörnek Tunç

Danışman
Prof. Dr. Ali Şen

Yüksek Lisans Tezi

Malatya, Şubat-2012

KABUL VE ONAY

Şüheda Özörnek Tunç tarafından hazırlanan “Türkiye’nin OECD Ülkeleri ile Endüstri-içi Ticaretinin Değerlendirilmesi (2000-2010)” başlıklı bu çalışma, 27/02/2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Başkan)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] (Danışman)

[Unvanı, Adı ve Soyadı] [(İkinci Danışman)]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

[Unvanı, Adı ve Soyadı]

Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

“Prof. Dr. Ali ŞEN’in danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “Türkiye’nin OECD Ülkeleri ile Endüstri-içi Ticaretinin Değerlendirilmesi (2000-2010)” başlıklı bu çalışmanın bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.”

Şüheda Özörnek Tunç

İTHAF

Bu çalışmaya başlamadan önce, bu sürecin bu kadar zor ve sıkıntılı olabileceğini düşünmemiştim. Tez çalışmamın hemen başlangıcında iş hayatına geçmem tez çalışmamı bir süre aksattı. Bu nedenle öngördüğümde daha fazla zaman ayırarak bu çalışmayı bitirme aşamasına geldim. Bu süre içinde her konuda desteğini esirgemeyen ve beni daima çalışma konusunda teşvik eden değerli tez danışman hocam Prof. Dr. Ali ŞEN'e, Enstitü Müdürümüz Prof. Dr. Çetin DOĞAN'a, bana verdikleri desteklerinden ötürü sevgili eşim İsmet TUNÇ'a ve canım aileme çok şey borçlu olduğumu biliyorum. İyi ki varsınız.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin sadece İnönü Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/ yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/02/2012

Şüheda Özörnek Tunç

ÖZET

Endüstri-içi ticaret aynı endüstri sınıflandırma grubu içinde yer alan mal ve hizmetlerin iki yönlü ticaretini ifade eder. Özellikle 1980'lerin başlarından bu yana Türkiye'nin dış ticareti, yöneldiği bölgeler itibariyle büyük çeşitlilikler göstermiştir. Ancak, OECD'ye üye ülkelerin oluşturduğu bölge, günümüze dek en büyük oranı teşkil etmeye devam etmiştir. Bu tezin amacı, Türkiye ve OECD ülkeleri arasındaki dış ticaret ilişkilerini, endüstri-içi ticaret açısından incelemektir. Bu tez, iki soruya cevap aramıştır: Birincisi, 2000-2010 döneminde Türkiye ile OECD ülkeleri arasındaki endüstri-içi ticaretin büyüklüğü, nasıl bir gelişme kaydetmiştir? İkincisi ise, aynı dönemde iki taraf arasındaki endüstri-içi ticaretin, ürünlerin teknoloji yoğunluğu bakımından anlamlı bir değişim gösterip göstermediğidir. Bu sorular çerçevesinde yürütülen araştırmada, analiz yöntemi olarak Grubel Lloyd indeksi kullanılmıştır. Bu tez çalışması, 2000-2010 döneminde Türkiye'nin OECD ülkeleri ile olan *endüstri-içi ticareti büyüklüğünün* ülkeden ülkeye değişkenlikler gösterirken, özellikle AB-15 ülkeleri grubu ile yüksek teknoloji içeren ürünler ağırlıklı bir endüstri-içi ticaret eğilimi gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Anahtar Kelimeler: Endüstri İçi Ticaret, Grubel Lloyd Endeksi, Türkiye, OECD Ülkeleri.

ABSTRACT

Intra-industry trade (IIT) is two way of trade of goods and services which belong to same industrial classification group. Since the beginning of the 1980s foreign trade of Turkey has increasingly showed a great diversity in terms of country groups but the OECD countries have constituted the biggest group. The aim of this dissertation is to examine foreign trade relations between Turkey and the OECD countries with respect to intra-industry trade. This *dissertation* is motivated by two research *questions*. *The first question is how the extent of IIT between Turkey and the OECD has made progress in the period 2000-2010. The second question is whether the IIT between the two sides shows a significant change in terms of the degree of technology intensity of products.* The Grubel Lloyd index is used to measure the extent and the growth pattern of the intra-industry trade of Turkey with

OECD countries. The main conclusion of this thesis is that while there are some differences in the extent of IIT between Turkey and the OECD countries in the period 2000-2010, a higher degree of technological sophistication has been found in the products of IIT between Turkey and especially the EU-15 group of OECD countries.

Key Words: Intra-Industry Trade, Grubel Lloyd Index, Turkey, OECD Country.

TÜRKİYE’NİN OECD ÜLKELERİ İLE ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARETİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ (2000-2010)

Şüheda ÖZÖRNEK TUNÇ

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	i
ONUR SÖZÜ	ii
İTHAF	iii
BİLDİRİM	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar	xi
GRAFİKLER	xi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DIŞ TİCARET TEORİLERİ

1. 1. FAKTÖR DONATIMI TEORİSİ	4
1. 2. YENİ DIŞ TİCARET TEORİLERİ	6
1. 2. 1. Nitelikli İş Gücü Teorisi	7
1. 2. 2. Teknoloji Açığı Teorisi	8
1. 2. 3. Ürün Dönemleri Teorisi	9
1. 2. 4. Tercihlerde Benzerlik Teorisi	10
1. 2. 5. Ölçek Ekonomileri Teorisi	11
1. 2. 6. Monopolcü Rekabet Teorisi	12

İKİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ- İÇİ TİCARET (EİT) KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

2. 1. Endüstri-içi Ticaret Kavramı	13
2. 2. Yatay Endüstri-İçi Dış Ticaret	15
2. 3. Dikey Endüstri-İçi Dış Ticaret	15
2. 4. Endüstri İçi Dış Ticaret Modelleri	18
2. 4. 1. Rekabetçi Piyasalarda Endüstri İçi Dış Ticaret Modelleri	18
2. 4. 1. 1. Yeni Hecksher-Ohlin Modelleri	18
2. 4. 1. 1. 1. Falvey (1981) Modeli	19
2. 4. 1. 1. 2. Falvey Ve Kierzkowski (1987) Modeli	19
2. 4. 1. 2. Yeni Chamberlin Modelleri	20
2. 4. 1. 2. 1. Krugman (1979-1980) Modeli	20
2. 4. 1. 2. 2. Krugman (1981) Modeli	21
2. 4. 1. 3. Yeni Hotelling Modeli	21
2. 4. 1. 3. 1. Lancaster (1980) Modeli	22
2. 4. 2. Farklılaştırılmış Mallarda Oligopol Piyasa Yapısı ve EİT Teorileri	23
2. 4. 2. 1. Shaked ve Sutton (1984) Modeli	23
2. 4. 3. Çok Ürünlü Firmalar, Çok Uluslu Firmalar ve EİT	24
2. 4. 3. 1. Çok Uluslu Firmalar ve EİT	24

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİN HESAPLANMASINDA KULLANILAN ENDEKSLER

3. 1. Balassa Endeksi	26
3. 2. Standart Grubel-Lloyd Endeksi	26
3. 3. Aquino Endeksi	28
3. 4. Uyarlanmış Grubel-Lloyd Endeksi	29
3. 5. Brülhart A Endeksi	30
3. 6. Brülhart B Endeksi	31

3. 7. Yatay ve Dikey Endüstri İçi Dış Ticareti Ölçme Yöntemleri	32
---	----

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN OECD ÜLKELERİ İLE ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİNİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4. 1. Türkiye Endüstri-içi Ticareti ile İlgili Literatürün Özet değerlendirilmesi	34
4. 2. Metodoloji ve Veriler	36
4. 3. Türkiye’nin OECD Ülkeleri Dış Ticaretinin Genel Performansı	36
4. 3. 1. Türkiye’nin Almanya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	38
4. 3. 2. Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	39
4. 3. 3. Türkiye’nin Avustralya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	41
4. 3. 4. Türkiye’nin Avusturya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	41
4. 3. 5. Türkiye’nin Belçika ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	42
4. 3. 6. Türkiye’nin Danimarka ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	44
4. 3. 7. Türkiye’nin Fransa ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	45
4. 3. 8. Türkiye’nin Finlandiya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	45
4. 3. 9. Türkiye’nin Hollanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	46
4. 3. 10. Türkiye’nin İngiltere ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	47
4. 3. 11. Türkiye’nin İrlanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	49
4. 3. 12. Türkiye’nin İspanya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	49
4. 3. 13. Türkiye’nin İsrail ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	50
4. 3. 14. Türkiye’nin İsveç ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	51
4. 3. 15. Türkiye’nin İsviçre ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	51
4. 3. 16. Türkiye’nin İtalya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	52
4. 3. 17. Türkiye’nin İzlanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	53
4. 3. 18. Türkiye’nin Japonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	53
4. 3. 19. Türkiye’nin Kanada ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	54
4. 3. 20. Türkiye’nin G. Kore ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	55
4. 3. 21. Türkiye’nin Lüksemburg ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	55
4. 3. 22. Türkiye’nin Macaristan ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi	56

4. 3. 23. Türkiye'nin Meksika ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	56
4. 3. 24. Türkiye'nin Norveç ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	57
4. 3. 25. Türkiye'nin Polonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	58
4. 3. 26. Türkiye'nin Portekiz ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	58
4. 3. 27. Türkiye'nin Slovakya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	59
4. 3. 28. Türkiye'nin Slovenya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	59
4. 3. 29. Türkiye'nin Şili ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	59
4. 3. 30. Türkiye'nin Yeni Zelanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	59
4. 3. 31. Türkiye'nin Yunanistan ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	60
4. 3. 32. Türkiye'nin Estonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	60
4. 3. 33. Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	60
4. 3. 34. Türkiye'nin 15 AB Ülkesi ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi.....	61
SONUÇ	64
EKLER	68
KAYNAKÇA	108

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo- 1: EİT'nin Belirleyicileri.....	17
Tablo- 2: Dış Ticaret Örgüsü: Ampirik perspektif ve teoriler.....	25

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Ürün Dönemi Aşamalar	9
--------------------------------------	---

KISALTMALAR LİSTESİ

OECD: Organisation for Economic Cooperation and Development- Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

EİT: Endüstri İçi Ticaret

EAT: Endüstriler Arası Ticaret

YEİT: Yatay Endüstri İçi Ticaret

DEİT: Dikey Endüstri İçi Ticaret

AR-GE: Araştırma-Geliştirme

AET: Avrupa Ekonomik Topluluğu

AB: Avrupa Birliği

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

MEİT: Marjinal Endüstri İçi Ticaret

UK: United Kingdom – Birleşik Krallık.

IMF: International Monetary Fund - Uluslararası Para Fonu

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

GİRİŞ

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ticaretinde yaşanan hızlı değişim, kendisini dış ticaret alanında da göstermiştir. Savaş sonrasında gelişmiş ülkeler arasında sanayi mallarının ticaretinin artması, Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükler ve Hecksher-Ohlin (H-O) teorilerinin açıklamakta zorlanacakları gelişmeleri ortaya çıkarmıştır. Bu teorilere göre ülkeler, üretiminde etkin oldukları malları ihraç edip, etkin olmadıklarını ithal etmeliydiler. H-O teorisinde emek faktörü açısından zengin ülkelerin emek yoğun malları ihraç edip sermaye yoğun malları ithal etmesi, sermaye zengini ülkelerin ise sermaye yoğun mallar ihraç edip emek yoğun malları ithal etmesi öngörülmekteydi.

Ancak, dünya ticaretinde yaşanan gelişmeler benzer mallarda uzmanlaşan ülkelerin bu malların hem ihracatçısı hem de ithalatçısı olabildiğini gösterdi. Ülkelerin belirli bir mal ya da mal gruplarında uzmanlaşmasının aksine, aynı endüstriler içindeki malları eşanlı ihraç ve ithal etmesi özellikle 1960'lı yıllardaki dünya ticareti ile ilgili en önemli bulgulardan biridir. Bunların bir sonucu olarak karşılaştırmalı üstünlükleri temel alan klasik dış ticaret teorilerinin bu yeni dış ticaret kalıplarını açıklamakta yetersiz kaldıkları anlaşılmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle ticaretin serbestleştirilmesi ile benzer faktör donatımlarına sahip endüstri ülkeleri arasındaki ticaretin artması ve Faktör Donatımı Teorisinin beklenilenin tersine sonuç vermesi, içinde *endüstri-içi ticaretin* de yer aldığı yeni dış ticaret teorilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Esasen yeni dış ticaret teorileri geleneksel dış ticaret teorisinin tamamlayıcısı konumundadırlar.

Endüstriler-arası ticaret farklı endüstrilere konu olan farklı ürünlerin ticaretine işaret ederken, *endüstri-içi ticaret* ise aynı endüstriye giren farklılaştırılmış ürünlerin eşanlı olarak ihraç ve ithal edilmesini ifade etmektedir. Başka bir deyişle; endüstri içi ticaret faktör girdileri ve tüketim açısından birbirine yakın ikame malların eşanlı ithalat ve ihracatı olarak tanımlanabilir (Gönel, 2001, s. 15).

Türkiye'nin Almanya'ya kayısı ihraç etmesi karşılığında Almanya'dan tıbbi malzeme ithal etmesi endüstriler-arası ticaret olmasına karşın, Almanya'nın ürettiği otomobilleri Japonya'ya ihraç etmesi ve karşılığında Japonya'dan farklı marka otomobilleri ithal etmesi ise endüstri-içi ticarete konu olmaktadır.

Aynı endüstriye ait farklılaştırılmış malların eşanlı olarak ihraç ve ithal edilmesi şeklinde tanımlanan endüstri-içi ticaret, yeni dış ticaret teorilerinden MRT ile açıklanmaktadır. MRT ile açıklanan endüstri-içi ticaret ürün farklılaştırması ve ölçek ekonomilerini de içine alan bir yaklaşımdır.

1975 sonrası bu konu üzerine yapılan çalışmalarda bir grup araştırmacı çalışmalarında endüstri-içi ticaretin ölçümü ile ilgili bir takım endeksler ortaya atmış, başka bir grup araştırmacı ise endüstri-içi ticareti etkileyen diğer faktörleri de göz önüne alarak mal farklılaştırmasına ve eksik rekabete ağırlık vererek bu konuyu açıklamaya çalışmıştır. Diğer bir grup araştırmacı da, ekonometrik yaklaşımlarla bir ülkenin ya da ülke gruplarının dış ticaret verileri ile ülkelerin endüstri-içi ticaretini belirleyen faktörlerini ve bunun etkilerini tartışma konusunda yoğunlaşmıştır. Son zamanlarda yapılan çalışmalar, esas itibarıyla gelişmiş ülkelerin birbirleriyle olan ticaretini konu alırken; gelişmekte olan ülkelerin dış ticareti de bu çalışmaların kapsamına alınmış ve bunun sonucunda endüstri-içi ticaret yatay ve dikey endüstri-içi ticaret olarak yeni bir boyut kazanmıştır.

Bu tezin amacı, Türkiye ve OECD ülkeleri arasındaki dış ticaret ilişkilerini endüstri-içi ticaret açısından incelemektir. Bu tez iki soruya cevap aramıştır: Birincisi, 2000-2010 döneminde Türkiye ile OECD ülkeleri arasındaki endüstri-içi ticaretin büyüklüğü, nasıl bir gelişme kaydetmiştir? İkincisi ise, aynı dönemde iki taraf arasındaki endüstri-içi ticaretin, ürünlerin teknoloji yoğunluğu bakımından anlamlı bir değişim gösterip göstermediğidir. Bu sorular çerçevesinde yürütülen araştırmada, analiz yöntemi olarak Grubel Lloyd Endeksi kullanılmıştır.

Bu çalışmamızda ilk bölümde endüstri-içi ticaretin ortaya çıkışı için alt yapı oluşturan klasik dış ticaret teorilerini incelenecektir. İkinci bölümde yeni dış ticaret teorileri tartışılacaktır. Bu çerçevede Endüstri-içi ticaret yaklaşımını ortaya çıkaran

sebeplere modeller bazında kısaca değinilecektir. Üçüncü bölümde endüstri-içi ticaret tanımı, çeşitleri ve hesaplanma yöntemleri üzerinde durulacaktır. Dördüncü bölümde ise Türkiye ile OECD ülkeleri arasındaki endüstri-içi ticaret Grubel Lloyd endeksi yardımı ile hesaplanıp, sonuçları değerlendirilecektir. Sonuç bölümünde, önceki bölümlerde ele alınan konuların kısa bir özeti yapılarak, dördüncü bölümde yapılan analizin temel bulgular ortaya konacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI DIŞ TİCARET TEORİLERİ

Yukarıdada ifade edildiği gibi Endüstri-içi ticaret olgusu ortaya çıktıktan sonra bir grup çalışma, dış ticaretin faktör oranları teorisi ile açıklanamadığı görüşünden yola çıkarak, endüstri-içi ticaret olgusunu teorik olarak açıklama yönüne gitmişlerdir. Bu sebeple bu bölümde öncelikli olarak faktör oranları teorisi açıklanacaktır.

1. 1. Faktör Donatımı Teorisi

Faktör Donatımı Teorisi, David Ricardo'nun Karşılaştırmalı Avantajlar Teorisi'nin Hecksher-Ohlin-Samuelson (H-O-S) tarafından geliştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Ricardo'nun Karşılaştırmalı Avantajlar teorisi, her ülkenin ülkeler arasında var olan herhangi bir farklılıktan dolayı bu farklılığı kendi ülkesi açısından bir avantaja dönüştürebileceğini göstermektedir.

Klasik Karşılaştırmalı Üstünlükler Teorisi'ne göre, ticaret yapan ülkeler arasında üretim maliyetleri farklı olduğu sürece, ülkeler yapmış oldukları ticaretten kar elde edebilirler. Ancak bu teorinin eksik olan önemli bir noktası vardır. O da uluslararası ticaretin asıl nedeninin açıklanamamasıdır. Ricardo bu farklılığı emeğin verimliliğindeki farka bağlamış ancak bu farklılığın sebeplerine değinmemiştir.

Ricardo'dan sonra bu eksikliği gidermek üzere Faktör Donatımı Teorisi ortaya atılmıştır. Bu teoriye göre; bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse üretimi o faktörü yoğun biçimde gerektiren mallarda karşılaştırmalı üstünlük elde eder (Seyidoğlu,1996; s.57), yani onları daha ucuza üretir ve üstünlüğe sahip olduğu alanlarda uzmanlaşır.

Faktör Donatımı Teorisi'nin dayandığı iki temel varsayım şunlardır:

a) Ülkeler faktör donanımları bakımından birbirinden farklıdır. İki ülkeli modelde bir ülke emek diğeri ise sermaye bakımından zengin ülkelerdir.

b) Mallar faktör yoğunlukları bakımından farklılık gösterirler. Diğerleri ile karşılaştırıldığında bazı mallar emeğe oranla daha çok sermaye ya da tersine sermayeye göre daha çok emek gerektirirler (Seyidoğlu,1996; s.58).

Bu iki temel varsayım dışında teorinin dayandığı diğer varsayımlar;

c) Bir malın üretim fonksiyonu bütün ülkelerde aynıdır.

d) Üretimde ölçeğe göre sabit verim koşulları geçerlidir.

e) Ülkelerin talep koşulları birbirinin benzeridir (Seyidoğlu,1996; s.58).

Yukarıda sayılan tüm bu varsayımlarla kurgulanan bu teorinin üç temel özelliği söz konusudur. Birincisi, her ülke nispi olarak daha çok sahip olduğu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı malın üretiminde karşılaştırmalı avantaja sahiptir ve bu mal o ülkenin ihraç malıdır. Çünkü nispi olarak daha çok sahip olduğu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı malın üretiminde uzmanlaşmak optimal kaynak dağılımının ve etkinliği sağlamaktadır (Akt: Şimşek, 2008, s.11). H-O-S teorisi, sermaye-emek oranını endüstri özelliği olarak ve faktör donanımının nispi yoğunluğunu da uluslar arası ticaretin yönünü belirleyen etmen olarak görmektedir.

İkincisi, faktör donanımına dayanan bu dış ticaret zengin faktörlerin gelirini yükseltirken, kıt faktörlerin gelirini düşürür. Bir ülke emek yoğun malları ithal ediyorsa uluslar arası ticaret bu tür malların fiyatlarını düşürür ve böylece işçilerin durumunu kötüleştirir. Ekonomi bütün olarak kazanırken işçiler kaybeder. Bir ülke emek yoğun malları ihraç ediyorsa hem bütün olarak ekonomi hem de işçiler dış ticaretten kazançlı çıkacaktır (Akt: Şimşek, 2008, s.12).

Bu teorinin üçüncü özelliği ise, mal ticareti yoluyla ülkeler arası faktör fiyatları eşitliğinin sağlanmasıdır. Ticaretten önce bir ülkede nispi olarak daha zengin olan faktör kullanılarak üretilen malda uzmanlaşılır. Böyle bir durumda ülkenin ucuz olan bol faktörüne talep daha da artar, buna karşılık pahalı ve kıt faktörüne talep azalır. Üretim yapısındaki değişiklik nispi faktör fiyatlarını bol faktör lehine ve kıt

faktör aleyhine değiştirerek ülkeler arasında faktör fiyatlarının eşitlenmesine neden olur. Dünya çapında ortaya çıkan bu durumun yanında, faktör fiyatları eşitliği teoremi yerel çapta sabit mal fiyatlarında bir ülkenin faktör donanımındaki küçük bir değişikliğin faktör fiyatlarını etkilemeyeceğini ifade eder (Akt: Şimşek, 2008,s.12).

Faktör Donatımı Teorisi, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasında gerçekleşen endüstriler-arası ticareti açıklarken, Yeni dış ticaret teorileri ise gelişmiş ülkelerin kendi aralarındaki endüstri-içi ticareti açıklamaya yönelmiştir. Yeni Dış Ticaret Teorileri, sermaye ve teknoloji içerikli sanayi mallarına ilişkin endüstri-içi ticareti açıklamasına karşın Faktör Donatımı Teorisi ise tarım ürünleri, hammaddeler ve emek yoğun sanayi malları üzerindeki endüstriler-arası ticareti açıklama konusu yapmaktadır (Seyidoğlu, 1999, s. 92).

1. 2. Yeni Dış Ticaret Teorileri

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya ticaretinde gözlenen ampirik olgular; ticaretin serbestleştirilmesi, benzer ekonomiler arasındaki ticaretin artması ve sanayi malları endüstri içi ticaretinin yanı sıra bilgi yoğun ticaret payının da artış göstermesi şeklinde karakterize edilmektedir. Geleneksel Faktör Donatımı Teorisi, uluslararası ticareti farklı faktör donatımlarına ilişkin karşılaştırmalı üstünlüklere dayandırması nedeniyle gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkeler arasındaki endüstriler-arası ticareti açıklayabilmesine karşın dünya ticaretinde gözlenen olguları açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Gerek basit ve sınırlayıcı varsayımlara dayanması gerekse Leontief Paradoksu'nun¹ ortaya çıkması gibi etmenler de, Faktör Donatımı

¹ Leontief'in 1947 verileriyle yapmış olduğu bir araştırmanın sonucuna göre, Amerika'da bir milyon dolar değerindeki ihraç malı üretmek için gerekli olan emek, aynı değerde ithal ikamesi mallarının üretimi için gereken emekten daha fazla, sermaye ise daha azdır. Yani, emek yoğun mallar ihraç edip sermaye yoğun mallar ithal ettiğini göstermiştir. Oysa Amerika'nın sermaye faktörü yönünden zengin olduğu gerçeği, Heckscher-Ohlin modelinin tam tersine, sermaye-yoğun mallar ihraç edip emek-yoğun mallar ithal etmesi gerekirdi. Bu çelişki daha sonra "*Leontief Paradoksu*" olarak anılmaya başlanmıştır.

Teorisi'nin küreselleşen günümüz uluslararası ticaretinin önemli bir bölümünü açıklamadaki yeterliliğini sınırlamaktadır.

Yeni Dış Ticaret Teorileri analizinde ölçeğe göre artan getiriler ve eksik rekabet piyasaları gibi daha gerçekçi varsayımlar kullanılmaktadır. Dolayısıyla, bu teoriler geleneksel Faktör Donatımı Teorisi'nin açıklamada yetersiz kaldığı benzer ekonomiler arasındaki ticaret ile sanayi mallarına ilişkin endüstri-içi ticaret düzeyini açıklamaya çalışması yönünden tamamlayıcı bir nitelik taşımaktadır.

1. 2. 1. Nitelikli İş Gücü Teorisi

Leontief'in Amerika'da emeğin verimliliğinin dünyanın geri kalanından üç kat daha yüksek olduğu, gerçek emek faktörü miktarını bulmak için mevcudu üç ile çarpmak gerektiğini, Amerika'nın emek faktörü açısından zengin fakat sermaye faktörü açısından fakir olduğunu söylemesi (Leontief Paradoksu) sonrasında bu konu bir açıklık getirme ihtiyacı hissedilmiştir. Donald B. Keasing, bu konuda Leontief paradoksunu biraz daha genişleterek bu konunun sadece emek ve sermaye faktörleri olarak değil üçüncü bir faktör daha eklenerek açıklanması gerektiğini ifade etmiştir.

Keasing, endüstri ülkeleri arasındaki dış ticaretin önemli bir bölümünü oluşturan sanayi malları üzerindeki ticaretin Nitelikli İşgücü Teorisi'yle açıklanabileceğini ileri sürmüştür. Bu yaklaşıma göre, mesleki veya niteliği yüksek işgücüyle donatılan ülkeler nitelikli işgücü yoğun mallarda uzmanlaşıp bu malları ihraç ederken, niteliksiz işgücünün bol bulunduğu ülkeler ise niteliksiz işgücünü içeren malların üretiminde uzmanlaşacak ve söz konusu malların ihracatını yapacaktır.

Keasing nitelikli emeğin ayrı bir üretim faktörü olarak ele alınmasının sebebini emeğe nitelik kazandırmanın kısa sürede başarılamamasını, emeğe nitelik kazandırmanın uzun süreler sonucunda oluşabileceğini ve bu nitelikli elemanların ülke ekonomisinin büyümesi ve dış ticaretini belirleme konusunda önemini vurgulamıştır.

Bu modele göre gelişmiş ülkeler arasındaki dış ticaretin bir bölümü nitelikli emek farklılıkları ile açıklanabilmektedir. Bu bağlamda sermaye ve nitelikli eleman bakımından zengin olan ülkeler üretimi büyük ölçüde bu faktöre bağlı olan malların üretiminde uzmanlaşırken, niteliksiz emeğe bol olarak sahip olan ülkeler ise üretimi büyük ölçüde bu niteliksiz emeğe bağlı olan malların üretiminde uzmanlaşırlar (Akt: Şimşek, 2008, s.29).

1. 2. 2. Teknoloji Açığı Teorisi

Faktör Donatımı Teorisi teknolojik değişmeyi sabit kabul etmesinden dolayı statik bir yapı sergilemektedir. Ancak 1961 yılında M.V. Posner, ticaretin belirleyicisi olarak teknolojik değişme gibi dinamik faktörleri ele alarak Teknoloji Açığı Teorisi'ni ileri sürmüştür.

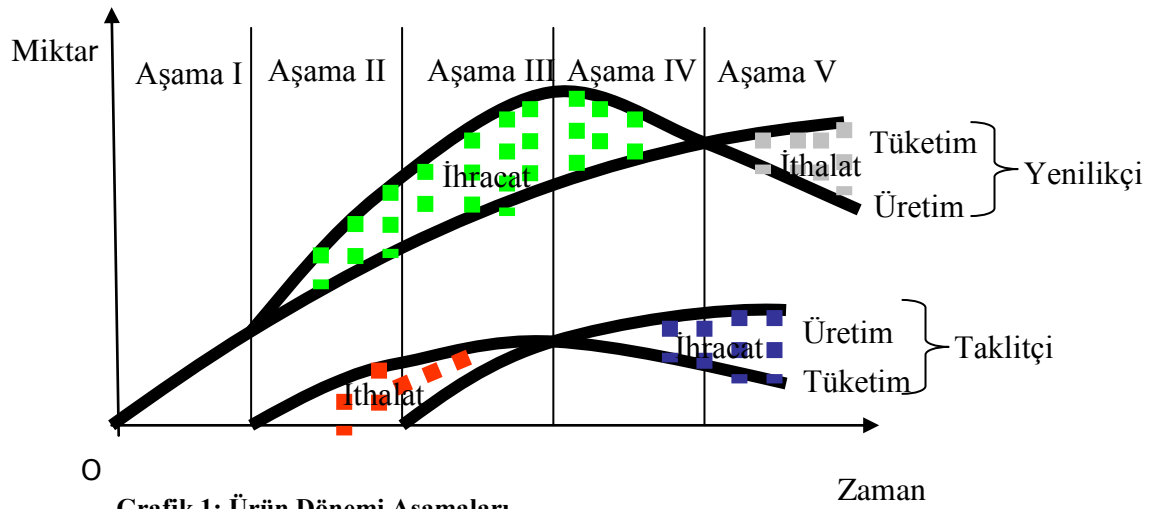
Bu teoriye göre yeni bir teknoloji ortaya koyan sanayileşmiş ülkeler, bu malların ilk ihracatçısı konumundadırlar. Söz konusu ülkeler yeni teknoloji sonrası bulunan teknolojinin telif hakkı, patent hakkı gibi süreçlerin sonunda kazandıkları söz konusu bu hakların süresi doluncaya kadar geçici bir monopol güç elde ederler. Ancak söz konusu teknoloji zamanla taklit edilerek gelişmekte olan ülkelerin eline geçecektir. Az gelişmiş ülkeler, sanayileşmiş ülkelere nazaran daha ucuz işgücü gibi bir takım avantajlardan dolayı aynı teknolojiyi daha ucuza mal edeceklerdir. Dolayısıyla teknolojinin ihracatçısı konumunda olan sanayileşmiş ülke rekabet edemeyerek aynı teknolojinin ithalatçısı konumuna gelmektedir.

Teknoloji Açığı Teorisi, ticaretin belirleyicisi olarak teknolojik değişmeyi analize katmakla dış ticaret teorisine dinamik bir nitelik kazandırmasına karşın teknoloji açığının ortaya çıkma nedenleri ve büyüklüğünü açıklamada yeterince başarılı olamamıştır. Daha sonra R. Vernon, Ürün Dönemleri Teorisi'ni geliştirerek Teknoloji Açığı Teorisi'nin eksikliklerini tamamlamaya çalışmıştır.

1. 2. 3. Ürün Dönemleri Teorisi

R. Vernon, 1966 yılında Teknoloji Açığı Teorisi'nin bir uzantısı ve genelleştirilmiş şekli olarak görülen Ürün Dönemleri Teorisi'ni ileri sürmüştür. Bu teori, bilgi yoğun ürünler üzerindeki karşılaştırmalı üstünlüklerin dinamik teorisini sunmaktadır.

Vernon, Ürün Dönemleri Teorisi uyarınca yeni ürünlerin gelişimi sırasında birçok aşamadan geçtiğini ve karşılaştırmalı üstünlüğün ürün dönemleri boyunca değiştiğini ortaya koymakta ve yeni ürünlerin icadının ABD gibi ülkelerde yoğunlaştığını öne sürmektedir.

Bu hipotez, teknoloji açığı hipotezinin genelleştirilmiş ve geliştirilmiş şeklidir. Buna göre, teknolojik yenilikler ve yeni malların geliştirilmesi ileri sanayileşmiş ülkelerde oluşur. Bu durum yüksek derecede eğitilmiş işgücünün ve AR-GE'ye yapılan yüksek yatırımın bir sonucudur.

Bu hipoteze göre 1. aşamada yeni malın üretimi ufak çaptadır ve iç piyasaya yöneliktir.

2. aşamada ürün hemen hemen tam olarak olgunlaşmıştır. Satışlar önce iç piyasaya yöneliktir sonra ihracata başlanır.

3. aşamada üretim teknolojisi standartlaşır. Yenilikçi firma içte ve dışta teknoloji lisansı vermeyi kârlı bulmaya başlar. Standart üretimin maliyetini düşürmek için üretim öteki ülkelere kaydırılır. Bu aşamada yenilikçi ülke hâlâ bir miktar mal üretir.

4. aşamada malın lisansını alan düşük maliyetli yeni üreticilerin ihracat piyasalarını ele geçirmeleri ile yenilikçi ülkenin ihracat hızı kesilir.

Yenilikçi ülkenin iç piyasası yerli üretim yerine ithalatla karşılanmaya başlanınca 5. aşamaya geçilmiş olur. Artık teknoloji dünya ülkelerinde tümüyle yayılmış ve üretimi sınırlandıran lisanslar sona ermiştir. Yerli endüstri iç ve dış piyasaları kaybettikçe yurtiçi üretim hızla düşer.

Nihayet yenilikçi ülke kendi iç piyasasında da tamamen devre dışı bırakılınca ürün dönemleri tamamlanmış olur.

1. 2. 4. Tercihlerde Benzerlik Teorisi

Tercihlerde Benzerlik Teorisi, 1961 yılında Steffan B. Linder tarafından ileri sürülmüştür. Linder, Faktör Donatımı Teorisi'nin doğal kaynaklar gibi ilkel ürünler ticaretini açıklayabilmesine karşın, sanayi malları ticaretini açıklamada yetersiz kaldığını belirterek Tercihlerde Benzerlik Teorisi'ni geliştirmiştir. Söz konusu teori, sanayi malları ticaretinin büyük ölçüde benzer gelir düzeyleri ve tercihlere sahip ülkeler arasında ortaya çıktığı görüşüne dayanmaktadır. Bu bağlamda, talep yönlü bir nitelik taşıyan Tercihlerde Benzerlik Teorisi arz yönlü Faktör Donatımı Teorisi'nden önemli bir ayrılığa işaret etmektedir.

Bir ülkede firmalar halkın çoğunluğu tarafından talep edilen ve piyasası geniş malları üretirler. Bunlar aynı zamanda ülkenin ihraç edeceği malları oluşturur. Ülkenin iç piyasa talebini karşılamak için ürettiği malları ihraç edebileceği en uygun dış piyasalar ise tercihleri kendisine benzeyen öteki ülkelerdir.

Linder, ülkelerin tercihleri ne kadar çok birbirine benzer ise ülkeler arasındaki sanayi malları ticaretinin büyük olacağını vurgulamakta ve gelir düzeyleri ile tercihler arasında güçlü bir ilişki olduğu için kişi başına düşen gelir düzeylerinin benzerliğini dikkate almaktadır. Linder, benzer gelir düzeylerine sahip ülkelerin benzer malları tükettikleri ve benzer malların ticaretini yaptıkları için aralarındaki sanayi malları ticaretinin fazla olacağını ileri sürmektedir. Linder'in bu görüşü, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde sanayi malları ticaretindeki hızlı artışın gelişmiş ülkeler arasında olduğu gözlemiyle uyumaktadır (Vatansever Deviren, 2004).

1. 2. 5. Ölçek Ekonomileri Teorisi

Faktör Donatımı Teorisi, her iki malın iki ülkede de ölçeğe göre sabit getiri koşulları altında üretildiğini varsaymaktadır. Dolayısıyla; söz konusu teori iki ülke her bir yönüyle birbirine benzer olduğunda ölçeğe göre artan getirilere dayalı ticaretin ortaya çıkmasını açıklayamamaktadır. Günümüz uygulamalarına bakıldığında, üretim daha etkin ve ölçek daha büyük olduğu için birçok endüstrinin ölçek ekonomilerine sahip olduğu göze çarpmaktadır.

Ölçek ekonomileri içsel ve dışsal ölçek ekonomileri olmak üzere ikiye ayrılır. İçsel ölçek ekonomileri, bir firmanın diğer firmaların üretim ölçeklerinden bağımsız olarak sadece kendi üretim ölçeğinin genişlemesi durumunda ortalama maliyetlerin düşmesini ifade eder. Ölçek ekonomilerinden bir diğeri ise dışsal ölçek ekonomileridir. Firmanın bağlı bulunduğu endüstrideki üretim ölçeğinin bir bütün olarak artmasıyla her bir firmanın ortalama maliyetlerinde ortaya çıkan düşmedir (Kaymakçı ve diğerleri, 2007, s.26).

Ölçek ekonomileri için içsel ve dışsal tasarrufların olması ülkelerin bu tür endüstrilerde uzmanlaşmaları için daha güçlü bir teşvik sağlar.

Ülke iç piyasada tüketicilerin satın alacakları çok sayıdaki maldan az miktarda üretmek yerine, ölçek ekonomilerine sahip birkaç endüstri üzerinde uzmanlaşmaya gider ve ihtiyacı olan diğer malları dışarıdan ithal eder. Böylece ölçek

ekonomileri maliyetleri düşürerek üretim ve zevkler yönünden birbirine benzer ülkeler arasında bile kârlı dış ticaret yapma imkânı sağlar.

Ölçek Ekonomileri Teorisi, son yıllarda endüstri-içi ticareti açıklamaya yönelik olarak geliştirilen Monopolcü Rekabet Teorisi'ne önemli katkılarda bulunmuş bir teori niteliğindedir.

1. 2. 6. Monopolcü Rekabet Teorisi

Günümüzde uluslararası ticaret teorisinin en önemli alanı ölçeğe göre artan getiriler ile eksik rekabet piyasalarının ticaret modellerine girmesidir. Başlangıçta ölçeğe göre artan getirilere duyulan ilgi temelde bu ögenin Faktör Donatımı Teorisi'nin çerçevesi için gerekli bir değişiklik olduğu inancı, son yıllarda eksik rekabet piyasalarına yönelik ilgi, endüstri-içi ticarete gözlenen artışı açıklama isteğinden ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, iktisatçılar 1933 yılında Edward H. Chamberlin tarafından geliştirilen Monopolcü Rekabet Teorisi'ni dış ticarete uygulamışlardır.

Monopolcü Rekabet Teorisi, analizinde gerçekçi varsayımlar kullanmaktadır. Bu nedenle ölçeğe göre artan getiriler, monopolcü rekabet piyasaları ve ürün farklılaştırması önem kazanmakta ve teknolojik değişimler göz önüne alınmaktadır. Üretim faktörlerinin, ülkeler arasında mobil oldukları varsayılmakta ve taşıma giderleri, analize dâhil edilmektedir. Uluslararası fiyatın belirleyicisi monopolcü rekabet piyasalarında faaliyet gösteren firmalar olmaktadır (Vatansever Deviren, 2004).

Ölçek ekonomilerinden yararlanma düşüncesi her firma veya üretim tesisini çok sayıda farklı tür veya tipte mal üretmek yerine yalnız bir veya birkaç tür üzerinde üretim yapmaya zorlar. Bunun sebebi de farklılaştırılmış malların birbirleri yerine ikame edilebilir olması ve dolayısıyla firmaların rekabet edebilmesi için maliyetlerini düşürmek istemesidir. Üretim az sayıda mal üzerinden gerçekleştiğinden uzmanlaşmaya gidilir, daha etkin teknolojiler kullanılır ve ölçek ekonomilerinden faydalanılır. Böylece ülke bu türün ihracatçısı konumuna gelir.

Faktör Donatımı Teorisi, gelişmiş ülkeler ile az gelişmiş ülkeler arasındaki endüstri-içi ticareti açıklamaya yönelik bir teoridir.

İKİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ-İÇİ TİCARET KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

2. 1. Endüstri-içi Ticaret Kavramı

Endüstri-içi ticaret (EİT)² aynı endüstri grubuna giren fakat dış görünüş, kalite, kullanım özellikleri ve marka açısından farklılıklar gösteren malların eş zamanlı ihraç ve ithaline dayanan bir dış ticaret şeklidir.

Dış ticaret yazınında 1960’lar öncesinde de EİT olgusuna ilişkin atıflara rastlanılmaktadır (Şimşek, 2008 s.7). Verdun ve Balassa (1986) ve sonrasında Helpman (1981), Krugman (1979-81) Lancaster (1980) tarafından geliştirilen ticaret modelleri endüstri-içi ticareti açıklamışlardır. Bu dönemde bu konu üzerinde yapılan çalışmaları Grubel ve Lloyd üç grupta toparlanabileceğini ifade etmişlerdir.

İlk gruptaki çalışmalar ticaretin coğrafi dağılımını ele almışlardır. İkinci grup çalışmalar ticaretin mal dağılımının tarihi gelişimiyle ilgilidir. Üçüncü grupta yer alan Grubel Lloyd (1975) EİT olgusunu Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile sınırlı tutmayıp bütün endüstrileşmiş ülkeler arasında önemli olduğunu açıklamışlardır.

EİT kavramı son otuz beş kırk yıllık bir dönemde akademik çevrelerce oldukça ilgi görmüştür. Ancak yapılan çalışmalar genellikle gelişmiş ülkeler arası

² Bu olguyu için dış ticaret yazınında “endüstri-içi ticaret” (Balassa, Grubel ve Lloyd) teriminin yanı sıra Gray, “iki yönlü ticaret” (two-way trade), Finger, “ticaret çakışması” (overlap trade), Kojima, “yatay ticaret” (horizontal trade), Brander, “karşılıklı çekiş” (crosshauling), Abd-el-Rahman, “benzer ürünlerde iki yönlü ticaret” (two-way trade in similar products) terimleri kullanılmıştır (Şimşek, 2008 s.6).

(kuzey-kuzey) dış ticareti açıklama yönündedir. Grubel Lloyd (1975)'a göre EİT gelişmiş ülkeler arasında daha fazla, az gelişmiş ülke ile gelişmiş ülke arasında (kuzey-güney) ve az gelişmiş ülkeler arasında (güney-güney) daha azdır.

Ölçek ekonomileri içindeki ürün farklılaşması endüstri içi ticareti büyütür. Üretim faktörleri daha az benzer (gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler arası) ülkelerde karşılaştırmalı üstünlükler ve endüstriler arası ticaret daha önemlidir. Diğer bir ifadeyle, endüstriler arası ticaret üretim faktörleri daha çok benzer ülkelerde karardır. Endüstriler arası ticaret doğal karşılaştırmalı üstünlükleri yansıtırken, endüstri-içi ticaret kazanılmış karşılaştırmalı üstünlükleri yansıtır (Salvatore, 2001).

Endüstri-içi ticaret aynı sanayi dalı kapsamında olan ancak farklılaştırılmış bir yapıda olan ürünlerin karşılıklı olarak ihraç ve ithal edilmesidir. Daha çok sanayi ürünlerinde görülür. Burada karşılaştırmalı üstünlük yoktur, ancak yine de kazanç vardır. Bu kazanç ölçek ekonomilerinden ve ürünlerin farklılaştırılmasından kaynaklanır.

Yapılan çalışmalar EİT'in gelişmişlik düzeyi yüksek, birbirine komşu, gümrük duvarları aşağıya çekilmiş veya entegrasyona gitmiş, iç pazarı geniş, fert başı gelir düzeyi yüksek ülkeler arasında olduğunu tespit etmiştir. Bu ticarete konu olan malların ise, monopollü rekabet şartlarında üretilen, ölçek ekonomisine bağlı ve ürün farklılaştırmasına uygun mallar olduğu tespit edilmiştir. Bu ticaret çok uluslu ve uluslararası şirketlerin hakim olduğu koruma duvarları düşük ya da entegre pazarla sahip ülkeler arasında yaygındır (Ertürk, 2001 s.43).

Tekelci rekabetin olduğu gelir düzeyi yüksek ülkelerde, endüstri içi ticaretin yoğun olduğu, çünkü tüketicilerin gelirlerinin büyük bir bölümünü gelişmiş, farklılaştırılmış karmaşık yapısı olan endüstri mallarına harcadıkları saptanmıştır. Farklı gelir grupları olan ülkelerde zevkler farklı olacağı için daha az endüstri içi ticaret olacaktır. Bunun yanında, dışa açık ülkelerde endüstri içi ticaret daha fazla gelişmektedir. Uzaklık, ulaşım maliyetlerinin yüksek olmasının piyasa paylarını olumsuz yönde etkilemesi nedeniyle, endüstri içi ticareti de olumsuz yönde etkilemektedir. Sınır ülkeler ya da aynı dili konuşan ülkelerde bilgi akışının serbest

olmasına bağılı olarak endüstri içi ticaret gelişecektir. Çünkü her iki ülke tüketicileri de pazara sunulan malları tanıyıp özelliklerini öğrenme imkânına kavuşacaklardır. AB gibi bir ekonomik ve/veya siyasi bloğa üye olmak da endüstri içi ticareti artıracaktır. Yukarıda sözü edilen etmenler endüstri içi ticaret konusunda ülkelerin özellikleri ile ilgili olan kısıtlardır. Bir de ürünlerin yapısıyla ilgili olan kısıtlar bulunmaktadır. Tekelci rekabet nedeniyle farklılaştırılmış ürünler endüstri içi ticareti artırmaktadır (Dış Ticaret Müstaşarlığı, 2003).

Endüstri-içi ticareti yapıları bakımından yatay EİT ve dikey EİT olarak ikiye ayırmak mümkündür.

Aynı sektör ve aynı üretim aşamasındaki malların eşanlı ihraç ve ithal edilmesi anlamına gelen ve “mal çeşitlendirmesi” temeline dayanan EİT türüdür. Örneğin, Türkiye buzdolabını hem ihraç hem de ithal ediyor. Ancak, söz konusu buzdolaplarının üretimi benzer teknolojiyle yapılmakta ve benzer fonksiyonlar içermekte olsalar bile ihraç ve ithal edilen televizyonların görünüş vb gibi bazı ayırt edici özellikleri sebebiyle tüketici tarafından farklı algılanmaktadır.

2. 2. Yatay Endüstri İçi Dış Ticaret

Aynı sektör ve aynı üretim aşamasındaki malların eşanlı ihraç ve ithal edilmesi anlamına gelen ve “mal çeşitlendirmesi” temeline dayanan EİT türüdür. Örneğin, Türkiye buzdolabını hem ihraç hem de ithal etmektedir. Ancak, söz konusu buzdolaplarının üretimi benzer teknolojiyle yapılmakta ve benzer fonksiyonlar içermekte olsalar bile ihraç ve ithal edilen televizyonların görünüş vb gibi bazı ayırt edici özellikleri sebebiyle tüketici tarafından farklı algılanmaktadır.

2. 3. Dikey Endüstri İçi Dış Ticaret

Aynı sektörde olan fakat farklı üretim aşamalarında bulunan malların eşanlı ihraç ve ithalidir. Bu türden EİT’ye temel olan gelişmeler, üretim sürecinin bölümlere ayrılabilmesi ve yerel avantajlardan faydalanma olanaklarının geliştiği globalleşme sürecidir. Dikey EİT’nin gelişmesinin en önemli sebebi çokuluslu şirketlerin üretim sürecini farklı ülkelere bölmeleridir. Bu türü en iyi temsil edebilecek

örnek bilgisayardır. Üretimin teknoloji-yoğun bölümü gelişmiş ülkelerde yapılırken, emek yoğun bir süreç olan birleştirme işlemleri gelişmekte olan (ÇHC, Tayland, Tayvan vb gibi) ülkelerde yapılmaktadır (Ertekin,2007:3).

“Clark ve Stanley (1999)’e göre Kuzey- Güney arasındaki EİT’yi (Dikey EİT’yi temsil ettiği yukarıda ifade edilmişti) belirleyen etkenler şu şekilde sıralanmıştır:

- Faktör donanımları farkları (Negatif)
- Ticaret ortağının ekonomik büyüklüğü (Pozitif)
- Reklam yoğunluğu(Pozitif)
- Endüstri büyüklüğü (Pozitif)
- Satıcı yoğunlaşması (Negatif)
- Sektörel yayılım (Negatif)
- Sektörün sermaye yoğunluğu (Negatif)” (Akt. Ertekin, 2007:3-4).

Falvey (1981), Falvey ve Kierzkowsky (1987) ve Shaked ve Sutton (1984) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarına göre, dikey EİT’de sermaye-işgücü oranı temel belirleyicidir. Ekonomiye arz tarafından bakıldığında daha yüksek kaliteli mallar daha yüksek sermaye yoğunluğu gerektirdiğinden söz konusu malların fiyatları da daha yüksek olma eğilimindedir. Ekonomiye talep yönünden bakıldığında ise, bütün tüketiciler benzer tercihlere sahip olmalarına rağmen her birey geliri tarafından belirlenen sadece bir farklılaştırılmış ürünü talep eder.

Emirhan (2002)’de de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu çalışmaya göre, yatay ve dikey EİT’i belirleyen etkenler tamamen farklıdır. Endüstriye özel değişkenler yatay EİT üzerinde etkili iken, söz konusu değişkenlerin dikey EİT üzerinde etkileri yoktur. Diğer taraftan, dikey EİT ülkelere özel değişkenler tarafından belirlenmektedir. Bu değişkenlerin ise, yatay EİT üzerinde etkileri yoktur.

Montout, Mucchielli ve Zignago (2002) tarafından yapılan çalışmada, EİT’i belirleyen etkenler ve ilişkinin yönü aşağıdaki tabloda ifade edilmiştir:

Tablo:1 Endüstri-içi Ticaretin Belirleyicileri

Değişkenler	EİT	
	Dikey	Yatay
Piyasa Büyüklüğü (Ort. GSYH-Dolar)	+	+
Piyasa Büyüklüğü Farkları	-	+
Yaşam Standardı (Ortalama K.B. Gelir)	+	+
Ekonomik farklılık (K.B. Gelir Farkı)	-	+
Coğrafi Uzaklık	-	-
Bölgesel Bütünleşme (Kukla)	+	+
Minimum Etkin Ölçek	+/-	+/-
Döviz Kuru	+/-	+/-

Kaynak: Ertekin, 2007

- Piyasa büyüklüğü arttıkça talebin çeşitlenmesi sebebiyle EİT’de artar.
- Piyasa büyüklüğü farkları arttıkça dikey EİT azalırken yatay EİT’nin artması beklenmektedir.
- Yaşam standardı yükseldikçe farklı mallara olan talebin arttığı varsayılmış bu yüzden EİT’nin de artacağı ifade edilmiştir.
- Ekonomik farklılık arttıkça dikey EİT azalırken yatay EİT’nin artması beklenmektedir.
- Coğrafi uzaklık, taşıma maliyetleri vb gibi nedenlerden dolayı EİT’yi olumsuz etkilemektedir.
- Bölgesel bütünleşmeler sonucunda indirilen tarifeler, ölçek ekonomilerinden faydalanma imkanı doğurduğundan dolayı EİT üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

2. 4. Endüstri İçi Dış Ticaret Modelleri

Bu modelleri genel anlamda yatay ve dikey olarak ikiye ayırmak olasıdır. Yatay modeller, gelişmiş ülkeler arasındaki EİT’i hesaplamaya daha uygundur. Dikey modeller ise büyük bir ölçüde eşit olmayan partnerler arası var olan EİT olgusunu açıklar. (Veeramani, 2002 s. 510)

2. 4. 1. Rekabetçi Piyasalarda Endüstri İçi Dış Ticaret Modelleri

2. 4. 1. 1. Yeni Hecksher-Ohlin Modelleri

Bu bölümde yapısal olarak rekabetçi olan piyasaları dikkate alan bir takım EİT modelleri anlatılacaktır. Bu bölümün kapsamı içinde ilk önce nispi faktörün dış ticaretteki önemini vurgulayan yeni Hecksher-Ohlin modelleri, ardından Chamberlin ve Hotelling modelleri anlatılacaktır.

H-O-S modellerinde daha önce ifade edildiği gibi ülkeler arasında ilk faktör donanımlarının farklı olduğu bir dünyada uzmanlaşma ve mübadele için olanağın var olduğunu varsaymaktadır. Engellerin bulunması durumunda bir ülke nispi olarak daha çok sahip olduğu faktörün yoğun olarak kullanıldığı malın üretiminde uzmanlaşacaktır. Dolayısıyla söz konusu bu malın ihracatçısı olacaktır. Aynı ülke sahip olduğu daha kıt faktörün yoğun olarak kullanıldığı malın da ithalatçısı olacaktır. EİT'i açıklamaya yönelik bazı modeller ticaretin nedeni olarak faktör donanımı farklılığına işaret ettiğinden bu modellere dış ticaret yazınında yeni Heckscher-Ohlin modelleri denmektedir. Bunun en iyi örneğini Falvey (1981), Falvey ve Kierzkowski (1987) ortaya atmıştır.

2. 4. 1. 1. 1. Falvey (1981) Modeli

Falvey (1981) modeli iki ülkeli iki faktörlü H-O-S teorisine benzemektedir. Ev sahibi ve yabancı ülke olmak üzere iki ülke farklı emek ve sermaye donanımlarına sahip olmakla beraber, sermayenin kira bedeli ev sahibi ülkede, ücret oranı ise yabancı ülkede nispi olarak daha düşüktür. Ancak bu teori iki yönüyle H-O-S modelinden farklıdır. Birincisi, yalnızca iki üretim faktörü olmasına rağmen bunlardan biri (sermaye) belirli bir sektör içinde firmalar arasında serbestçe dolaşabilir ancak sektörler arası hareketsizdir. İkincisi, mal dikey olarak başka bir ifadeyle kalite yoluyla farklılaştırılmıştır.

Falvey (1981)'e göre, arz yönünden her kalitenin ayırt edici özelliğinin malın üretiminde kullanılan sermaye-emek oranı olduğu varsayımı altında, daha yüksek kaliteli mal nispi olarak daha fazla sermaye yoğun üretim teknikleri gerektirmekte ve daha pahalıya satılmaktadır. Bunun bir sonucu olarak emek faktörü bakımından zengin olan ülke nispeten yüksek kaliteli malların ithalatçısı olacaktır. Sermaye bakımından zengin olan ülke ise, nispeten yüksek kaliteli malın ihracatçısı olacaktır.

2. 4. 1. 1. 2. Falvey ve Kierzkowski (1987) Modeli

Bu model, H-O-S ve Linder modelinin bir karışımı niteliğindedir. Talep edilen mal kalitesi ve bireylerin gelirleri arasındaki ilişkiye değinerek Linder

modelinin talep yönünü, teknoloji ve faktör donanımı farklılıkları ile de H-O-S teorisinin arz yönünü yakaladıklarını göstermeye çalışmaktadırlar. (Akt. Şimşek, 2008 s. 52)

Söz konusu modelin önemli bir yanı eşit olmayan gelirlerinde modele dâhil olmasıdır. Eşit olmayan gelirler dikey olarak farklılaştırılmış malların bir çeşidinde talebi oluşturmak için modele eklenmiştir. Model, tüketicilerin aynı zevklere sahip olduğu, her bir bireyin yalnızca bir tip farklılaştırılmış mal talep ettiği ve nispi fiyatlar veri iken bu tercih edilen mal çeşidinin sadece bireyin geliri ile belirlendiği varsayımına dayanmaktadır. Buna göre gelir değiştikçe tercih edilen mal kalitesi de değişecektir. Toplumda toplam gelir eşit olarak dağıtılmadığından, farklılaştırılmış malların herhangi bir çeşidi için bir toplam talep söz konusudur. Modelin arz yönü ise, iki sektörün biri tek bir homojen mal, diğeri birden fazla farklı kaliteden mal ürettiği her iki sektörde de ölçeğe göre sabit getiri olduğu varsayılmaktadır.

2. 4. 1. 2. Yeni Chamberlin Modelleri

Bu modeller üretimde azalan maliyetlere ve mal farklılaştırmasına dikkat çekmektedirler. (Akt: Şimşek, 2008 s. 58) H-O modellerinden önemli bir farkı, malların yatay olarak farklılaştırılması varsayımıdır. Söz konusu bu modellerde monopollü rekabet yaklaşımları ve nispi faktör donanımlarından bağımsız olarak dış ticareti açıklamaya çalışılmıştır. Bunlara kısaca değineceğiz.

2. 4. 1. 2. 1. Krugman (1979-1980) Modeli

Krugman, dış ticaretin temel nedeninin faktör donanımı ve teknolojiadaki farklılıklar yerine içsel ölçek ekonomileri olduğunu belirtir. (Akt: Şimşek, 2008 s. 58) Artan getirilerin varlığında ticaret ortaya çıkmaktadır.

Krugman (1979), ulaştırma maliyetlerini de modele katarak genişletmiştir. Bu yeni modele göre, Her iki ülkenin ekonomileri özdeş (ev ekonomisi açısından) varsayılarak ve iyi yönlü ulaşım maliyetleri sıfır olarak kabul edildiğinde ülkeler birbirine benzer olmayan zevklere sahiplerse, her biri daha geniş yurt içi piyasaya

sahip olduğu endüstride uzmanlaşacaktır. Dolayısıyla uzmanlaştığı bu malın ihracatçısı olacaktır.

2. 4. 1. 2. 2. Krugman (1981) Modeli

Bu modelde de Krugman (1981), eğer ülkeler yeterli ölçüde benzer faktör donanımlarına sahiplerse iki ülke de ticaretten kazanç sağlayacaktır.

Krugman, ticaretten kazanç sağlanıp sağlanmayacağını, ticaretin etkilerini kareye benzer bir şekilde anlatmıştır. Eğer ülke “çıkarların çatışması” kısmında yer alıyorsa ölçek ekonomileri etkisizdir. “Karşılıklı yarar” kısmında yer alıyorsa endüstri-içi uzmanlaşmadan kaynaklanan kazançlar fazladır. Bu durumda ticaret herkes için kazançlıdır.

2. 4. 1. 3. Yeni Hotelling Modeli

Bu modeli diğer modellerden ayıran en önemli özelliği, belirli bir malın alternatif çeşitleri için farklı tüketicilerin farklı tercihleri söz konusudur. Yeni Chamberlin modelinden farklı olarak arz yönlü bakıldığında yatay olarak farklılaştırılmış ürünler ve tekelleri rekabet söz konusudur. Talep yönlü bakıldığında ise Yeni Hotelling modelleri, Yeni Chamberlin modellerinden farklılık göstermektedir. Dixit ve Stiglitz (1977) Tüketicinin bir çeşit için özel tercihinin olmadığını dolayısıyla tüm tüketicilerin aynı çeşidi tercih ettiğini ve farklılaştırılmış bir malın elde edilebilir tüm çeşitlerini talep ettiğini anlatmaktadır. Tıpkı her seferinde farklı lokantalarda (Çin, Fransız, İtalyan lokantaları gibi) yemek yemeyi tercih eden tüketiciler gibi.

Yeni hotelling modelleri “ideal çeşit” ve “çeşit sevgisi” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bu modellerin öncülüğünü Lancaster Modeli yapmaktadır. Bu modeller şunlardır:

2. 4. 1. 3. 1. Lancaster (1980) Modeli

Monopollü rekabette “ideal çeşit” yaklaşımı (Hotelling-Lancaster yaklaşımı) olarak bilinen Lancaster (1979) Modeli’nde, tüketicilerin yatay mal farklılaştırması içinde “ideal”, özel tercihlerinin olduğu iddia edilmektedir. Bireyler ideal tercihlerine yaklaştıkları ölçüde bu mala daha yüksek bedel ödeyerek sahip olurlar. Diğer bir ifadeyle, “bulunabilir çeşit tüketicinin spektrum üzerindeki ideal çeşidinden ne kadar uzaksa, tüketicinin ödemeye istekli olduğu fiyat o kadar düşüktür” (Şimşek, 2008 s.44).

Lancaster (1980), biri farklılaştırılmış mallar ve diğeri dış mallar olmak üzere iki sektör varsaymıştır. Farklılaştırılmış mallar sektöründe tüm mallar aynı kalitededir. Böylece hiçbir mal içerdiği özelliğe göre diğerinden üstün değildir. Modelde bireylerin, malların kendilerinden ziyade özelliklerine ilişkin tercihlerinin olduğu varsayılmaktadır. Bir mal içinde özelliklerin somutlaştırdığı oranlar, onun mal spesifikasyonunu belirtmektedir. Eğer tüm farklılaştırılmış mallar birim kaynak maliyetinde kullanılabilir olsaydı, her tüketici en çok tercih ettikleri bazı malları bulabilirdi. Fakat farklı tüketiciler farklı en çok tercih edilen mallara sahip olabilsinler diye tüketici tercihlerinde farklılık vardır. En çok tercih edilen mallar setinin mal spektrumunun dış bükey bir alt seti olduğu varsayılmaktadır (Akt: Şimşek, 2008 s. 88).

Lancaster (1980) modelini ayrıca, ticaret yapan ülkeler arasında ilk faktör donanımı farklarının bulunduğu bir H-O-S çerçeveye doğru da genişletmiştir. Tarım nispi olarak emek yoğun olmasına karşın, sanayinin de sermaye yoğun olduğu varsayımı altında, emek bakımından zengin ülke tarımda daha yüksek oranda üretim yapacağından, tarım mallarının net ihracatçısı iken, sermaye mallarının ithalatçısı konumundadır.

2. 4. 2. Farklılaştırılmış Mallarda Oligopol Piyasa Yapısı ve EİT Teorileri

Bu bölümde oligopol piyasa şartlarında dikey ve yatay olarak farklılaştırılmış mallardaki EİT modellerinden Shaked ve Sutton (1984) Modeli açıklanacaktır.

2. 4. 2. 1. Shaked ve Sutton (1984) Modeli

Dikey olarak farklılaştırılmış malların ticareti daha önce H-O modelleri kapsamında incelenmişti. Bu modeldeki mal kalitesi her bir kalitenin sermaye-emek orana endeksliydi. Daha yoğun olarak sermaye faktörü gerektiren daha kaliteli mal daha yüksek fiyattan satılmaktaydı. Ancak bu mallar yapısal olarak rekabetçi bir piyasada yapılmaktaydı.

Oligopol piyasalarda da bazı firmalar, aynı endüstri içerisindeki malı dikey olarak farklılaştırabilmekteler. Shaked ve Sutton (1984) Modeli'nde dikey mal farklılaştırılması yani malların kalite yönünden farklılaştırıldığı alternatif durumlarla ilgilenmişlerdir. Rekabetçi firmaların farklı kalitedeki malları aynı fiyattan piyasaya sunmaları halinde tüketiciler en yüksek kaliteye sahip olanı tercih edeceklerdir.

Bu model üç aşamalı karar verme süreci ile açıklanmaktadır. İlk olarak firma veri piyasaya girip girmeme konusunda bir karar süreci yaşayacaktır. İkinci olarak, üretilecek olan ürün mal kalitesinin nasıl olacağı konusunda bir karar vereceklerdir. Üçüncü olarak da ürettikleri söz konusu malın satış fiyatı konusunda karar vermeleri gerekecektir. “Bu kararlar kısmen piyasada var olan ve nihai dengede piyasaya sonradan giren firma sayısına bağlı olacaktır”(Akt. Şimşek, 2008, s.119).

Veri durumunda faaliyetlerini devam ettirecek firma sayısı tüketici zevklerine, gelir dağılımına ve mal kalitesindeki değişmelere göre ortalama değişir maliyetlerin değişme şekline bağlı olmakla birlikte rakip firmalar tarafından teklif edilen çeşitli mal kalitelerinden bağımsızdır. Shaked ve Sutton (1983-84) genelde firmaların sayısının sınırlı olacağını belirterek böyle bir durumu sınırlılık özelliği olarak ifade etmektedirler (Akt. Şimşek, 2008, s. 120). Bu ortalama değişir maliyetlerin mal

kalitesi ile birlikte artmadığı varsayımı altında piyasada bir veya iki firma olacak. Dolayısıyla doğal oligopol durumu ortaya çıkacaktır.

2. 4. 3. Çok Ürünlü Firmalar, Çok Uluslu Firmalar ve EİT

Endüstri-içi ticaretin önemli olduğu piyasalarda pek çok firma veri bir malın kalitesinden veya çeşidinden daha fazla ürettikleri ve bunları birçok ülkede bulunan üretim ve dağıtım olanaklarına sahip olduklarını ortaya koyar.

2. 4. 3. 1. Çok Uluslu Firmalar ve EİT

Bu modeller içinde en önemli olan model Helpman ve Krugman (1985) modelidir. Bu modelde hem tek ürünlü firmalar hem de dikey olarak bütünleşmiş olan çok uluslu firmalar üzerinden açıklamalar yapılmıştır. Tek ürünlü firmalar ile ilgili olarak, EİT'in payı ve nispi donanımlarındaki farklılıklar arasında çok açık bir ilişki görememekle birlikte, firma içi ticaretteki farklılıkların faktör donanımındaki farklılıklarla pozitif ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Akt. Şimşek, 2008, s. 139). Bununla birlikte dikey olarak bütünleşmiş firmalara izin vermek, firma içi ticaretteki farklılıklar ve faktör donanımları arasındaki bu bağlantıyı zayıflatmaktadır. Nispi faktör donanımlarındaki farklılık arttıkça ticaret hacmi ve firma içi ticaretin payı da artmış olacaktır.

Tablo 2'de dış ticaret modellerinin ve mal farklılaştırmaları ile birlikte EİT, yatay EİT ve dikey EİT olguları gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo: 2 Dış ticaret örgüsü: Ampirik perspektif ve teoriler.

Endüstri seviyesinde Dış tic. tipleri	Ürün seviyesinde dış tic. tipleri	Dış tic. tiplerinin teorik mantığı	Teorik model örnekleri	Pazar yapısı	Anahtar faktörler
Endüstriler arası Ticaret		Kl. Karşılaş. üstünlükler teo.	Ricardo modeli	Tam rekabet	Teknoloji farklılığı
	Tek yönlü dış tic.				
			H-O modeli	Tam rekabet	Faktör donanımı farklılığı
		Ulusal arası Bölüşüm	Jones and Kierzkowski (1990); Arndt and Kierz- kowski(2001); Deardorff(2001 a-b); Cheng and Kierz- kowski(2001); Jones, Kierzkowski and Leonard (2002)		Üretim yöntemindeki engeller. Ücretlerdeki değişim, nakliyat giderleri, koordinasyon giderleri, ticaret engelleri vs.
			Falvey (1981); Falvey And Kierzkowski(1987)	Tam rek.	H-O tipi üretim sektöründeki ayırım ölçeğe göre sabit verim teknolojisi. Fakat Ricardo farklı yoğunluklardaki faktör bileşimleri sevi- yesinde ve yüksek kalitedeki ürün yüksek ser- maye emek oranı gerektiren teknoloji ve yüksek ücretlerle üretilir. Faktör donanımın- daki ve gelir dağılımındaki farklılık, türdeş sek- törlerdeki teknoloji farklılığı DEİT'e neden ol- maktadır.
	Dikey EİT	Dikey ürün farklılaştırması (nihai mallar)	Flam and Helpman (1987)	Tam rek	Farklılaştırılmış ürün sektörlerindeki teknoloji ve gelir bileşimlerindeki değişim dikey EİT'ye sebeptir. Kuzeyde ileri teknoloji ve yüksek kaliteli ürün ile güneydeki düşük kaliteli ürün.
			Shaked and Sutton (1984)	Doğal oligopol	Değişken maliyetler kalite iyileştirmeleri ile birlikte artmaz. Nash denge fiyatındaki firma sayısı sabittir. Malın kalitesini değiştirmekten kaynaklanan marj. gelir, marj. maliyete eşittir.
			Lancaster (1979-80) Helpman(1984)	Monopol	“İdeal çeşit” yaklaşımı: Toplam çeşitlilik seviyesinde tercih edilen tek bir çeşit var. Monopol ve ölçek ekonomilerinde her çeşitten üretim yapılıyor.
	Yatay EİT	Yatay ürün farklılaştırılması (Nihai mallar)	Spence(1976); Dixit And Stiglitz(1977); Krugman(1979-80-81)	Monopol	“Çeşit sevgisi” yaklaşımı: çeşitliliği talep etmek. Monopol piyasalarda ve ölçek ekonomilerinde çok çeşit söz konusudur.
			Helpman and Krugman (1985)	Monopol	Karışık yaklaşım: Her ülkede tüm çeşitlilik talep var. Monopolde ve ölçek eko. çeşit sınırsız. Benzer faktör oranları, benzer kişisel gelir, pazar büyüklüklerindeki farklılık, geniş miktarda DEİT.

Kaynak: (Ando, 2006 s. 268)'den tarafımızdan Türkçeye çevrilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ENDÜSTRİ İÇİ TİCARETİN HESAPLANMASINDA KULLANILAN ENDEKSLER

3. 1. Balassa Endeksi

$$BI_{ij} = \left(X_{ij} / \sum_{i=1}^n X_{ij} \right) / \left(\sum_{j=1}^m X_{ij} / \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^m X_{ij} \right)$$

(1)

X_{ij} , Ülkelerin i endüstrisinin ihracatını; $\sum X_{ij}$, ülkedeki toplam ihracatı ($1, \dots, n$ kadar i toplamı); $\sum X_{ij}$, partner ülkelerdeki i endüstrisinin toplam ihracatını ($1, \dots, n$ kadar j toplamı); $\sum \sum X_{ij}$, partner ülkelerdeki toplam ihracatı ve BI_{ij} , ülkenin 'nin toplam ihracatı içinde i endüstrisinin payının partner ülkelerin toplam ihracatında i endüstrisinin payına oranını göstermektedir.

$BI_{ij} > 1$ ise Ülkenin i endüstrisinin partner ülkelere göre ihracatta karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu,

$BI_{ij} = 1$ ise ülkenin i endüstrisinin partner ülkeler ile aynı düzeyde ihracatta karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğunu,

$BI_{ij} < 1$ ise Ülkenin i endüstrisinin panter ülkelere göre ihracatta karşılaştırmalı üstünlüğü olmadığını göstermektedir.

3. 2. Standart Grubel-Lloyd Endeksi

Grubel ve Lloyd, Balassa endeksinin temelde iki hatasının olduğunu ileri sürmüşlerdir. İlk olarak endeks, tüm endüstrilere, toplam dış ticaret içindeki payını almaksızın aynı ağırlığı vermektedir. İkinci olarak, endeks hesaplanırken dış ticaret rakamları dikkate alınmamaktadır. (Grubel ve Lloyd, 1975a, 20-23)

Grubel ve Llyod, tek bir mal değil de farklı mal grupları göz önüne alındığında EİT'in hesaplanabilmesi için denklemini şu şekilde düzenlemişlerdir:

$$EİT = [(\sum X_i + \sum M_i) - |\sum X_i - \sum M_i|] / (\sum X_i + \sum M_i) \quad (2)$$

Bu hesaplama yöntemi ile ortalama endüstri-içi ticaret düzeyi bulunabilmektedir. Grubel ve Llyod'un önerdikleri bu formüllere göre, endüstri-içi ticaret endüstriler arası ticarete bağlı olarak ölçülmektedir. Bu durum ise ölçümün ne derece sağlıklı olduğu konusunda şüphelere yol açmaktadır. Grubel ve Llyod bu düşünceden hareketle formüldeki dış ticaret etkisini azaltabilmek amacıyla aşağıdaki formülü geliştirmişlerdir.

$$B_i = \frac{(\sum X_i + \sum M_i) - |\sum X_i - \sum M_i|}{\sum X_i + \sum M_i} \times 100 \Rightarrow B_i = 1 - \frac{|\sum X_i - \sum M_i|}{\sum X_i + \sum M_i} \times 100 \quad (3)$$

B_i =EİT değeri

X_i : Belirli bir ülkenin i endüstrisindeki ihracatı

M_i : Belirli bir ülkenin i endüstrisindeki ithalatı

$(X_i + M_i)$: Toplam ticaret hacmi

Farklı ölçüm yöntemleri olmakla birlikte genel olarak Grubel-Lloyd yaklaşımı benimsenmektedir. Buna göre endüstri içi ticaret endeksi aşağıdaki gibi hesaplanabilir:

$$GL_i = \frac{(\sum X_i + \sum M_i) - |\sum X_i - \sum M_i|}{\sum X_i + \sum M_i} = 1 - \frac{|\sum X_i - \sum M_i|}{\sum X_i + \sum M_i} \quad ; \quad 0 \leq GL_i \leq 1 \quad (4)$$

$T = 1 - (|\sum X - \sum M|) / (\sum X + \sum M)$ ise;

T : Endüstri içi ticareti

X ve M sırasıyla bir mal veya ürün grubunun ihracatını ve ithalatını gösterir.

Eğer T sıfıra yaklaşıyorsa ülkelerin o mal grubunda endüstri içi ticareti yok ya da çok az, dolayısıyla endüstriler arası uzmanlaşması söz konusu, eğer T, 1'e yaklaşıyorsa ülkeler arasında o mal grubunun ihracat ve ithalatı birbirine çok yakın demektir. Bu da endüstri içi uzmanlaşmanın geliştiğini göstermektedir.

Burada i mal grubuna ilişkin ihracat ve ithalat değerleri toplamaları farkının mutlak değerinin formüle dâhil edilmesiyle, dış ticaret açık ve fazlasının formül üzerindeki etkisi olabildiğince küçük tutulmak istenmiştir. Fakat formüldeki bu düzeltme sadece çok yüksek derecede toplulaştırılmış verilerde uygulanabileceğinden Loertscher-Wolter (1980) ve Balassa (1986) gibi iktisatçılar tarafından alternatif formüller de geliştirilmiştir. Örneğin, Balassa (1986) aşağıdaki formülü kullanarak EİT'i ölçmüştür.

$$EIT_i = 1 - \frac{\sum |(X_i / X) - (M_i / M)|}{\sum [(X_i / X) + (M_i / M)]} \quad (5)$$

Bu formülde X_i / X (veya M_i / M) her bir kategorinin toplam ihracat (veya ithalat) içindeki payını, $|(X_i / X) - (M_i / M)|$ her bir kategorideki ihracat ve ithalat payları farkının mutlak değerlerini, $[(X_i / X) + (M_i / M)]$ her kategorideki ihracat ve ithalat paylarının toplamını göstermektedir.

3. 3. Aquino Endeksi

Aquino bir ülkenin toplam ticaretinde bir dengesizlik durumunda G-L endeksindeki hataları düzeltmek için yapılan ayarlamaları eleştirmiştir. Bu yüzden hesaplamada yeni bir indeks geliştirmiştir.

Dış ticaret fazlası veya açığı arttıkça, yukarıdaki Standart G-L formüllerinde tanımlanan EİT endekslerinde net dış ticaretin payı artacak ve endeks değeri aşağı doğru sapmalı hale gelecektir. Yani, bir ülkenin dış ticaretinin dengede olmaması durumunda yukarıda tanımlanan G-L Endeksi kullanılarak hesaplanan EİT seviyeleri olması gerekenden daha düşük olarak hesaplanacaktır. Toplam dış ticaret açığı veya fazlasının dengesizlik etkisinin tüm endüstrilerde/ mallarda esit oranlı olduğu

varsayımıyla hareket eden Aquino (1978), ticaret dengesi durumunda, her bir endüstrinin ithalat ve ihracat rakamlarının ne olması gerektiğini hesaplayarak teorik ihracat ve ithalat değerleri oluşturmuştur. Teorik ihracat ve ithalat değerleri su formüllerle hesaplanmaktadır:

$$X_i^* = X_i \times \frac{\frac{1}{2} \sum_{j=1}^n (X_{ij} + M_{ij})}{\sum_{j=1}^n X_{ij}} ; \quad M_i^* = M_i \times \frac{\frac{1}{2} \sum_{j=1}^n (X_{ij} + M_{ij})}{\sum_{j=1}^n M_{ij}} \quad (6)$$

X_{ij} : Ticaret dengesi durumu için oluşturulmuş ihracat teorik değeri

M_{ij} : Ticaret dengesi durumu için oluşturulmuş ithalat teorik değeri

Aquino Endeksi, genelde Standart G-L Endeksine göre daha yüksek değerler almaktadır. Aquino Endeksi, ayrıştırılmış endüstri düzeyinde G-L endekslerindeki olası sapmalara dikkati çekmesine karşın, ticaret dengesizliklerinin endüstriler arasında esit oranlarda dağıldığı varsayımına dayanması, önerilen uyarlamanın teorik tabanının olmaması ve önerdiği uyarlamanın dış ticaret üzerindeki konjonktürel ve diğer dışsal değişkenlere izin vermesinin riskleri dolayısıyla yoğun olarak eleştirilmiştir (Şimşek, 2008: 153-154).

3. 4. Uyarlanmış Grubel-Lloyd Endeksi

Ağırlıklı Grubel-Lloyd endeksinde yaşanan problem dış ticaret dengesizliği olan ülkelerin dış ticaretlerindeki açığın ya da fazlanın eit endeksini aşağı doğru çekmesi ya da dış ticaret dengesizliğinin endeksin yanlış hesaplanmasına sebebiyet vereceğinden, istenmeyen bu durumu ortadan kaldırmak için yeni bir endeks ortaya koymuştur. (Grubel ve Lloyd, 1975b, 22). Uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksi aşağıdaki formül 7’de gösterilmektedir. Bu çalışmamızda da, EİT rakamları bu formülle hesaplanmıştır.

$$GL_j^a = (\sum (X_i + M_i) - \sum |X_i - M_i|) / (\sum (X_i + M_i) - |\sum X_i - \sum M_i|) \quad (7)$$

1960'lerden beri literatürde tartışılmasına ve birçok değişik endeks geliştirilmesine karşın, dış ticaret dengesizliği sorununun nasıl uyarlanacağı konusunda hala bir fikir birliği oluşmamıştır. Son dönem EİT ölçümüne ilkin çalışmalarda, bahse konu dengesizliği düzeltmeyi amaçlayan uyarlama yöntemlerinin yeni sapmalara neden olduğu ileri sürülerek, Uyarlanmış G-L Endeksleriyle analiz yapma eğilimi ağır basmakta (Vona, 1991; Simsek, 2008: 150-151) ve bu konuda uzlaşma sağlanıyor gözükmemektedir (Brühlhart, 2008: 5).

3. 5. Brühlhart A Endeksi

Dış ticarete zaman içinde meydana gelen yapısal değişikliklerin belirlenmesinde en çok kullanılan endeksler Brühlhart'ın A ve B endeksleridir.

Brühlhart'ın A endeksi şu şekilde formüle edilmiştir (Brühlhart, 1994: 606):

$$MEIT = A_t = 1 - \frac{|(X_t - X_{t-n}) - (M_t - M_{t-n})|}{|X_t - X_{t-n}| + |M_t - M_{t-n}|} \Rightarrow A_t = 1 - \frac{|\Delta X - \Delta M|}{|\Delta X| + |\Delta M|} \quad (8)$$

Δ : Değişim

t: Son yılı

n: Baz yılı ile son yılı ayıran yılların sayısı

Brühlhart A Endeksi aşağıdaki ağırlıklandırılmış ortalama formülü ile aynı seviyedeki endüstriler/mal grupları için toplanabilir (Erlat ve Erlat, 2003: 8):

$$A_{tot} = \sum_{i=1}^k w_i \times A_i \quad \left\{ w_i = \frac{|\Delta X_i| + |\Delta M_i|}{\sum_{i=1}^k (|\Delta X_i| + |\Delta M_i|)} \right. \quad (9)$$

A_{tot} (i,...,k): Ekonomideki tüm endüstrilerin veya bir endüstrinin tüm alt gruplarının ağırlıklandırılmış ortalama MEİT'i Bu endeks 0 ile 1 arasında bir değer almaktadır. Endeksin 0 değerini alması belli bir endüstrideki marjinal ticaretin

tümüyle EAT; 1 değerini alması ise marjinal ticaretin tümüyle EİT yapısında olduğunu göstermektedir.

3. 6. Brülhart B Endeksi

Ticaretin liberalizasyonunun ve ekonomik bütünleşmelerin etkileri analiz edilirken, temelde ticaret akımlarındaki değişim kalıpları üzerine yoğunlaşmaktadır. Uluslararası politik iktisat çalışmaları göstermiştir ki; ticaretin serbestleştirilmesi sonucu ortaya çıkan uyum maliyetlerinin analiz edilmesinde, ortaya çıkan ticaretin EAT ya da EİT olarak belirlenmesi kritik öneme sahip olabilmektedir. En genel hatlarıyla, EAT durumunda kaynakların endüstriler arasında yeniden dağılımı söz konusu olduğu için uyum maliyetleri yüksekken, EİT durumunda kaynakların endüstri içinde yeniden dağılımı söz konusudur ve uyum maliyetlerinin görece olarak daha düşük olması beklenir. Geleneksel EİT endeksleri, EİT’i belirli bir yıl/dönem için ölçen statik karakterli ölçütlerdir ve bir nevi anlık resmi çeker. Bu yapı nedeniyle bahse konu endeksler, iki dönem arasında ortaya çıkan uzmanlaşma ve ticaret akımlarındaki değişikliklerin kaynağı hakkında tam bilgi vermemektedir. Dolayısıyla endekslerin statikliğinden kaynaklanan sorunları vurgulayıp alternatifler üreten çalışmalar mevcuttur. Bu bağlamda MEİT kavramı geliştirilmiştir. MEİT kavramının atında uyum maliyetlerinin ölçülmesi yatmaktadır (Brülhart, 2002:109-10).

MEİT endekslerinin altında yatan varsayım; bir endüstrinin ticaret dengesindeki net iyileşmenin uyum maliyetlerinin, o endüstri ticaret dengesindeki net kötüleşmenin uyum maliyetleri ile aynı olduğu şeklindedir. Yani, ithalattaki bir birimlik artış yoluyla yer değişen üretim faktörü miktarı, ihracatta bir birim artış için gerekli üretim faktör miktarı ile aynıdır. Doğal olarak ihracatta ve ithalatta örtüşen (denk) net artışı, ihracatta ve ithalatta örtüşen azalışta olduğu gibi, endüstri düzeyinde faktör talebi üzerinde sıfır net etkiye sahip olduğu varsayılmaktadır (Simsek, 2008: 188). Gerçek dünyada ise uyum maliyetlerine ilişkin bu simetri gerçekçi olmamaktadır. İhracat ve ithalat büyümesi arasındaki asimetriyi dikkate almak gerekmektedir (Brülhart, 2002:126).

Bu çerçevede Brühlhart (1994) tarafından, dış ticaret tarafından uyarılan kazanç ve kayıpların (uyum maliyetleri) ülkeler veya sektörler arasındaki dağılımı konusunda da analiz imkânı veren ve B Endeksi olarak ifade edilen yeni bir endeks tanımlanmıştır:

$$B = \frac{(\Delta X - \Delta M)}{|\Delta X| + |\Delta M|} \Rightarrow |B| = (1 - A) \quad (10)$$

Bu endeks -1 ile +1 arasında değer almaktadır. Eğer bu değer 0'a yaklaşıyorsa MEİT artmakta; endeks değeri 0'a eşitse marjinal ticaret tümüyle EİT yapısına bürünmektedir. Diğer taraftan bu değer -1 veya +1 değerini alması, marjinal ticaretin tümüyle EAT olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede B endeksi ile sektörel performansı da tahmin etmek mümkün olmaktadır. Sektörel performansı değerlendirme noktasında, ihracat belirli bir sektördeki yüksek yurtiçi performansa, ithalat ise düşük yurtiçi performansa işaret etmektedir. $B > 0$ ise $XX > XM$; $B < 0$ ise $XX < XM$ olmaktadır (Brühlhart, 1994:608).

3. 7. Yatay ve Dikey Endüstri İçi Dış Ticareti Ölçme Yöntemleri

Balassa'nın (1996) ilk olarak önerdiği endeks sonrasında, her bir endüstride geçerli olan mal farklılaştırılmasına bağlı olarak EİT'yi, YEİT ve DEİT olarak birbirinden ayırmanın gerekliliği üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Çünkü, bir endüstride üretilen mallar yatay olarak farklılaşmışsa³ EİT konusunda ifade edilenler genel olarak kabul edilebilir olmasına rağmen; bir endüstride dikey mal farklılaştırılması⁴ geçerli ise EİT'nin yapısı yeniden gözden geçirilmelidir.

YEİT ve DEİT 'nin ölçümünde araştırmacılar farklı birim değerler kullanmışlardır. Örneğin; ilk olarak Abd-El-Rahman (1991) belirli bir mal için

³ Genel olarak malın model, renk, desen vb açılardan farklılaştırılması.

⁴ Genel olarak malların kalite düzeylerindeki farklılık.

karşılaştırılabilir ithalat ve ihracat birim değerlerinin ithal ve ihraç malların karşılaştırılabilir kalitesi ile aynı olduğu hipotezinden hareketle yatay ve dikey olarak farklılaştırılmış malları ayırt etmede ton başına birim değeri kullanmıştır.

Greenaway vd.(1995) standart Grubel-Lloyd endeksi kullanılarak üç basamak seviyesinde EİT’i ölçmüşlerdir.

Greenaway ve Torstenson (1997) DEİT ve YEİT ölçümlerinin güçlülüğünü değerlendirmek için özellikle panel veri analizin yapılması gerektiğini vurgulamaktadırlar (akt. Şimşek, 2008, s. 212).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN ENDÜSTRİ İÇİ DIŞ TİCARETİNİN ÖLÇÜLMESİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

4. 1.Türkiye Endüstri-içi Ticareti ile İlgili Literatürün Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde önceki bölümlerde teorik olarak anlatılan endüstri-içi ticaret kavramının Türkiye uygulamasına yer verilecektir.

Türkiye’nin OECD ülkeleri ile olan EİT’ni incelemeden önce, Türkiye’nin EİT’ni ölçmeye yönelik yapılan çalışmalara baktığımızda; Türkiye’nin dış ticaretinde EİT’in varlığını araştıran çalışmaların başında Schüller (1995) gelmektedir. Bu çalışmada Türkiye ile İspanya arasındaki EİT’in gelişimi incelenmiştir. 1973-1991 yıllarını kapsayan bu çalışmada EİT’in Türkiye’nin toplam dış ticaretindeki payı % 20 olarak saptanmıştır. İspanya için ise bu oran %50’dir. Bu da İspanya’nın Türkiye’ye göre söz konusu yıllarda daha gelişmiş bir ekonomiye sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmadan çıkarılan diğer bir sonuç ise; Türkiye’nin EİT’nin en yoğun olduğu ülkeler AT ülkeleri olmakla birlikte EİT seviyesi diğer gelişmekte olan ülkelerle aynı seviyelerdedir. Aynı zamanda çıkartılan sonuçlar arasında, sanayileşmekte olan ülkelerin EİT’nin ara mallarda, ilerleyen dönemlerde tüketim mallarında daha yoğun olduğu görülmüştür.

Çepni ve Köse (2000) tarafından yapılan çalışmada ise, 1989-1999 yılları arası Türkiye ile bazı AB ve OECD ülkeleri arasındaki ticaretin, EİT oranları hesaplanmıştır. Bu çalışmadan çıkan sonucu incelediğimizde Türkiye’nin dış ticaretinde EİT oranının arttığı ve Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki EİT diğer ülkelere nazaran daha yoğun olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu oran özellikle sanayi ürünlerinde % 50 olarak saptanmıştır.

Yıldız ve Delice (2001) çalışmalarında 1990 sonrası Türkiye’nin ihracatındaki yapısal değişimi incelemiş ve sonuç olarak 1990-1999 döneminde

Türkiye dış ticaretinde EİT'in sektörlere göre değişiklik göstermesinin yanında EİT oranını % 50 olarak saptamışlardır.

Türkiye-AB ülkeleri arasındaki EİT'nin ülke bazında hesaplayan Erk ve Tekgül (2001) tüm ülkeler için % 7-% 38 arasında değişen oranlar saptamışlardır. Sonuç olarak Türkiye ile benzer ekonomik koşullara sahip olan Portekiz, İtalya, Yunanistan ile arasındaki EİT'in diğer AB ülkelerinden daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Gönel (2001) çalışmasında tekstil sektörünü ele alarak yaptığı çalışmasında 1990-1997 döneminde EİT oranının arttığını gözlemlemiştir.

Narin (2002) ise; çalışmasında 1999 yılı SITC Rev3 verilerine göre Türkiye'nin toplam dış ticaretinin EİT oranını hesaplamış ve çalışmanın sonucunda EİT oranını %35 olarak saptamıştır. Çalışmada gözlemlenen diğer bir sonuç da, ürün farklılaşması ve uzmanlaşmanın yüksek olduğu endüstrilerde EİT oranının daha yüksek olduğu sonucudur.

Şimşek (2008), sunduğu tezinde Türkiye'nin OECD ülkeleri ile iki yönlü düzeyde hesaplanan EİT seviyeleri açısından genelde yüksek değerlerinin, İtalya, İspanya, Yunanistan, Fransa ve Almanya ile olan ticarete ortaya çıkmış olduğunu gözlemlemiştir. Bu ülkelerin Avrupa Birliği ülkeleri olması ve Türkiye ile Gümrük Birliği anlaşmalarının olması, dış ticaret yazınındaki ticaret serbestleşmesinin EİT'yi arttıracak hipotezini doğrulamıştır.

Şen ve Koçyiğit; Türkiye'nin OECD ülkeleri olan imalat sanayi dış ticaretini incelemişlerdir. OECD ülkeleri ile imalat sanayinde, büyük ölçüde EİT olduğunu ve ülke bazında düşüşler olsa dahi, genel olarak bir artış gözlemlediklerini savunmuşlardır.

4. 2. Metodoloji ve Veriler

Çalışma kapsamında Türkiye'nin endüstri-içi ticareti çeşitli sektör mallarının bir araya getirilerek, daha ayrıntılı, verimli ve çeşitli sonuçlar vereceği düşünülerek harmonised sistem⁵ kullanılarak çalışılmıştır. Çalışma kapsamında Türkiye'nin 33 OECD ülkesinin çeşitli sektörlerdeki ürünleri ile olan endüstri-içi ticareti 2000-2010 arası yılların verileri⁶ kullanılarak incelenmiştir.

Çalışmamızda, literatür taraması sonucu çoğu araştırmacının EİT hesaplamalarında uyarlanmış Grubel-Lloyd endeksini kullandıkları görülmüştür. (Şimşek, 2008; Koçyiğit ve Şen) Dolayısıyla bu çalışmada Türkiye'nin OECD ülkeleri ile EİT'ni hesaplamada söz konusu formül kullanılmıştır. Buna göre yapılan, 2000-2010 yılları arasında ülkelere göre endeks hesabı Ekler'de gösterilmiştir.

4. 3. Türkiye'nin OECD Ülkeleri ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

İncelemeye konu olan OECD ülkelerini, en büyük ekonomilerden nispeten daha küçük olanlara doğru (ABD, Almanya, Japonya, Fransa, İngiltere vs gibi) sıralamak daha doğru olur. Böylece gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkelerin sahip olduğu EİT oranlarının karşılaştırma imkânı bulabiliriz.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde EİT artışlarının arkasında farklı sebeplerin olduğu düşünülmektedir. Bu noktada, EİT artışının benzer ürünlerin

⁵ Malların dış ticaret akışlarının emtia yapısı ve farklı ayrıntı düzeyleri farklı sınıflandırma kriterlere dayalı olarak çeşitli uluslararası kabul görmüş emtia sınıflandırmalar kullanılarak analiz edilmektedir. Temel gümrük ve istatistik ihtiyaçlarını karmaşık doğası gerekli oldukça ayrıntılı mal sınıflandırması için bu yöntem kullanılmaktadır. Armonize Mal Tanımlaması ve Kodlama Sistemi'nin (Uyumlaştırılmış Sistem veya HS), ya da Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kullanılan Kombine Nomenclature gibi ölçümler HS dayalı genişletilmiş sürümlerdir.

⁶ Söz konusu ürünler, Ekler kısmında gösterilmiş olup, sonrasında tablolaştırma aşamasında kolaylık sağlaması açısından tarafımızdan numaralandırılmışlardır.

ticaretinden mi yoksa aynı ürünün farklı üretim aşamasında bulunan parçalarının sınırlar arası dolaşımından mı kaynaklandığı sorusunun cevabı önem kazanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, endüstri-içi ticaret artışlarının talep kaynaklı mı yoksa arz kaynaklı mı olduğunu tespit etmek oldukça önemlidir. Gelişmiş ülkeler arasında aynı tüketici ürününün farklı çeşitlerinin alınıp satması (mal farklılaştırması) bu ülkelerin EİT'i arttırmaktadır. Bu bağlamda Linder Hipotezi'nde⁷ varsayıldığı üzere, benzer gelir seviyesine sahip ülkelerin birbirleri ile ticaretinin talep kaynaklı endüstri-içi ticaret artışını desteklemesi beklenmektedir. Gelişmiş ülkelere bazı firmaların çeşitli sebeplerden dolayı FDI yatırımlarını geliştirmekte olan ülkelere kaydırmaları veya şirketlerin belli mal veya hizmetleri ülke dışındaki taşeronlar ya da tedarikçilerden temin etmeye yönelmeleri, endüstri-içi ticaretin bu ülkelere de artma sebeplerinin basında yer almaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere nitelikli olmayan iş gücü maliyetlerinin ve vergilerin düşük olması ve yasal düzenlemelerin bu ülkelere daha gevşek uygulanması FDI yatırımlarının geliştirmekte olan ülkelere kaymasının sebeplerindendir. Bu çerçevede kârını maksimize etmek isteyen firmalar üretim süreçlerinin bir kısmını (özellikle emek yoğun kısımlarını) geliştirmekte olan ülkelere kaydırabilmekte, ancak buna karşın aynı ürünün daha nitelikli iş gücü isteyen tasarım ve araştırma-geliştirme gibi teknoloji yoğun kısımlarını kendi ülkelerinde gerçekleştirebilmektedirler. Dolayısıyla, geliştirmekte olan ülkelerin aynı mal kategorisinden hem ithalatı hem de ihracatı, diğer bir deyişle, endüstri-içi ticareti artmaktadır (Aydın ve diğerleri, 2010).

EİT verilerini ülkeler bazında incelediğimizde şu sonuçlara ulaşmak mümkün:

⁷ Linder Hipotezi'nde ürünler kalitelerine göre yüksekten düşüğe doğru sıralanabilmektedir. Yüksek kaliteli ürünler gelir düzeyi daha yüksek tüketiciler tarafından tercih edilirken, düşük kaliteli ürünler gelir seviyesinin daha alt seviyesindeki tüketiciler tarafından tercih edilmektedir. Bu çerçevede, kişi başına geliri birbiri ile benzeren ülkelere benzer gelir grubunda tüketiciler çoğunlukta olacaktır. Farklı ülkelerdeki üreticilerin aynı malın farklı türü üzerinde uzmanlaştığı ve tüketicilerin ürün çeşitliliğini tercih ettikleri varsayıldığında, benzer gelir seviyesine sahip ülkeler arası IIT ticareti yüksek olacaktır.

4. 3. 1. Türkiye'nin Almanya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Almanya arasındaki EİT'in, EİT teorisine göre yüksek olması beklenebilir. Türkiye ile Almanya arasındaki EİT rakamları incelendiğinde kahve, çay ve baharat, laklar, sakızlar, bitkisel özsu ve hülasalar; hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları, şeker ve şeker mamulleri, kakao ve kakao müstahzarları, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar, sebze, meyve ve bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, meşrubat ve alkollü içkiler ve sirke, inorganik kimyasal müstahzarlar ve organik, inorganik bileşikler, uçucu yağlar rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yağlama maddeleri, albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb, plastik ve plastikten mamul eşya, kauçuk ve kauçuktan eşya, hasır ve saz benzeri örtülebilen maddelerden mamuller, basılı kitap gazete, resim ve benzeri sanayi mamulü, el yazmaları, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, şemsiye baston, kamçı, kırbaç ve bunların aksamı, seramik mamulleri, cam ve cam eşya, demir veya çelikten eşya, bakır ve bakırdan eşya, adi metalden çeşitli eşya, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar ve cihazları, tıbbi alet, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb) gibi ürünlerde özellikle son yıllarda bir artış gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, fotoğrafçılıkta, sinemacılıkta kullanılan eşya, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, yün, kıl, at kılı, bunların iplik ve dokumaları, dokumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları, hazır kuş tüyü ve insan saçı mamulleri, yapma çiçekler; çinko ve çinkodan eşya; kalay ve kalay mamulleri, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet ve motosiklet gibi ürünler de EİT'in özellikle son üç yılda bir düşüş gösterdiği gözlemlenmiştir (Ek 9).

Almanya ile Türkiye arasındaki EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,59 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılı ortalama 0,58 ve 2010 yılında ortalama 0,58

olarak gerçekleşmiştir. EİT endeksinin 2000-2010 döneminde değişmediği gözlemlenmiştir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde endüstri-içi ticaret daha ileri teknoloji yoğunluğu gerektiren bir EİT yapısına kaymaktadır. Orta düzey teknoloji gerektiren mal gruplarında Türkiye ile Almanya'nın hemen hemen benzer gelişmişlik düzeyine sahip oldukları ancak Almanya'nın bu gruplarda Türkiye karşısındaki dezavantajı, söz konusu gruplara ilişkin üretimin Almanya da yavaş yavaş terk edilerek daha ileri teknoloji gerektiren ve daha yüksek bir katma değer meydana getiren ürünlere yönlendiğini söylenebilir.

4. 3. 2. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin ABD ile EİT'nin, EİT teorisine göre yüksek olması beklenebilir. Türkiye ile ABD arasındaki EİT rakamlarına bakıldığında balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar, diğer omurgasızlar, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça ve benzeri hayvansal müstahzarlar; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleleri, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahzarları, mumlar, organik kimyasal müstahzarlar, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, masun, sakızlar, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yağlama maddeleri, barut, patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibrit vb., kauçuk ve kauçuktan eşya; basılı kitap, gazete, resim vb. baskı sanayi mamulü, el yazmaları, sentetik ve suni devamsız lifler, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, örme eşya, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, cam ve cam eşya, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, demir ve çelik, demir veya çelikten eşya, nikel ve nikelden eşya, alüminyum ve alüminyum eşya, adi metallere aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları; adi metallere çeşitli eşya, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, hava taşıtları, uzay araçları, aksam ve parçaları, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları, çeşitli mamul eşya

(kalemler, fırçalar vb.) gibi ürünlerde sürekli olarak bir artış gözlemlenmiştir. Öte yandan süt ve süt mamulleri, kuş ve kümes hayvan yumurtaları, bal vb., yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler, albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb., muhtelif kimyasal maddeler, plastik ve plastikten mamul eşya, hampostlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, kağıt ve karton, kağıt hamurundan kağıt ve kartondan eşya, ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya ve aksanı, başlıklar ve aksanı, hazır kuş türü ve insan saçı mamulleri, yapma çiçekler, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb., müzik aletleri, bunların aksan, parça ve aksesuarları, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları, sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar gibi ürünlerde özellikle son iki yılda diğer yıllara göre bir düşüş gözlemlenmiştir (Ek 34).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,43 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,44 ve 2010 yılında ise, 0,50 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünleri teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

Yine burada da Almanya'ya benzer sonuçlar elde edilmiştir. Almanya'dan farklı olarak ABD ile olan endüstri-içi ticarete konu olan ürün çeşitliliğinin daha fazla olması göze çapmaktadır. Bu mallar yine emek yoğun ve sermaye yoğun mallarda yüksek oranlarda gerçekleşmiştir. Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb. gibi taklidi zor ar-ge yoğun mallarda⁸ olduğu gibi ileri teknoloji gerektiren malların yüksek EİT endeks oranı veren ürün sayısının diğer ürünlere

⁸Burada sermaye ve teknoloji yoğun ürünler olarak Hufbauer ve Chilas (1974)'ın SITC mal gruplarına ilişkin tasnifi temel alınmıştır. Hufbauer ve Chilas (1974)'ın belirlediği beş farklı ürün kategorisinde (Hammadde yoğun mallar, İşgücü yoğun mallar, Sermaye yoğun mallar, Kolay taklit edilebilen ar-ge yoğun mallar, Zor taklit edilebilen ar-ge yoğun mallar) değerlendirilmiştir. Bknz ek 35.

oranla daha düşük seyretmesi Türkiye'nin teknolojik gelişmişlik düzeyinin ABD'ye göre yetersiz kaldığı sonucuna ulaşabiliriz.

4. 3. 3. Türkiye'nin Avustralya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Avustralya arasındaki EİT'in, EİT teorisine göre coğrafi uzaklık sebebiyle yüksek olması beklenebilir. Türkiye ile Avustralya arasındaki endüstri-içi ticaret endeksinde bakıldığında, yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, eczacılık ürünleri, muhtelif kimyasal maddeler, örme giyim eşyası ve aksesuarları, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb.) gibi ürünlerde özellikle son iki yılda bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bunun dışında, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, demir ve çelik; demir veya çelikten eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerde özellikle son iki yılda bir düşüş gözlemlenmiştir (Ek 17).

İki ülke arasındaki EİT endeksi 2000 yılı için ortalama 0,14 olarak gerçekleşirken, 2000-2010'de ortalama 0,15 ve 2010 yılında ise, 0,17 olarak gerçekleşmiştir. 2010 yılında EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha ileri teknoloji yoğunluğu gerektiren ürünlere doğru kaymıştır.

4. 3. 4. Türkiye'nin Avusturya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin ile Avusturya ile EİT'in rakamları incelendiğinde; kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat, şeker ve şeker mamulleri, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, muhtelif kimyasal maddeler, plastik ve plastikten eşya inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar; demir veya çelikten eşya, nikel ve nikelden

eşya, kazan, makine ve cihazlar, alet, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, demiryolu ulaşım araçları ve benzeri, aksam ve parçaları, gemiler, suda yüzen taşıt ve araçlar, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb.) gibi ürünlerde son yıllarda sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Bunun dışında, kakao ve kakao müstahzarları, yenilen çeşitli müstahzarları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, organik kimyasal müstahzarlar, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri kozmetik vb., sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yığlama maddeleri, barut, patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibrit vb., hasır, saz vb. örtülebilen maddelerden mamuller, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler; halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, özel dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları, işlemeler, başlıklar ve aksamı, demir ve çelik, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofra takımları, adi metallerden çeşitli eşya, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, müzik aletleri, bunların aksam ve parçaları, gibi ürünlerde de yer yer düşüşler gözlemlenmiştir (Ek 3).

İki ülke arasındaki EİT endeksi 2000 yılı için ortalama 0,37 olarak gerçekleşirken 2000-2010 yılları arasında 0,34 ve 2010 yılında 0,40 olarak gerçekleşmiştir. EİT endeksinin 2010 yılında arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasında endüstri-içi ticaret, daha ileri teknoloji yoğunluğu gerektiren ürünlere doğru kaymaktadır. Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet gibi taklidi zor AR-GE yoğun mallarda da endüstri-içi ticaretin görülmesi Avusturya ile olan dış ticaretin bu yönde gelişebileceğinin bir göstergesi olabilir.

4. 3. 5. Türkiye'nin Belçika ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Belçika arasındaki endüstri-içi ticareti ürünler bazında inceleyecek olursak, yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi; hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarlar, şeker ve şeker mamulleri, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; meşrubat, alkollü içkiler, sirke; uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb., ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, hasır, saz ve benzeri örtülebilen maddelerden mamuller,

kağıt ve karton, kağıt hamurundan kağıt ve kartondan eşya, basılı kitap, gazete, resim ve benzeri baskı sanayi mamulü, el yazmaları, özel dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları, işlemeler, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, örme giyim eşyası ve aksesuarları, mensucattan mamul, diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar; taş, alçı, çimento, amyant, mika ve benzeri maddelerden eşya, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, alüminyum ve alüminyumdan eşya, kazan, makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb.) sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar gibi ürünlerde özellikle son yıllarda bir artış söz konusudur. Bunların dışında kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, sentetik ve suni devamsız lifler, lakta, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri, örme eşya, seramik mamulleri, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet ve motosiklet vb., oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerde özellikle 2009 yılında bir düşüş kaydedilmiştir (Ek 4).

İki ülke arasındaki EİT endeksi 2000 yılında 0 olarak gerçekleşirken⁹, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,31 ve 2010 yılında ise, 0,38 olarak gerçekleşmiştir. 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaretin, daha yüksek teknoloji yoğunluğu gerektiren ürünlere doğru kaydığı söylenebilir.

Belçika ve Hollanda dünyanın gelişmiş ulaştırma ağına sahip ülkeleridir. Kanallar, limanlar ve demiryolları bu ülkelerin diğer Avrupa ülkeleri pazarları ile kolayca bütünleşmesini sağlamaktadır. Diğer taraftan, gelişmiş ulaşım ağına bağlı olarak Fransa ve Almanya'nın bazı üretim süreçlerini bu bölgelerden sağlaması da Belçika ve Hollanda'yı Avrupa'nın süper ticaret ülkeleri durumuna getirmiştir. Fakat Türkiye ile olan dış ticareti tüm bu koşullara rağmen beklenen seviyede değildir. Elde

⁹ Belçika'ya ait 2000 ve 2001 verileri bulunamamıştır.

edilen EİT endeksi sonuçlarına göre, Türkiye ve Belçika'nın var olan dış ticaret kapasitelerini çift taraflı olarak kullanmadıkları sonucuna varılabilir. Dolayısıyla, Belçika ile olan ticarete var olan dış ticaret kapasitesi nasıl optimum seviyeye ulaştırılabilir sorusunun cevabı aranmalıdır.

4. 3. 6. Türkiye'nin Danimarka ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Danimarka arasındaki EİT rakamları incelendiğinde, yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konservelele; kauçuk, kauçuktan eşya, postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamulleri; sentetik ve suni devamsız lifler, özel dokunmuş mensucat, dantela, duvar halıları, işlemeler, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofra takımları, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünlerde son yıllarda bir artış gözlemlenmiştir. Diğer taraftan yenilen çeşitli gıda müstahzarları, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb., sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yağlama maddeleri, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, basılı kitap, gazete, resim vb. baskı sanayi mamulü, el yazmaları, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddelerden yer kaplamaları, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, taş, çimento, alçı, amyant, mika vb. maddelerden eşya, bakır ve bakırdan eşya, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerde son yıllarda önemli ölçüde düşüşler gözlemlenmiştir (Ek 5).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında 0,27 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,28 ve 2010 yılında da 0,28 olarak gerçekleşmiştir. 2000-2010 döneminde EİT endeksinin değişmediğini söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaretinde anlamlı bir değişim yoktur.

4. 3. 7. Türkiye'nin Fransa ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin Fransa ile endüstri-içi ticaretinin yüksek olması beklenmektedir. Ürünler incelendiğinde hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, tuz, күкүрт, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama- yağlama madde, plastik ve plastikten mamul eşya, kâğıt ve karton: kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya, basılı kitap, gazete, resim vb. baskı sanayi mamulü, el yazmaları; dokumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları; emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, örme eşya, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, başlıklar ve aksamı, seramik mamulleri, cam ve cam eşya veya çelikten eşya, bakır ve bakırdan eşya, nikel ve nikelden eşya; adi metallerden çeşitli eşya, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları gibi ürünlerde sadece birkaç yılda düşüşler gözlemlenmiştir. Bunun dışında söz konusu ürünler yüksek denecek ölçüde EİT oranına sahiptirler (Ek 11).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,46 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,48 ve 2010 yılında ise, 0,56 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir artış yaşanmamıştır.

4. 3. 8. Türkiye'nin Finlandiya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Finlandiya arasında EİT endeksi incelendiğinde, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, inorganik kimyasal müstahzarlar, organik,

inorganik bileşikler, basılı kitap, gazete, resim ve benzeri baskı sanayi mamulü, el yazmaları, demir veya çelikten eşya, bakır ve bakırdan eşya, alüminyum ve alüminyumdan eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları, kazan, mikane, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünlerde bir artış gözlemlenmiştir. Bunların dışında yenilen sebze ve bazı kök yomrular, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu, kauçuk ve kauçuktan eşya, silahlar ve mühimmat, bunların aksam ve parçaları gibi ürünlerde de özellikle de son üç yılda bir düşüş gözlemlenmiştir (Ek 12).

İki ülke arasında EİT endeksi ortalama 2000 yılında 0,18 olarak gerçekleşirken, 2000-2011 yılları arasında 0,20 ve 2010 yılında ise, 0,22 olarak gerçekleşmiştir. 2000-2010 yılları arasında EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir değişim yaşanmamıştır.

4. 3. 9. Türkiye'nin Hollanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Hollanda arasındaki EİT'in EİT teorilerine göre yüksek olması beklenmektedir. Ürünler bazında incelendiğinde canlı bitkiler ve çiçekçilik müstahzarları, yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, inorganik kimyasal müstahzarlar organik, inorganik bileşikler, organik kimyasal müstahzarlar, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yağlama maddeleri, plastik, plastikten mamul eşya, kauçuk ve kauçuktan eşya, ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, vatk, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, mensucattan mamul diğer eşya, diğer eşya, paçavralar, taş, alçı, çimento, amiant, mika vb. maddelerden eşya, cam ve cam eşya, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, demir ve çelik, alüminyum ve alüminyumdan eşya, kazan, makine ve cihazlar, alet, parçaları, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb., oyuncaklar, oyun ve spor

malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerin EİT’nde bir artış söz konusudur. Bunun dışında, kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat; yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi, örülmeye elverişli bitkisel maddeler, bitkisel müstahzarlar, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, metal cevherleri, cüruf ve kül, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahzarları, mumlar, eczacılık ürünleri, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, macun, sakızlar, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeleri, kozmetikler vb., ağaç ve ağaçtan mamul eşya, oddun kömürü, kağıt ve karton, kağıt hamurundan kağıt ve kartondan eşya, yün, kıl, at kılı, bunların iplik ve dokumaları, pamuk, pamuk ipliği pamuk mensucat, dokumaya elverişli bitkisel lifler, kağıt ipeği ve dokumaları, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler, sentetik ve suni devamsız lifler, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, şemsiye, baston, kamçı, kırbaç ve bunların aksamı, demir veya çelikten eşya, diğer adi metaller, sermetler, bunlardan eşya, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, demiler, suda yüzen taşıt ve araçlar, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar gibi ürünlerde son birkaç yılda sürekli olarak düşüşler gözlemlenmiştir. (Ek 23)

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,51 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,48 ve 2010 yılında 0,44 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin düştüğünü söyleyebiliriz.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünleri teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha düşük teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 10. Türkiye’nin İngiltere ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İngiltere arasındaki endüstri-içi ticaretin yüksek olması beklenebilir. Buna göre fotoğrafçılıkta, sinemacılıkta kullanılan eşya, şeker ve şeker mamulleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları, barut, patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibrit vb, hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları, emdirilmiş,

sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, örme giyim eşyası ve aksesuarları, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, cam ve cam eşya, demir ve çelik, bakır ve bakırdan eşya, diğer adi metaller, sermetler, bunlardan eşya, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb. gibi ürünlerde artış olurken, süt ve süt mamulleri, kuş ve kümes hayvan yumurtaları, bal vb. yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu, kahve, çay, paraguay çayı ve baharat, değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni, örülmeye elverişli bitkisel maddeler, bitkisel müstahzarlar; kakao ve kakao müstahzarları, esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar; uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb., albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb., muhtelif kimyasal maddeler, kauçuk ve kauçuktan eşya, deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya, hasır, saz ve benzeri örülebilen maddelerden mamuller, örme eşya, başlıklar ve aksamı, taş, alçı, çimento, amiyant, mika vb maddelerden eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofra takımları, adi metallerden çeşitli eşya, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb) gibi ürünlerde de zaman zaman düşüşler gözlemlenmiştir.

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,51 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,49 ve 2010 yılında 0,47 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin düştüğünü söyleyebiliriz.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünleri teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir

4. 3. 11. Türkiye'nin İrlanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İrlanda arasında kayda değer bir EİT rakamına ulaşamamıştır.

4. 3. 12. Türkiye'nin İspanya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İspanya arasında EİT rakamlarına bakacak olursak, ürünler bazında, balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar, diğer omurgasızlar, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu, kakao ve kakao müstahzarları, yenilen çeşitli gıda müstahzarları; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke plastik ve plastikten mamul eşya, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb. sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yığlama maddeleri, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, kauçuk ve kauçuktan eşya, kâğıt ve karton, kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya, basılı kitap, gazete, resim vb baskı sanayi mamulü, el yazmaları, dokumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler, sentetik ve suni devamsız lifler, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, örme eşya, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, cam ve cam eşya; demir ve çelik, demir veya çelikten eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofra takımları, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb.) kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, adi metallerden çeşitli eşya gibi ürünlerde artış gözlemlenirken, hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarlar, eczacılık ürünleri; muhtelif kimyasal maddeler; debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar, gübreler, deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, vatka, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri, halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemler; aşıklar ve aksamı, şemsiye, baston, kamçı, kırbaç ve bunların aksamı; sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar, alçı, çimento, amyant, mika vb. maddelerden eşya, seramik mamulleri, taş, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları; mobilyalar, aydınlatma, reklam

lambaları, prefabrik yapılar, hazır kuş tüyü ve insan saçı mamulleri, yapma çiçekler gibi ürünlerde de düşüşler gözlemlenmiştir (Ek 30).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,40 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,46 ve 2010 yılında 0,47 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığını söyleyebiliriz.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 13. Türkiye'nin İsrail ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İsrail arasındaki EİT endeksi incelendiğinde özellikle, yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler, plastik ve plastikten mamul eşya, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, başlıklar ve aksamı, cam ve cam eşya, alüminyum ve alüminyum eşya, sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar gibi ürünler EİT'in yoğun olarak görüldüğü ürünlerdir. Diğer taraftan; kahve, çay, paraguay çayı ve baharat sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri; tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, eczacılık ürünleri, deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya;, ipek; yün, kıl, at kılı; bunların iplik ve dokumaları, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları gibi ürünlerde ise zaman zaman düşüşler göstermektedir (Ek 13).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,22 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,29 ve 2010 yılında ise, 0,20 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin düştüğü söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir değişim yaşanmamıştır.

4. 3. 14. Türkiye'nin İsveç ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin İsveç ile endüstri-içi ticareti ürün bazında incelediğimiz zaman; Kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat, hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yığlama madde, albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb.; plastik ve plastikten mamul eşya, kauçuk ve kauçuktan eşya, ağaç ve ağaçtan mamul eşya, odun kömürü, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, başlıklar ve aksamı; şemsiye, baston, kamçı, kırbaç ve bunların aksamı; demir veya çelikten eşya; alüminyum ve alüminyum eşya; kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları; motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb. gibi ürünlerde artış söz konusudur. Öte yandan şeker ve şeker mamulleri, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleleri, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, kâğıt ve karton, kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya, bakır ve bakırdan eşya, adi metallerden çeşitli eşya; optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet, saatler ve bunların aksam ve parçaları gibi ürünlerde bir düşüş söz konusudur (Ek 31).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,26 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,39 ve 2010 yılında ise, 1,29 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin önemli derecede yükseldiği söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünleri teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 15. Türkiye'nin İsviçre ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İsviçre arasındaki endüstri-içi ticareti ürünler bazında incelediğimizde, plastik ve plastikten mamul eşya, basılı kitap, gazete, resim vb baskı

sanayi mamulü, el yazmaları, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarlar, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, seramik mamuller, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, demir ve çelik, emir veya çelikten eşya, adi metallerden çeşitli eşya, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerde son yıllara doğru sürekli bir artış gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, şeker ve şeker mamulleri, yün, kıl, at kılı, bunların iplik ve dokumaları, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, sentetik ve suni devamsız lifler, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, başlıklar ve aksamı, alüminyum ve alüminyum eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrâ takımları gibi ürünlerde de dönem dönem düşüşler gözlemlenmiştir (Ek 32).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,39 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,32 ve 2010 yılında ise, 0,30 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin düştüğü söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir değişim yaşanmamıştır.

4. 3. 16. Türkiye'nin İtalya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İtalya arasındaki EİT endeksine göre ürünler bazında baktığımızda, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsa, boya, macun, sakızlar, lastik ve plastikten mamul eşya; auçuk ve kauçuktan eşya, muhtelif kimyasal maddeler, dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler, örme eşya, cam ve cam eşya, alüminyum ve alüminyum eşya, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları; optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet gibi ürünlerde bir yükseliş gözlemlenirken, etler ve yenilen sakatat, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu; tarifenin başka yerinde yer almayan hayvansal müstahzarlar, laklar, sakızlar, bitkisel

özsu ve hülasalar, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar, organik kimyasal müstahsallar, fotoġraf ılıkta, sinemacılıkta kullanılan eşya; ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, k ġıt ve karton, k ġıt hamurundan k ġıt ve kartondan eşya, ipek, dokumaya elverişli bitkisel lifler, k ġıt ipeġi ve dokumaları, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, demir ve  elik, kurşun ve kurşundan eşya, adi metallerden çeşitli eşya, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb.)  r nlerinde ise dönem dönem düşüşler gözlemlenmiştir (Ek 14).

İki  lke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,41 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,47 ve 2010 yılında ise, 0,43 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttıġı söylenbilir.

 r nler teknoloji yoġunluġu açısından deġerlendirildiġinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir deġiřim yaşanmamıştır.

4. 3. 17. Türkiye'nin İzlanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile İzlanda arasında kayda deġer bir endüstri-içi ticaret verilerine ulaşılamamıştır.

4. 3. 18. Türkiye'nin Japonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin Japonya ile endüstri-içi ticaretinin coġrafı uzaklık sebebiyle çok da yüksek olması beklenmemektedir.

 r n bazında incelediġimiz takdirde, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve  imento, deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, baġırsaktan eşya, pamuk, pamuk ipliġi ve pamuklu mensucat, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, örme giyim eşyası ve aksesuarları, örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları, inciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar, hava taşıtları, uzay araçları, aksam ve parçaları gibi ürünler son yıllarda yükseliş gösterirken, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuġu, deġirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buġday gluteni, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik

bileşikler, eczacılık ürünleri, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar, ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksamı, saatler ve bunların aksam ve parçaları, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünler özellikle son iki yılda düşüş göstermiştir (Ek 15).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,19 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,16 ve 2010 yılında ise, 0,21 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir değişim yaşanmamıştır.

4. 3. 19. Türkiye'nin Kanada ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Kanada arasında endüstri-içi ticaretinin yüksek olması beklenebilir. Buna göre hububat, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, eczacılık ürünleri, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar; uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb, barut, patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibrit vb, muhtelif kimyasal maddeler, plastik ve plastikten mamul eşya, ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler, postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamulleri, özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler, emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya, demir ve çelik, alüminyum ve alüminyum eşya, kazan, makina ve cihazlar, aletler, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı gibi ürünler yükseliş göstermiştir. Öte yandan, adi metallerden çeşitli eşya; motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet vb.; mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünlerde ise son iki yılda düşüş olmuştur (Ek 6).

İki ülke arasındaki EİT endeksi 2000 yılında 0,21 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,24 ve 2010 yılında ise 0,28 olarak gerçekleşmiştir. EİT'in 2000-2010 döneminde arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir düzeyde değişim olmadığı gözlemlenmektedir.

4. 3. 20. Türkiye'nin G. Kore ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile G. Kore arasındaki endüstri-içi ticaretinin düşük olması beklenebilir. Ürünler bazında ele aldığımızda, balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar, diğer omurgasızlar, tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb; muhtelif kimyasal maddeler, ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksamı; taş, alçı, çimento, amiant, mika vb maddelerden eşya, silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları gibi ürünler özellikle 2010'da önemli ölçüde yükseliş gösterirken sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama- yağlama maddeleri, pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat, gemiler, suda yüzen taşıt ve araçlar, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı gibi ürünlerde de yine 2010'da önemli ölçüde düşüş gözlemlenmiştir (Ek 16).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,14 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,17 ve 2010 yılında ise, 0,21 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığını söyleyebiliriz.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 21. Türkiye'nin Lüksemburg ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Lüksemburg arasında kayda değer bir endüstri-içi ticaret verilerine ulaşılamamıştır.

4. 3. 22. Türkiye'nin Macaristan ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Macaristan arasındaki EİT endeksi incelendiğinde, kahve, çay, paraguay çayı ve baharat, sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama- yağlama madde; kauçuk ve kauçuktan eşya, basılı kitap, gazete, resim vb baskı sanayi mamulü, el yazmaları, dokumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları, demir ve çelik, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları; motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları gibi ürünlerde artış olmuştur. Fakat yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular; mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar; optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet; alüminyum ve alüminyum eşya; mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünlerde ise özellikle son yıllarda düşüş yaşanmıştır (Ek 8).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,17 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında 0,21 ve 2010 yılında ise, 0,29 olarak gerçekleşmiştir. Endüstri-içi ticarete 2000-2010 döneminde bir artış olduğu söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 23. Türkiye'nin Meksika ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Meksika arasında EİT oranı EİT teorisine göre düşük olması beklenmektedir. Söz konusu ürünlere baktığımızda Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama-yağlama maddeleri; cam ve cam eşya, demir veya çelikten eşya, müzik aletleri, bunların aksam, parça ve aksesuarı, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar, çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb) gibi ürünlerde özellikle son üç yılda sürekli bir artış olmuştur. Bu karşın, taş, alçı, çimento, amyant, mika vb maddelerden eşya, demir ve çelik, bakır ve bakırdan eşya, adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçalar,

optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet gibi ürünlerde özellikle 2009 yılında çok ciddi düşüşler yaşanmıştır (Ek 22).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,13 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,17 ve 2010 yılında ise, 0,21 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 24. Türkiye'nin Norveç ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Norveç arasında EİT oranı ürünler göz önüne alındığında; meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, eczacılık ürünleri, plastik ve plastikten mamul eşya, postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamulleri, demir veya çelikten eşya, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, adi metallerden çeşitli eşya, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünlerin son iki yılda büyük oranda arttığı tespit edilmiştir. Öte yandan, sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar, basılı kitap, gazete, resim vb baskı sanayi mamulü, el yazmaları, votka, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri, örme eşya, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksamı, optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet gibi ürünler özellikle son iki yılda önemli ölçüde düşüş göstermiştir (Ek 25).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,20 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,21 ve 2010 yılında ise, 0,22 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete anlamlı bir değişim yaşanmamıştır.

4. 3. 25. Türkiye'nin Polonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin Polonya ile EİT rakamlarına baktığımızda; Kahve, çay, Paraguay çayı ve baharat; sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri, yenilen çeşitli gıda müstahzarları, uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb, kauçuk ve kauçuktan eşya, kâğıt ve karton, kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya, okumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları, örme giyim eşyası ve aksesuarlar; demir veya çelikten eşya; adi metallerden çeşitli eşya, kazan, makina ve cihazlar, aletler, parçaları, oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları gibi ürünler söz konusu yıllar arasında genel itibari ile yüksek seyretmiştir. Bununla birlikte yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular, yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, tuz, inorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler, deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya, mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar gibi ürünler son yıllarda büyük oranda düşüş göstermiştir (Ek 26).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,17 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,24 ve 2010 yılında ise, 0,30 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

4. 3. 26. Türkiye'nin Portekiz ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Portekiz arasında kayda değer bir endüstri-içi ticaret verilerine rastlanmamıştır.

4. 3. 27. Türkiye'nin Slovakya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Slovakya arasında EİT endeksi incelendiğinde Slovakya ile olan endüstri-içi ticaretin özellikle 2009 yılında birçok üründe düşüş gösterdiği görülmüştür. Adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları, kazan, makine ve cihazlar, aletler, parçaları, elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları, motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer, mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılardır. Bunun dışında vatka, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri, demir veya çelikten eşya, alüminyum ve alüminyum eşya gibi ürünlerde sadece 2009 ve 2010 yıllarında endüstri-içi ticarete rastlanmıştır (Ek 28).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,12 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,17 ve 2010 yılında ise, 0,21 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete, anlamlı bir artış yaşanmamıştır.

4. 3. 28. Türkiye'nin Slovenya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Slovenya arasında önemli derecede bir EİT oranına rastlanmamıştır.

4. 3. 29. Türkiye'nin Şili ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Şili arasında yüksek oranda bir EİT oranına rastlanmamıştır.

4. 3. 30. Türkiye'nin Yeni Zelanda ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Yeni Zelanda arasında önemli derecede bir EİT oranına rastlanmamıştır.

4. 3. 31. Türkiye'nin Yunanistan ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Yunanistan arasındaki EİT oranı yüksek beklenmektedir. Elde ettiğimiz sonuçları değerlendirdiğimizde canlı bitkiler ve çiçekçilik müstahzarları; yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu, et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb. hayvansal müstahzarlar, şeker ve şeker mamulleri, meşrubat, alkollü içkiler ve sirke, tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento, metal cevherleri, cüruf ve kül, postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamulleri, mineral yakıtlar, mineral, yağlar ve müstahsalları, mumlar, taş, alçı, çimento, amiyant, mika vb maddelerden eşya, alüminyum ve alüminyum eşya gibi ürünlerde özellikle son üç yılda bir artış gözlemlenirken; diğer ürünlerde çok ciddi düşüşler gözlemlenmemiştir (Ek 10).

İki ülke arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,22 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,27 ve 2010 yılında ise, 0,29 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünler teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticarete, anlamlı bir artış yaşanmamıştır.

4. 3. 32. Türkiye'nin Estonya ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Estonya arasında kayda değer bir EİT rakamına ulaşılamamıştır.

4. 3. 33. Türkiye'nin Çek Cumhuriyeti ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye ile Çek Cumhuriyeti arasında önemli derecede bir endüstri-içi ticaret verilerine ulaşılamamıştır.

4. 3. 34. Türkiye'nin 15 AB Ülkesi ile Endüstri-içi Ticaretinin Analizi

Türkiye'nin 15 AB ülkesi ile olan EİT'nin teoriye göre yüksek olması beklenmektedir. AB ülkelerinde yüksek endüstri-içi ticaret beklentilerinin çeşitli sebepleri vardır. Bulunan rekabet koşulları ve sahip olunan avantajların niteliği firmaların doğrudan yatırım kararlarını etkilemektedir. Bu avantajlar teknoloji, tüketici tarafından tanınma, piyasa ve girdi avantajları olarak sıralanabilir. Bir defa bu teknolojinin yaratılması halinde, aynı teknolojinin bu firmanın kendi ülkesinde teknolojiye sahip olmayan şirketlerin rekabet güçlerini korumalarının yolu, benzer ya da daha üstün bir teknoloji seviyesine erişmelerine bağlı olmaktadır. Markalaşma gibi tüketici tarafından tanınma avantajları ise genelde aynı firmanın diğer ürünlerine yayılabilmekte ve coğrafi olarak diğer ülkelere taşınabilmektedir. Başka bir ülkede yatırım yapmayı düşünen çok uluslu şirketler için, daha önce geliştirdikleri markalar, yeni piyasalarda da önemli bir avantaj sağlamaktadır. AB ülkelerinin herhangi bir ürün üretiminde, ilk teknolojiyi yaratma kabiliyeti düşünüldüğünde, EİT rakamlarının yüksek olma beklentisi kaçınılmaz bir sonudur. Yine buna benzer olarak, bir ürünün ilk geliştirilme aşaması nitelikli işgücü ve araştırma-geliştirme yatırımları talep ettiğinden daha çok kuzey ülkeleri olarak kabul edilen gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki firmalar ilk tip ürünü elde etmenin tek el avantajlarından faydalanarak belli bir süre kar elde edebilmektedir. İlk kez geliştirilen bir malın tekrar üretimi zamanla standart, nitelikli olmayan iş gücü yoğun süreçler haline gelmektedir. Söz konusu malın üretiminin standartlaştığı aşamada ise gelişmiş ülkeler değil gelişmekte olan ülkeler karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduklarından, sanayi mallarının standart üretim süreçlerinin gelişmekte olan ülkelere kaydırılması, karını en çoklaştırmayı amaçlayan firmalar açısından en doğru karar olabilmektedir. Bu çerçevede, gelişmiş ülkeler belli bir üründe değil farklı ürünlerin nitelikli emek ve teknoloji gerektiren ilk geliştirme aşamasında uzmanlaşırken, gelişmekte olan ülkeler aynı malın daha geç bir döngüsünde, üretim süreci standart bir hale geldiğinde, o malın üretiminde uzmanlaşmaktadır.¹⁰

¹⁰ Flam ve Helpman'ın (1987) modeline göre kuzey (gelişmiş) ve güney (gelişmekte olan) ülkeleri sanayi mallarının farklı kaliteye sahip segmentlerinde uzmanlaşmaktadırlar. Kuzey ülkeleri yüksek

Dolayısıyla, bu aşamada AB ülkeleri (gelişmiş ülkeler) yeni teknoloji arayışı içindeyken, gelişmekte olan ülkeler eski(mekte) olan teknolojiyi ülkesinde yeni yeni içselleştirmektedir. Bu yüzden gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere nazaran hep bir adım öndedir.

Bu görüş dikkate alındığında AB üyesi ülkelerin özellikle ileri teknoloji gerektiren ürünlerde ülkeler arasındaki EİT düzeyinin yüksekliği, ele alınan ülkelerin benzer kalkınmışlık düzeylerinde olduğu ve benzer faktör donatımlarına sahip oldukları şeklinde yorumlanmaktadır. Bu noktadan hareketle Türkiye'nin sermaye ve teknoloji yoğun ürün gruplarında AB ile arasındaki EİT düzeyinin yüksekliği de Türkiye'nin AB'nin gelişmişlik düzeyine bir yakınsama olarak değerlendirilebilecektir.

Türkiye'nin 15 AB ülkesi ile olan endüstri-içi ticaretinin yüksek olması beklenebilir. Bugüne kadar bu görüşü destekleyen birçok çalışma yapılmıştır. Çalışmamızda elde edilen sonuçlar da bu teoriyi doğrulamaktadır.

Bazı ürünlerde ve bazı yıllarda EİT endeksi 1 yani tam olarak gerçekleşmiştir. Örneğin; 2008 yılında “etler ve yenilen sakatat”, 2002 ve 2005'te “süt ve süt mamulleri, kuş ve kümes hayvan yumurtaları, bal vb.”, 2008 ve 2009'da “uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb.”, 2005'te “plastik ve plastikten mamul eşya”, “yün, kıl, at kılı, bunların iplik ve dokumaları, ipek”, 2008'de “demir veya çelikten eşya” gibi ürünlerdir. Bunun dışında diğer ürünlerde de hemen hemen bire yakın bir EİT endeksi gerçekleşmiştir. Ve ürün çeşitliliği açısından da herhangi bir kayıp söz konusu değildir. Aksine özellikle son yıllarda EİT yapılan ürün sayısında bir artış gözlemlenmiştir. (Ek 2)

Türkiye ile 15 AB ülkesi arasında EİT endeksi 2000 yılında ortalama 0,81 olarak gerçekleşirken, 2000-2010 yılları arasında ortalama 0,83 ve 2010 yılında ise,

kaliteli ürünler ihraç ederken, güney aynı malların daha düşük kaliteli olanlarını satmaktadır. Güney ülkelerindeki hızlı nüfus artışı ve teknik gelişme bu iki ülke gruplarının ürettiği mal segmentlerini değiştirmektedir. Bu iki faktörden dolayı kuzey ülkeleri daha önce ürettikleri malların en düşük kalite segmentinde olanlarının üretimine son verirken güney ülkeleri bu malların üretimini üstlenmektedir.

0,81 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre 2000-2010 döneminde EİT endeksinin arttığı söylenebilir.

Endüstri-içi ticarete konu olan ürünleri teknoloji yoğunluğu açısından değerlendirildiğinde iki ülke arasındaki endüstri-içi ticaret, daha yüksek teknoloji yoğunluklu bir endüstri-içi ticaret yapısına doğru kayma olduğu gözlemlenmiştir.

Bu oranlar bize Türkiye'nin endüstri-içi ticaretinin büyük bir oranını AB 15 ülkesi ile gerçekleştirdiğini göstermektedir. Türkiye, sermaye yoğun mallarda belirli bir teknolojik düzeyin üzerine çıkmış bulunmaktadır. Yine kolay taklit edilebilir ar-ge yoğun mallarda da Türkiye'nin teknolojik olarak AB'ye oran olarak yaklaştığını söylemek mümkündür. Ancak ileri teknoloji gerektiren zor taklit edilebilir ar-ge yoğun mallarda Türkiye'nin AB teknoloji ve üretim kalite/çeşitlilik düzeyinin oldukça gerisinde kaldığı görülmektedir. Buna göre Türkiye'nin daha yüksek katma değer meydana getiren zor taklit edilebilir ar-ge mallarda AB kalkınmışlık düzeyine yakınsama sağlaması için teknoloji geliştirme altyapısını iyileştirmesi, Ar-Ge faaliyetlerini hızlandırması önem arz eden faktörler olarak değerlendirilmektedir. AB'nin üretimini yavaş yavaş azalttığı alanlardaki üretim kalite/çeşitliliği ve teknolojisi alanlarında sağlanan iyileşmeler Türkiye açısından olumlu olmakla birlikte, ileri düzey teknoloji gerektiren malların üretilmesinde Türkiye'nin bir üretim ve teknoloji üssü olmasını sağlayacak tedbirlerin şimdiden alınmaması halinde Türkiye AB'nin düşük katma değer yaratan ürünlerdeki tedarikçisi olmak durumunda kalacaktır.

SONUÇ

Uluslararası ticaret, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde özellikle benzer seviyedeki ülkeler arasında dünya ticaretinin dünya üretiminden daha hızlı arttığını ve bu söz konusu artışın sanayi sektöründe yaşanmış olduğunu göstermektedir.

Yapılan bu gözlem H-O-S teorisinin yeniden değerlendirilmesi gereğini ortaya çıkarmış ve bunun sonucunda, H-O-S teorisinin bazı varsayımlarının değiştirilmesi ile yeni modeller ortaya çıkarılmış ve modeller geliştirilerek EİT'e yeni yorumlar getirilmiştir.

Yeni Hecksher-Ohlin modelleri, H-O-S modeli çerçevesinde EİT'i açıklamaya çalışmışlardır. Bu modellerin ana teması dikey mal farklılaştırılması ve nispi sermaye yoğunluğudur. Daha yüksek kaliteli mal ancak daha yüksek sermaye emek oranına sahip olmakla gerçekleştirilebilir. Fakat bunun istisnaları da mevcuttur. Bazı ürünlerde emek yoğun faktörlerin daha çok kullanımı o malı daha kaliteli hale getirebilmektedir. El yapımı kilimler buna örnek olarak gösterilebilirler.

Yeni Chamberlin modellerinde ise vurgulanan temel konu, monopollü rekabet piyasalarıdır. Bu modellerde, ticareti ortaya çıkaran unsurun üretimde azalan maliyetler ve mal farklılaştırması vurgulanmaktadır. Ancak bu modellerinde eleştirildiği bazı noktalar mevcuttur. Mal çeşitlerinin yalnızca üretim koşulları tarafından belirlenmesi ve mal çeşitliliği seçimin firmalar tarafından yapılıyor oluşu ile birlikte bu çeşitlilik seçimini etkileyen faktörler üzerinde durulmayışı eleştirilen bazı noktalarıdır. Ayrıca kalite çeşitlenmesinin ya da mal çeşitlenmesinin üretim üzerinde herhangi bir maliyet doğurmayacağı düşüncesi ayrıca eleştirilen konular arasındadır.

Türkiye'nin OECD ile olan EİT rakamlarında ise, EİT'in genel teorisin doğrulandığını bir kez daha görmekteyiz. Şimdiye kadar yapılmış çalışmalar ile paralel sonuçlar elde edilmiştir. Yine Türkiye'ye coğrafi olarak daha yakın ve GSMH ve GSYİH'nin dolar bazında daha yüksek olduğu bilinen, büyük ekonomiler ile endüstri-içi ticaretin fazla olduğunu yine elde ettiğimiz EİT endekslerinden anlamaktayız.

Bu tablolar incelendiğinde OECD ülkeleri arasında Türkiye'nin en önemli endüstri-içi ticaret partnerinin, endüstri-içi ticaretin en çok yapıldığı ürün sayısı göz önüne alındığında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğunu görmekteyiz. ABD'yi Almanya, Birleşik Krallılar (UK), Fansa, İspanya ve Hollanda izlemektedir. Bu ülkelerin çoğunun Avrupa Birliği ülkeleri olması ve Türkiye ile Gümrük Birliği anlaşmalarının olması da yine dış ticaret yazınında yer alan ticaret serbestleşmesinin endüstri-içi ticareti arttıracığı hipotezini doğrulamaktadır.

Bunun dışında Avustralya, Güney Kore, Meksika, Estonya, Şili, Kanada gibi ülkelerle endüstri-içi ticaretin düşük olması, ülkeler arası uzaklığın dış ticarete meydana getireceği ulaştırma maliyeti dolayısıyla endüstri-içi ticareti olumsuz yönde etkilediği teorisini doğrulamaktadır.

Yıllara göre değerlendirme yaptığımızda ise; dış ticaret rakamlarına baktığımızda 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan ekonomik krizlerin yansımalarını görmekteyiz. Türkiye'nin kronik enflasyon sorununu çözmek ve kamu borçlanmasındaki çıkmazı aşmak amacıyla 2000 yılında uygulamaya konan istikrar programı ve sonrasında yaşanan ekonomik krizler sonrasında hedeflenenin gerçekleşmemesi, istikrarsızlık ve devalüasyonun ardından yaşanan söz konusu krizler 2000-2003 dış ticaret rakamlarını etkilemiştir. 2002 sonrasında uygulamaya konulan Uluslararası Para Fonu (IMF) destekli Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, 1990'lı yıllarda yaşanan siyasi istikrarsızlık devrinin sona ermesi ve Kasım 2002 kurulan tek partili iktidarın sağladığı siyasi istikrar ve AB adaylık sürecinde yaşanan olumlu gelişmelerle birlikte dünya ekonomisi ve ticaretinde yüksek büyüme oranları da 2003-2007 dönemi dış ticaretini etkilemiştir.

EİT endeksine bakıldığında ise, 2005-2007 yılları arasında bir yükseliş gözlemlenmektedir. Özellikle EİT endeksinin zaten yüksek seviyede olduğu Almanya, ABD gibi ülkelerde 2010' a yaklaştıkça arttığını, birçok üründe neredeyse endüstri-içi ticaretin tam olduğunu görmekteyiz. Bunun yanı sıra İsveç, Norveç, Polonya, Macaristan gibi ülkelerin EİT rakamlarında yıllara göre herhangi bir artış ya da azalıştan ziyade sabite yakın düzeyde küçük yükselişler gösterdikleri gözlemlenmektedir.

OECD' ye yeni katılan ülkeler olan Şili, Estonya, Slovenya ve İsrail ile olan EİT rakamlarında da yine tahmin edilen rakamlara ve sonuca ulaşılmıştır. Özellikle İsrail verileri incelendiğinde 2009 yılında diğer yıllara nazaran Türkiye ile EİT'nin en düşük olduğu yıldır diyebiliriz. Bunun sebebi Türkiye ile İsrail arasındaki siyasi gerginlik ve toplumun kendi çabaları ile boykot girişimleri önemli olabilir.

Elde ettiğimiz sonuçlara göre, EİT oranları gelişmiş ülkelerdekine oranla düşük olan sektörler ve ürünlere bakarsak;

- 1- 30- Eczacılık Ürünleri
- 2- 38- Muhtelif Kimyasal Maddeler
- 3- 39- Plastik ve Mamulleri
- 4- 88- Hava taşıtları
- 5- 90- Optik alet ve cihazlar

Yukarıda sayılan maddelere göz atıldığında, bunların Türkiye'nin dış ticaret vizyonu açısından büyük önem arz etmekte oldukları görülmektedir. Önümüzdeki yıllarda bu maddelerin endüstri içi ticaretinin ekonomide yaşanan düzelme ve istikrar sayesinde artacağı ve bu sektörlerle yönelik yabancı sermaye girişinin önümüzdeki dönemde hızlanacağı öngörülmektedir.

EİT oranları gelişmiş ülkelerdekine paralel olduğunu düşündüğümüz sektör ve ürünlere baktığımızda;

- 1- 54- Sentetik ve Suni Filamentler
- 2- 73- Demir veya çelikten eşya
- 3- 76- Alüminyum ve alüminyumdan eşya
- 4- 85- Elektrikli makine ve cihazlar
- 5- 87- Kara taşıtları ve bunların aksam ve parçaları

Bu maddelerde EİT oranının gelişmiş ülkelerdeki ile paralel olduğu görülmektedir. Bu durumun temel sebebinin AB Gümrük Birliği sonucunda ülkeye

giren yabancı sermaye olduğu ve bu sektörlerle yönelik yabancı sermayenin önemli miktarda artmayacağı, ılımlı bir artışla süreceği düşünülmektedir.

Bu tablolar incelendiğinde OECD ülkeleri arasında Türkiye'nin en önemli EİT partnerinin, endüstri-içi ticaretin en çok yapıldığı ürün sayısı göz önüne alındığında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olduğunu görmekteyiz. ABD'yi Almanya, Birleşik Krallılar (UK), Fansa, İspanya ve Hollanda izlemektedir. Bu ülkelerin çoğunun Avrupa Birliği ülkeleri olması ve Türkiye ile Gümrük Birliği anlaşmalarının olması da yine dış ticaret yazınında yer alan ticaret serbestleşmesinin endüstri-içi ticareti arttıracak hipotezini doğrulamaktadır.

Elde edilen sonuçlar incelendiğinde Amerika, Avustralya, Avusturya, Belçika, Fransa, Finlandiya, İsveç, İspanya, İtalya, Japonya, Kanada, G. Kore, Macaristan, Meksika, Norveç, Polonya, Slovakya, Yunanistan ülkeleri ile olan EİT endeksinin arttığı gözlemlenmiştir. EİT endeksinin azaldığı ülkeler, Hollanda, İngiltere, İsrail olduğu gözlemlenirken, Almanya ve Danimarka ile olan EİT endeksinin değişmediği görülmüştür.

Teknoloji yoğunluğu bakımından incelendiğinde Almanya, Amerika, Avustralya, Avusturya, Belçika, İsveç, İngiltere, İspanya, G. Kore, Meksika, Polonya, Macaristan ile olan endüstri-içi ticaretin ileri teknoloji gerektiren ürünlere doğru kaydığını, Danimarka, Fransa, Finlandiya, İsrail, İsveç, İtalya, Japonya, Kanada, Norveç, Slovakya, Yunanistan ile olan endüstri-içi ticaretinde teknoloji yoğunluğu açısından herhangi bir değişim olmadığı bunun yanı sıra Hollanda ile olan endüstri-içi ticaretinde daha düşük teknoloji yoğunluklu ürünlere kayma olduğu gözlemlenmiştir.

EKLER

Ek 1: Harmonised Sistem Ürün Bilgileri

01 - Canlı hayvanlar
02 - Etler ve yenilen sakatat
03 - Balıklar, kabuklu hayvanlar, yumuşakçalar, diğer omurgasızlar
04 - Süt ve süt mamulleri, kuş ve kümes hayvan yumurtaları, bal vb.
05 - Tarifenin başka yerinde yer almayan hayvansal müstahzarlar
06 - Canlı bitkiler ve çiçekçilik müstahzarları
07 - Yenilen sebzeler ve bazı kök ve yumrular
08 - Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turuncgil ve kavun kabuğu
09 - Kahve, çay, paraguay çayı ve baharat
10 – Hububat
11 - Değirmencilik ürünleri, malt, nişasta, inülin, buğday gluteni
12 - Yağlı tohum ve meyveler, sanayi bitkileri, saman, hayvan yemi
13 - Laklar, sakızlar, bitkisel özsu ve hülasalar
14 - Örölmeye elverişli bitkisel maddeler, bitkisel müstahzarlar
15 - Hayvansal ve bitkisel yağlar ve bunların müstahzarları
16 - Et, balık, kabuklu hayvan, yumuşakça vb hayvansal müstahzarlar
17 - Şeker ve şeker mamulleri
18 - Kakao ve kakao müstahzarları
19 - Esasını hububat, un, nişasta, süt teşkil eden müstahzarlar
20 - Sebze, meyve, bitki parçaları, sert kabuklu yemiş konserveleri
21 - Yenilen çeşitli gıda müstahzarları
22 - Meşrubat, alkollü içkiler ve sirke
23 - Gıda sanayi kalıntı ve döküntüleri, hazır hayvan gıdaları
24 - Tütün ve tütün yerine geçen işlenmiş maddeler
25 - Tuz, kükürt, toprak ve taşlar, alçılar ve çimento
26 - Metal cevherleri, cüruf ve kül
27 - Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar
28 - İnorganik kimyasal müstahsallar, organik, inorganik bileşikler
29 - Organik kimyasal müstahsallar
30 - Eczacılık ürünleri
31 – Gübreler
32 - Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasa, boya, macun, sakızlar
33 - Uçucu yağlar, rezinoitler, parfümeri, kozmetikler vb
34 - Sabunlar, yüzey aktif organik maddeler, yıkama- yağlama madde.
35 - Albüminoid maddeler, tutkallar, enzimler vb
36 - Barut, patlayıcı maddeler, pirotekni mamulleri, kibrit vb
37 - Fotoğrafçılıkta, sinemacılıkta kullanılan eşya
38 - Muhtelif kimyasal maddeler
39 - Plastik ve plastikten mamul eşya

40 - Kauçuk ve kauçuktan eşya
41 - Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler
42 - Deri eşya, saraciye eşyası, seyahat eşyası, bağırsaktan eşya
43 - Postlar, kürkler, taklit kürkler ve mamulleri
44 - Ağaç ve ağaçtan mamul eşya: odun kömürü
45 - Mantar ve mantardan eşya
46 - Hasır: saz ve benzeri örülebilen maddelerden mamuller
47 - Odun hamuru: lifli selülozik maddelerin hamurları, hurdalar
48 - Kâğıt ve karton: kâğıt hamurundan kâğıt ve kartondan eşya
49 - Basılı kitap, gazete, resim vb baskı sanayi mamulü, el yazmaları
50 - İpek
51 - Yün, kıl, at kılı: bunların iplik ve dokumaları
52 - Pamuk, pamuk ipliği ve pamuklu mensucat
53 - Dokumaya elverişli bitkisel lifler, kâğıt ipeği ve dokumaları
54 - Dokumaya elverişli suni ve sentetik lifler
55 - Sentetik ve suni devamsız lifler
56 - Votka, keçe, dokunmamış mensucat, özel iplik, sicim ve mamulleri
57 - Halılar ve diğer dokumaya elverişli maddeden yer kaplamaları
58 - Özel dokunmuş mensucat, dantelâ, duvar halıları, işlemeler
59 - Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış mensucat, bunlardan teknik eşya
60 - Örme eşya
61 - Örme giyim eşyası ve aksesuarları
62 - Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları
63 - Mensucattan mamul diğer eşya, kullanılmış eşya, paçavralar
64 - Ayakkabılar, getrler, tozluklar vb eşya ve aksamı
65 - Başlıklar ve aksamı
66 - Şemsiye, baston, kamçı, kırbaç ve bunların aksamı
67 - Hazır kuş tüyü ve insan saçı mamulleri, yapma çiçekler
68 - Taş, alçı, çimento, amyant, mika vb maddelerden eşya
69 - Seramik mamulleri
70 - Cam ve cam eşya
71 - İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar
72 - Demir ve çelik
73 - Demir veya çelikten eşya
74 - Bakır ve bakırdan eşya
75 - Nikel ve nikelden eşya
76 - Alüminyum ve alüminyum eşya
77 - (ileride kullanılabilir, yeri muhafaza edilecek)
78 - Kurşun ve kurşundan eşya
79 - Çinko ve çinkodan eşya
80 - Kalay ve kalay mamulleri
81 - Diğer adi metaller, sermetler, bunlardan eşya
82 - Adi metallerden aletler, bıçakçı eşyası, sofrta takımları

83 - Adi metallerden çeşitli eşya
84 - Kazan: makina ve cihazlar, aletler, parçaları
85 - Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları
86 - Demiryolu ulaşım araçları vb, aksam ve parçaları
87 - Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer
88 - Hava taşıtları, uzay araçları, aksam ve parçaları
89 - Gemiler, suda yüzen taşıt ve araçlar
90 - Optik, fotoğraf, sinema, ölçü, kontrol, ayar cihazları, tıbbi alet.
91 - Saatler ve bunların aksam ve parçaları
92 - Müzik aletleri: bunların aksam, parça ve aksesuarı
93 - Silahlar ve mühimmat, bunların aksam, parça ve aksesuarları
94 - Mobilyalar, aydınlatma, reklam lambaları, prefabrik yapılar
95 - Oyuncaklar, oyun ve spor malzemeleri, aksam ve parçaları
96 - Çeşitli mamul eşya (kalemler, fırçalar vb)
97 - Sanat eserleri, koleksiyon eşyası, antikalar
98 - Zati eşya, kumanya ve başka yerde belirtilmeyen diğer eşyalar

83	0,48	0,6	0,95	0,98	0,84	0,47	0,8	0,67	0,98	0,54	0,20
84	0,77	0,86	0,82	0,37	0,71	0,63	0,54	0,7	1	0,76	0,83
85	0,41	0,04	0,15	0,62	0,71	0,36	0,68	0,33	0,66	0,74	0,17
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	0,67	0,79	0,4	0,41	0,35	0,54	0,82	0,91	0,66	0,19	0,15
88	0,01	0,12	0,62	0,68	0,03	0,69	0,01	0,03	0,17	0,26	0,36
89	0	0	0	0,06	0,8	0,29	0,09	0,01	0,41	0	0,68
90	0,69	0,26	0,32	0,61	0,93	0,69	0,94	0,62	0,76	0,63	0,36
91	0	0,1	0,01	0,23	0	0,15	0,01	0,05	0	0,01	0,10
92	0,19	0,72	0,71	0,36	0,7	0,81	0,78	0,95	0,78	0,74	0,44
93	0,23	0,44	0,55	0,79	0	0	0	0,03	0,11	0,33	0,71
94	0,52	0,5	0,3	0,76	0,31	0,95	0,87	0,56	0,67	0,53	0,58
95	0,07	0,05	0,35	0,64	0,55	0,7	0,44	0,65	0,15	0,16	0,71
96	0,45	0,36	0,38	0,05	0,2	0,4	0,53	0,4	0,38	0,14	0,32
97	0	0,65	0,01	0,03	0,03	0	0	0	0,55	0	0,31

Ek:7 Türkiye ile Şili arasındaki EİT

[illegible][illegible]

79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82	0,45	0	0	0	0,11	0,03	0,09	0,09	0	0,08	0
83	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
84	0	0	0	0,14	0,03	0	0,02	0,01	0,01	0	0
85	0,01	0	0,01	0	0	0,4	0	0	0	0,01	0
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	0	0,02	0	0	0	0	0	0	0	0	0
88	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
89	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
90	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02	0	0
91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
92	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
95	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
96	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
97	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Ek:8 Türkiye İle Macaristan Arasındaki EİT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0,02	0	0,02	0,03	0,11	0,49	0,84	0,95	0,9	0,58	0,61
7	0,57	0,44	0,24	0,3	0,16	0,79	0,76	0,42	0,99	0,28	0,42
8	0	0	0	0,79	0,57	0,98	0,7	0,51	0,17	0,47	0,33
9	0,33	0	0	0	0,41	0	0,87	0,48	0,51	0,94	0,64
10	0	0,15	0	0,17	0,03	0	0	0,2	0	0	0,03
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0,06	0,28	0,02	0,01	0,24	0,69	0,03	0,27	0,57	0,06	0,25
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,02
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,91
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0,35	0,2	0,42	0,61	0,1	0,17	0,1	0,09	0,08	0,03	0,02
21	0	0	0	0	0	0,14	0,02	0,11	0,55	0,34	0,96
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,26
23	0	0	0	0,51	0,13	0,37	0,64	0,75	0,54	0,42	0,03
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
25	0,43	0,49	0,13	0,78	0,52	0,67	0	0,92	0,39	0,66	0,93

26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0,06	0	0	0	0	0	0,03	0,1	0,39	0,08	0,17
28	0,02	0,05	0,56	0,26	0,06	0,04	0,11	0,06	0,29	0,23	0,27
29	0,17	0,19	0,12	0,13	0,34	0,18	0,08	0,26	0,2	0,59	0,65
30	0	0	0,03	0,08	0,16	0,2	0,45	0,2	0,88	0,68	0,86
31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0,21	0,03	0,01	0,01	0,01	0,03	0,05	0,03	0,03	0,04	0,03
33	0,22	0,11	0,23	0,32	0,23	0,28	0,62	0,84	0,39	0,37	0,24
34	0,08	0,25	0,14	0,05	0,06	0,17	0,43	0,59	0,88	0,74	0,07
35	0	0,1	0,18	0,48	0	0,43	0,27	0,08	0,32	0,04	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0,19	0,16	0,72	0,18	0,03	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0
38	0,47	0,7	0,59	0,53	0,21	0,13	0,11	0,06	0,53	0,48	0,63
39	0,83	0,96	0,98	0,97	0,95	0,86	0,83	0,89	0,87	0,89	0,84
40	0,76	0,85	0,57	0,63	0,96	0,66	0,55	0,7	0,72	0,99	0,68
41	0,02	0	0	0,01	0	0,02	0	0,12	0	0,44	0,74
42	0,67	0,45	0,72	0,44	0,63	0,38	0,47	0,56	0,58	0,72	0,91
43	0	0	0,52	0	0	0,03	0,98	0,94	0,91	0,24	0,34
44	0,01	0,08	0,7	0,22	0,21	0,17	0,73	0,97	0,87	0,26	0,66
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,77
49	0,04	0,39	0,29	0,1	0,83	0,44	0,89	0,52	0,84	0,95	0,36
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0,1	0,03	0,06	0,15	0,02	0,01	0,2	0,14	0,15	0	0,13
52	0,02	0,01	0,02	0,05	0,02	0,05	0,01	0,02	0,08	0,13	0,07
53	0,56	0,04	0	0,11	0,54	0	0,5	0,59	0,92	0,78	0,97
54	0,03	0,08	0,06	0,04	0,07	0,03	0,02	0,05	0,16	0,2	0,10
55	0,29	0,14	0,54	0,51	0,22	0,17	0,23	0,6	0,89	0,6	0,47
56	0,96	0,46	0,16	0,23	0,53	0,42	0,11	0,55	0,64	0,12	0,57
57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
58	0,01	0	0,01	0,02	0,03	0,01	0,01	0,02	0,06	0,05	0,17
59	0,12	0,07	0,06	0,06	0,39	0,23	0,35	0,18	0,05	0,03	0,04
60	0	0,01	0,03	0,02	0,05	0,07	0,03	0,08	0,06	0,01	0
61	0,68	0,85	0,64	0,59	0,44	0,46	0,97	0,62	0,55	0,88	0,69
62	0,62	0,35	0,34	0,23	0,15	0,26	0,89	0,75	0,79	0,63	0,65
63	0,12	0,12	0,18	0,6	0,52	0,91	0,92	0,95	0,71	0,07	0,06
64	0,03	0,02	0,09	0,11	0,27	0,28	0,3	0,4	0,24	0,25	0,39
65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,15
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,03
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0,5	0,64	0	0,06	0,94	0,04	0,14	0,58	0,38	0,39	0,50
69	0,59	0,81	0,61	0,89	0,61	0,51	0,55	0,53	0,44	0,48	0,31
70	0,64	0,18	0,11	0,07	0,16	0,33	0,44	0,5	0,41	0,67	0,82
71	0,36	0,2	0,08	0,12	0,03	0,04	0,08	0,11	0,41	0,61	0,92
72	0,95	0,52	0,65	0,7	0,27	0,67	0,72	0,1	0,4	0,98	0,94
73	0,4	0,54	0,81	0,52	0,1	0,25	0,46	0,09	0,09	0,06	0,14
74	0	0,16	0,03	0,04	0,13	0,02	0,01	0,01	0,01	0,04	0,24

41	0,14	0,1	0,14	0,28	0,25	0,01	0,04	0,01	0,02	0,08	0
42	0	0,84	0,21	0,94	0,3	0,09	0,03	0,42	0,08	0,21	0,08
43	0,06	0,2	0,02	0	0	0,3	0	0,98	0,66	0,78	0,89
44	0,55	0,43	0,15	0,22	0,83	0,94	0,49	0,44	0,24	0,48	0,75
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0,8	0,07	0,19	0,34	0,06	0,05	0,66	0,36	0,05	0,66	0,16
49	0,01	0,03	0,13	0,16	0,11	0,2	0,13	0,21	0,32	0,28	0,21
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0,01	0,02	0,05	0,06	0,08	0,14	0,07	0,31	0,01	0,33	0,02
52	0,07	0,46	0,25	0,4	0,12	0,01	0,94	0,55	0,11	0	0,39
53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	0,47	0	0	0	0,26	0,96	0,08	0,01	0,01	0	0
55	0,42	0	0	0,02	0,01	0,03	0,01	0,07	0,05	0,09	0,02
56	0,12	0	0,03	0,02	0,01	0	0,01	0	0,07	0,03	0,13
57	0,16	0	0,09	0	0	0	0,01	0,01	0,02	0	0,08
58	0	0	0	0,01	0	0	0,01	0,02	0,04	0,1	0
59	0	0	0,61	0,46	0	0,04	0	0,2	0,07	0,05	0,12
60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,01
61	0,23	0,3	0,52	0,96	0,24	0,48	0,89	0,95	0,59	0,82	0,30
62	0,17	0	0,42	0,72	0,61	0,7	0,84	0,96	0,78	0,34	0,38
63	0,53	0,48	0,63	0,15	0,9	0,74	0,98	0,69	0,83	0,5	0,84
64	0,26	0	0,02	0,49	0,21	0	0	0	0,07	0,2	0,78
65	0,15	0	0	0,89	0,36	0,44	0,71	0,22	0,12	0,44	0,56
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0,01	0	0	0	0,11	0,03	0,47	0,07	0,1	0,01	0
69	0	0,02	0,03	0,01	0,01	0,04	0,02	0,02	0,02	0,13	0
70	0	0,01	0,04	0,08	0,1	0,18	0,07	0,18	0,16	0,12	0,14
71	0,12	0,01	0,15	0,01	0,89	0,6	0,34	0,9	0,98	0,33	0,02
72	0,59	0,21	0,39	0,38	0,94	0,17	0,39	0,53	0,5	0,09	0,06
73	0,94	0,05	0,35	0,27	0,19	0,32	0,39	0,68	0,97	0,45	0,31
74	0.00009	0,22	0	0,01	0	0,03	0,01	0	0	0,04	0,06
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	0,17	0,02	0,07	0,14	0,05	0,39	0,02	0,01	0,01	0,01	0,03
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0	0	0	0	0,25	0,39	0,27	0,48	0,52	0,38	0,49
82	0,88	0,2	0,47	0,69	0,72	1	0,61	0,55	0,79	0,62	0,98
83	0,08	0,35	0,05	0,05	0,28	0,19	0,15	0,24	0,06	0,27	0,02
84	0,23	0,19	0,21	0,15	0,27	0,27	0,24	0,27	0,26	0,22	0,2
85	0,08	0,04	0,05	0,1	0,07	0,25	0,65	0,59	0,43	0,13	0
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	0,16	0	0,02	0	0	0	0,01	0,01	0,02	0,04	0
88	0,02	0	0,44	0	0,37	0,62	0	0,23	0,05	0,09	0,200
89	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

[illegible]

Ek 18: Türkiye ile Estonya arasındaki EİT

[illegible]

38	0	0	0	0	0,044	0,08	0,01	0,01	0,11	0,15	0
39	0,595	0,448	0,44	0,244	0,747	0,55	0,7	0,15	0,08	0,05	0
40	0	0	0,31	0,204	0,059	0,18	0,03	0,08	0,01	0,01	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
43	0,201	0	0,01	0	0,046	0,71	0	0,01	0,01	0,14	0
44	0	0	0,83	0,107	0,301	0	0,1	0,24	0,3	0,54	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0	2E-04	0,07	0,108	0,707	0,07	0,63	0,83	0,26	0,08	0
49	0	0,357	0	0	0	0,03	0,36	0,05	0	0,01	0
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
52	0	0	0	0,005	0,152	0	0	0,07	0	0	0
53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
56	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
61	0,077	0	0,35	0,267	0,785	0,53	0,8	0,26	0,04	0	0
62	0,232	0	0,15	0,698	0,504	0,36	0,28	0,63	0,05	0,03	0
63	0	0	0	0	0	0,7	0,71	0,34	0,77	0,89	0
64	0,146	0,352	0,75	0	0,761	0,61	0,13	0	0	0	0
65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
69	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
70	0	0	0,81	0,469	0,996	0	0,01	0	0	0,02	0
71	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
72	0	0	0	0,794	0,468	0,96	0,93	0,33	0,04	0,08	0
73	0,002	1E-04	0	0	0,042	0,02	0,02	0,01	0,01	0,06	0
74	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82	0	0	0	0,448	0	0,58	0,42	0	0,61	0,24	0
83	0	0	0,14	0,064	0,168	0,15	0,16	0,1	0,02	0,49	0
84	0,003	5E-04	0,01	5E-04	0,02	0,04	0,11	0,06	0,03	0,04	0
85	0,645	0,17	0	0,006	0,061	0,11	0,29	0,19	0,2	0,71	0
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

[illegible]

Ek 19: Türkiye ile İzlanda arasındaki EİT

[illegible]

35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0,19	0	0	0	0
39	0,67	0,03	0	0,25	0,11	0,05	0,06	0,07	0,22	0	0	0
40	0	0	0	0,32	0	0,82	0	0,3	0	0,58	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0,03	0	0	0,78	0	0	0	0	0	0	0
43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0	0,29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
49	0	0,86	0	0,03	0,02	0	0	0	0	0	0	0
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
56	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
58	0	0	0	0	0	0,01	0,02	0,01	0	0	0	0
59	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
60	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
61	0,02	0	0,06	0	0,98	0,09	0	0,04	0	0	0	0
62	0	0	0	0,82	0	0,53	0	0	0	0	0	0
63	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
65	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0	0	0	0	0	0	0,28	0,44	0	0	0	0
69	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
70	0	0	0	0,01	0	0	0,01	0,01	0	0	0	0
71												0
72	0,65	0	0	0	0,03	0,18	0,74	0,04	0	0,35	0	0
73	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
74	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82	0	0	0	0	0	0,48	0,02	0,13	0,07	0	0	0

84	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
85	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
88	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
89	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
90	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
92	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
93	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
94	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
95	0	0	0	0,02	0	0,05	0	0	0	0	0
96	0,01	0	0	0	0,03	0	0	0	0,01	0	0

Ek 20: Türkiye ile İrlanda arasındaki EİT

[illegible]

[illegible]

29	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
30	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0	0	0,57	0,26	0	0,18	0	0,38	0,33	0,21	0	0
33	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
35	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
39	0	0	0,07	0,1	0,03	0,25	0,31	0,35	0,11	0,46	0	0
40	0	0	0,51	0,56	0,86	0,67	0,78	0,44	0,3	0,77	0	0
41	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
42	0	0	0,74	0,37	0	0,59	0	0,62	0,11	0,89	0	0
43	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
44	0	0	0,26	0,87	0	0,01	0	0	0,01	0,49	0	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0	0	0,24	0,1	0,72	0,06	0,08	0,03	0,47	0,57	0	0
49	0	0	0	0	0,1	0,2	0	0,41	0,27	0,96	0	0
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
52	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
53	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
54	0	0	0	0	0,05	0,12	0,25	0,24	0,55	0,04	0	0
55	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
56	0	0	0,39	0,34	0,24	0,16	0,14	0,08	0,05	0,03	0	0
57	0	0	0,86	0,16	0,92	0,69	0	0	0,33	0,1	0	0
58	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
59	0	0	0,07	0,1	0,1	0,19	0,82	0,23	0,23	0,06	0	0
60	0	0	0	0,01	0,07	0,02	0,73	0,12	0,46	0,05	0	0
61	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
62	0	0	0,08	0,02	0,05	0,03	0	0,02	0,03	0,26	0	0
63	0	0	0	0	0	0,45	0,02	0,48	0,65	0,26	0	0
64	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
65	0	0	0	0	0,09	0	0	0,34	0,27	0	0	0
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0	0	0,89	0,17	0,29	0,21	0,93	0,64	0,3	0	0	0
69	0	0	0,03	0	0,08	0	0	0,05	0,71	0,87	0	0
70	0	0	0,89	0,09	0,15	0,77	0,28	0,03	0,04	0,01	0	0
71	0	0	0	0	0	0,07	0	0,04	0,01	0	0	0
72	0	0	0	0,02	0,06	0,07	0,07	0,06	0,09	0,03	0	0
73	0	0	0,58	0,04	0,11	0,31	0,36	0,31	0,75	0,45	0	0
74	0	0	0	0	0	0,39	0	0,05	0	0	0	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	0	0	0,11	0,06	0,14	0,05	0,04	0,07	0,09	0,09	0	0

[illegible][illegible]

93	0	0,06	0,05	0	0	0	0	0	0	0,16	0
94	0,85	0,89	0,71	0,45	0,55	0,38	0,4	0,37	0,36	0,31	0,29
95	0,5	0,46	0,82	0,46	0,69	0,9	0,84	0,72	0,82	0,95	0,97
96	0,26	0,42	0,28	0,35	0,24	0,3	0,36	0,32	0,32	0,53	0,42

Ek 27: Türkiye ile Portekiz arasındaki EİT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0,04	0	0	0,09	0	0,24	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	1	0,18	0,64	0,18	0,05	0,02	0	0,01	0,12	0,16	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0,02	0	0	0	0	0	0	0,11	0,06	0
22	0	0,04	0	0	0	0	0,33	0,12	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0,04	0	0	0	0	0,05	0	0,01	0,03	0	0
25	0,15	0	0	0,02	0,02	0,04	0,09	0,25	0,52	0,83	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0,01	0,6	0,1	0,1	0,13	0,15	0,29	0,84	0,8	0,56	0
28	0,3	0	0,22	0,54	0,12	0,13	0,18	0,07	0	0,09	0
29	0,31	0,22	0,86	0,64	0,76	0,59	0,31	0,92	0,61	0,77	0
30	0,01	0,01	0	0,01	0	0	0	0,04	0,09	0,36	0
31	0	0	0	0	0,41	0	0,19	0,34	0	0,21	0
32	0,04	0,14	0,27	0,35	0,32	0,42	0,87	0,87	0,82	0,79	0
33	0	0	0	0,31	0,57	0,63	0,52	0,84	0,17	0,05	0
34	0,12	0,01	0,08	0,16	0,22	0,02	0,19	0,82	0,39	0,03	0
35	0,38	0,37	0,48	0,69	0,97	0,93	0,74	0,3	0,14	0,66	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0,08	0,93	0,36	0,31	0,27	0,52	0,9	0,14	0,16	0,14	0
39	0,62	0,74	0,97	0,61	0,49	0,67	0,59	0,72	0,8	0,82	0

40	0,59	0,42	0,48	0,54	0,86	0,88	0,95	0,87	0,97	0,84	0
41	0,07	0,1	0,4	0,36	0,26	0,32	0,18	0,39	0,76	0,1	0
42	0,44	0,07	0,41	0,25	0,2	0,96	0,87	0,92	0,85	0,51	0
43	0,51	0,02	0,84	0,53	0,4	0,18	0,9	0,25	0,6	0,87	0
44	0,81	0,86	0,4	0,72	0,76	0,14	0,04	0,4	0,54	0,66	0
45	0	0,69	0	0	0	0,89	0,65	0	0,65	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0,48	0,09	0,21	0,48	0,49	0,61	0,61	0,5	0,75	0,97	0
49	0,61	0,2	0,26	0,92	0,36	0,79	1	0,92	0,31	0,28	0
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0,12	0,25	0,97	0,97	0,77	0,92	0,88	0,6	0,81	0,64	0
52	0,06	0,1	0,24	0,13	0,13	0,12	0,15	0,13	0,22	0,12	0
53	0,22	0	0	0,66	0,45	0,52	0,19	0,89	0,63	0,83	0
54	0,15	0,25	0,26	0,1	0,08	0,03	0,09	0,27	0,25	0,55	0
55	0,94	0,66	0,52	0,59	0,68	0,87	0,8	0,73	0,91	0,75	0
56	0,46	0,36	0,97	0,17	0,29	0,21	0,97	0,65	0,7	0,44	0
57	0,49	0,23	0,1	0,17	0,26	0,5	0,56	0,27	0,26	0,27	0
58	0,08	0,76	0,73	0,54	0,69	0,67	0,76	0,88	0,77	0,87	0
59	0,69	0,67	0,87	0,06	0,3	0,24	0,23	0,15	0,23	0,21	0
60	0,07	0,07	0,12	0,35	0,69	0,44	0,89	0,44	0,74	0,87	0
61	0,04	0,04	0,02	0,04	0,02	0,01	0,01	0,01	0,01	0	0
62	0,02	0,05	0,06	0,12	0,1	0,08	0,05	0,03	0,03	0,06	0
63	0,09	0,35	0,22	0,37	0,31	0,24	0,39	0,29	0,3	0,2	0
64	0,96	0,35	0,13	0,41	0,21	0,11	0,03	0,05	0,1	0,1	0
65	0,17	0	0,04	0,72	0,55	0,04	0,05	0,44	0,27	0,07	0
66	0	0	0	0	0	0,16	0,07	1	0	0,2	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0,51	0,11	0,68	0,86	0,5	0,43	0,51	0,57	0,49	0,46	0
69	0,71	0,98	0,62	0,61	0,26	0,31	0,23	0,53	0,49	0,37	0
70	0,03	0,05	0,22	0,23	0,09	0,18	0,38	0,2	0,19	0,19	0
71	0,45	0,01	0,02	0	0,02	0,01	0	0	0,01	0,07	0
72	0,2	0,11	0,11	0,03	0,01	0,02	0,01	0,01	0,01	0,05	0
73	0,3	0,39	0,23	0,64	0,69	0,85	0,59	0,58	0,59	0,55	0
74	0,56	0,18	0,28	0,64	0,48	0,47	0,26	0,78	0,71	0,5	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
76	0,03	0,02	0,05	0,83	0,13	0,19	0,13	0,13	0,03	0,1	0
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
80	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
82	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
83	0,05	0,11	0,08	0,07	0,21	0,26	0,28	0,6	0,39	0,68	0
84	0,44	0,52	0,55	0,32	0,54	0,51	0,48	0,33	0,37	0,37	0
85	0,36	0,21	0,24	0,38	0,56	0,87	0,65	0,85	0,94	0,71	0
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
87	0,12	0,05	0,05	0,03	0,04	0,89	0,91	0,67	0,46	0,61	0

82	0,74	0,41	0,24	0,27	0,35	0,37	0,5	0,22	0,2	0,45	0,11
83	0,04	0,02	0,01	0,11	0,05	0,08	0,06	0,13	0,08	0,09	0,17
84	0,85	0,99	0,85	0,52	0,75	0,61	0,47	0,43	0,41	0,64	0,51
85	0,84	0,79	0,94	0,85	0,7	0,79	0,78	0,96	0,74	0,22	0,98
86	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,39
87	0,74	0,71	0,83	0,71	0,73	0,71	0,94	0,86	0,68	0,62	0,64
88	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
89	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,17
90	0,62	0,45	0,45	0,22	0,15	0,77	0,81	0,74	0,33	0,3	0
91	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
92	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
93	0,26	0	0	0,49	0,1	0,03	0	0	0	0,28	0
94	0,72	0,9	0,88	0,8	0,89	0,95	0,29	0,65	0,79	0,64	0,49
95	0,01	0,02	0	0,31	0,15	0,19	0,36	0,74	0,21	0,03	0,89
96	0	0,02	0	0	0,08	0,01	0,02	0,03	0,03	0	0,02

Ek 29: Türkiye ile Slovenya arasındaki EİT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
8	0	0	0	0,92	0,84	0,95	0,97	0,53	0,53	0,78	0
9	0	0	0	0	0	0	0,02	0,14	0,21	0	0
10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
15	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
16	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
17	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
18	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
20	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
21	0	0,94	0,56	0,15	0,15	0	0	0	0	0	0
22	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
23	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
24	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
25	0,44	0,13	0,42	0,35	0,81	0,13	0,5	0,19	0,65	0	0
26	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
27	0	0	0	0,01	0,03	0,01	0	0,01	0,01	0	0

28	0,22	0,43	0	0,34	0,16	0,31	0,04	0,09	0,26	0,18	0
29	0,21	0,3	0,27	0,95	0,04	0,9	0,3	0,37	0,37	0,02	0
30	0	0,07	0,08	0,9	0,1	0	0,05	0,93	0,49	0,04	0
31	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
32	0,96	0,01	0,32	0,04	0,64	0,79	0,83	0,54	0,78	0,95	0
33	0	0	0,01	0,44	0,79	0,87	0,9	0,92	0,75	0,59	0
34	0	0,01	0	0,17	0,05	0,01	0,12	0,09	0,03	0,17	0
35	0	0,1	0	0	0,12	0,5	0,21	0,11	0,52	0,18	0
36	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
37	0,05	0,12	0	0	0	0	0	0	0	0	0
38	0	0,19	0,44	0,04	0,96	0,16	0,89	0,11	0,18	0,14	0
39	0,94	0,74	0,54	0,97	0,9	0,7	0,77	0,47	0,47	0,61	0
40	0,96	0,4	0,54	0,76	0,78	0,94	0,8	0,85	0,96	0,86	0
41	0,75	0,49	0,25	0,28	0,22	0,21	0,39	0,3	0,39	0,19	0
42	0,01	0,11	0,16	0,58	0,95	0,79	0,15	0,45	1	0,07	0
43	0	0	0,75	0,34	0,13	0	0	0	0	0	0
44	0,07	0,51	0,81	0,46	0,59	0,11	0,56	0,22	0,31	0,37	0
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
46	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
47	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
48	0,18	0,04	0,13	0,47	0,4	0,35	0,54	0,26	0,2	0,21	0
49	0,91	0,15	0,77	0,39	0,48	0,69	0,73	0,44	0,56	0,55	0
50	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
51	0,5	0,18	0,56	0,67	0,04	0	0	0	0	0	0
52	0,04	0,02	0	0,05	0,11	0,14	0,06	0,03	0,03	0,1	0
53	0	0	0	0	0	0,06	0	0,02	0	0	0
54	0,47	0,96	0,72	0,95	0,52	0,27	0,39	0,59	0,46	0,32	0
55	0,29	0,25	0,28	0,66	0,37	0,93	0,71	0,45	0,22	0,18	0
56	0,13	0,48	0,18	0,08	0,04	0,68	0,9	0,71	0,98	0,49	0
57	0	0	0	0	0	0	0,32	0,02	0	0	0
58	0,26	0,01	0	0	0,24	0,12	0,05	0,02	0,07	0,11	0
59	0,29	0,65	0,07	0	0,06	0,06	0,19	0,12	0,15	0,16	0
60	0,16	0	0	0,18	0,03	0,04	0,15	0,16	0,26	0,08	0
61	0,97	0,42	0,94	0,57	0,69	0,77	0,4	0,76	0,8	0,74	0
62	0,28	0,26	0,5	0,4	0,21	0,17	0,22	0,28	0,33	0,2	0
63	0	0	0	0	0	0	0,04	0,46	0,25	0,42	0
64	0	0,55	0,83	0,35	0,95	0,8	0,49	1	0,91	0,28	0
65	0	0	0,24	0,15	0,21	0,04	0,31	0,53	0,37	0,36	0
66	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
67	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
68	0,76	0,64	0,69	0,58	0,61	0,24	0,19	0,17	0,23	0,07	0
69	0,1	0,05	0,87	0,51	0,67	0,08	0	0,01	0,26	0,01	0
70	0,18	0,03	0,15	0,33	0,2	0,11	0,08	0,1	0,36	0,17	0
71	0	0	0	0	0,04	0	0	0,08	0,02	0	0
72	0,11	0,84	0,53	0,38	0,59	0,44	0,91	0,64	0,68	0,37	0
73	0,12	0,99	0,06	0,25	0,52	0,93	0,95	0,86	0,68	0,73	0
74	0,14	0,29	0	0,93	0,88	0,55	0,58	0,21	0,09	0,22	0
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

58	0,73	0,85	0,39	0,66	0,95	0,78	0,64	0,49	0,31	0,19	0,28
59	0,15	0,07	0,04	0,04	0,02	0,03	0,04	0,02	0,08	0,1	0,16
60	0,73	0,56	0,36	0,5	0,36	0,82	0,02	0,12	0,4	0,38	0,25
61	0,89	0,58	0,71	0,9	0,75	0,79	0,94	0,85	0,96	0,83	0,78
62	0,79	0,53	0,52	0,52	0,81	0,97	0,93	0,94	0,73	0,81	0,76
63	0,65	0,77	0,66	0,27	0,72	0,89	0,91	0,85	0,91	0,91	0,75
64	0,3	0,11	0,08	0,1	0,06	0,02	0,43	0,54	0,41	0,18	0,23
65	0,09	0,5	0,54	0,35	0,43	0,33	0,48	0,99	0,82	0,42	0,34
66	0,82	0,03	0,02	0,05	0,05	0,04	0,4	0,2	0,25	0,71	0,15
67	0	0	0	0	0	0	0,96	0,12	0	0	0
68	0,16	0,12	0,1	0,07	0,07	0,07	0,06	0,07	0,16	0,25	0,17
69	0,56	0,35	0,45	0,41	0,37	0,42	0,77	0,89	0,79	0,8	0,59
70	0,66	0,52	0,64	0,46	0,39	0,24	0,32	0,27	0,51	0,18	0,48
71	0,92	0,12	0,26	0,32	0,21	0,19	0,54	0,42	0,92	0,89	0,90
72	0,49	0,09	0,44	0,77	0,64	0,78	0,12	0,83	0,89	0,17	0,77
73	0,99	0,8	0,71	0,59	0,46	0,6	0,39	0,29	0,34	0,79	0,67
74	0,51	0,05	0,45	0,96	0,45	0,72	0,66	0,65	0,7	0,32	0,42
75	0	0	0	0	0	0	0	0	0,11	0	0
76	0,83	0,55	0,65	0,71	0,85	0,8	0,92	0,87	0,47	0,47	0,30
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0,05	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
79	0	0	0	0	0	0,69	0	0	0	0,35	0
80	0,11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
81	0,1	0,3	0,54	0,22	0,22	0	0	0,03	0	0,02	0,03
82	0,78	0,73	0,85	0,92	0,55	0,3	0,59	0,59	0,54	0,5	0,42
83	0,57	0,71	0,53	0,65	0,74	0,71	0,97	0,79	0,83	0,71	0,84
84	0,24	0,22	0,19	0,18	0,24	0,27	0,33	0,21	0,29	0,42	0,26
85	0,95	0,98	0,46	0,68	0,96	0,97	0,88	0,98	0,9	0,93	0,89
86	0	0,45	0,41	0	0,21	0,36	0,75	0,1	0,01	0	0
87	0,72	0,29	0,08	0,14	0,07	0,08	0,21	0,24	0,21	0,26	0,09
88	0,46	0	0	0,47	0,17	0,89	0	0	0,08	0,17	0,51
89	0,04	0	0	0,8	0	0,62	0	0	0	0,32	0
90	0,4	0,58	0,48	0,61	0,86	0,72	0,64	0,59	0,65	0,58	0,84
91	0,26	0,18	0,15	0,13	0,1	0,18	0,31	0,34	0,23	0,47	0,80
92	0,01	0,06	0	0,02	0	0,15	0,2	0,06	0	0,16	0
93	0,57	0,14	0,13	0,14	0,03	0,29	0,76	0,16	0,22	0	0,01
94	0,95	0,61	0,51	0,76	0,49	0,49	0,38	0,41	0,54	0,47	0,32
95	0,23	0,76	0,94	0,44	0,63	0,94	0,6	0,88	0,35	0,83	0,39
96	0,51	0,26	0,35	0,34	0,35	0,58	0,18	0,11	0,1	0,33	0,18
97	0,06	0,01	0,1	0	0,37	0	0,22	0,1	0,33	0,12	0,40

Ek 33: Türkiye ile İngiltere Arasındaki EİT

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	0,088	0,101	0,047	0,019	0,107	0,023	0,115	0,206	0,639	0,331	0,49
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
3	0,369	0,363	0,157	0,496	0	0	0,691	0,606	0,792	0,323	0,01
4	0,678	0,303	0,377	0,346	0,981	0,746	0,881	0,268	0,02	0,019	0,02
5	0	0	0	0	0	0	0,033	0,269	0,474	0,25	0,23
6	0,003	0,005	0	0,003	0,002	6E-04	0,12	0,058	0,028	0,007	0,03
7	0,136	0,197	0,337	0,621	0,564	0,433	0,417	0,42	0,06	0,049	0,05
8	0,802	0,854	0,575	0,707	0,606	0,671	0,963	0,679	0,445	0,19	0,11
9	0,997	0,674	0,812	0,664	0,99	0,787	0,894	0,703	0,915	0,652	0,72
10	0,063	0,164	0	0,221	0	0,229	0,983	0,634	0,262	0,121	0,07
11	0,685	0,279	0,529	0,705	0,416	0,706	0,618	0,876	0,997	0,611	0,47
12	0,3	0,183	0,067	0,124	0,044	0,065	0,388	0,252	0,19	0,261	0,17
13	0,597	0,432	0,465	0	0,327	0,135	0,242	0,544	0,606	0,28	0,63
14	0,206	0,758	0,225	0,036	0,333	0,099	0,39	0,24	0,799	0,577	0
15	0,26	0,121	0,368	0,171	0,286	0,119	0,553	0,586	0,871	0,953	0,91
16	0,847	0,266	0,014	0,316	0	0,674	0,192	0,11	0,034	0,441	0,43
17	0,856	0,679	0,432	0,317	0,256	0,447	0,59	0,897	0,973	0,831	0,89
18	0,863	0,982	0,233	0,269	0,226	0,259	0,097	0,131	0,089	0,247	0,41
19	0,836	0,813	0,9	0,737	0,978	0,812	0,384	0,392	0,36	0,401	0,53
20	0,613	0,258	0,757	0,869	0,386	0,378	0,435	0,578	0,25	0,335	0,25
21	0,928	0,759	0,709	0,612	0,792	0,46	0,76	0,908	0,678	0,84	0,69
22	0,395	0,516	0,293	0,442	0,903	0,96	0,906	0,957	0,931	0,588	0,72
23	0	0,019	0,808	0,726	0,519	0	0,499	0,53	0,994	0,886	0,49
24	0	0,271	0,671	0,108	0,728	0,675	0,255	0,863	0,492	0,279	0,29
25	0,128	0,065	0,107	0,123	0,153	0,14	0,228	0,261	0,393	0,634	0,54
26	0,487	0,33	0,563	0,583	0,588	0,554	0,048	0,138	0,074	0,058	0,04
27	0,093	0,115	0,028	0,24	0,758	0,021	0,414	0,798	0,604	0,301	0,30

28	0,743	0,532	0,795	0,991	0,912	0,777	0,452	0,464	0,568	0,552	0,68
29	0,518	0,509	0,602	0,263	0,256	0,156	0,693	0,945	0,877	0,667	0,79
30	0,388	0,514	0,762	0,476	0,632	0,749	0,939	0,948	0,978	0,792	0,90
31	0	0,105	0,028	0	0	0,105	0,16	0,383	0,842	0,574	0,78
32	0,62	0,995	0,939	0,924	0,951	0,903	0,427	0,377	0,416	0,461	0,54
33	0,722	0,742	0,813	0,701	0,9	0,972	0,605	0,47	0,37	0,457	0,52
34	0,379	0,567	0,589	0,501	0,411	0,71	0,497	0,447	0,391	0,413	0,96
35	0,36	0,767	0,658	0,835	0,738	0,779	0,298	0,347	0,532	0,587	0,68
36	0,759	0,827	0,952	0,607	0,592	0,38	0,858	0,704	0,901	0,943	0,75
37	0,048	0,37	0,539	0,704	0,737	0,205	0,754	0,968	0,678	0,988	0,44
38	0,462	0,411	0,701	0,797	0,759	0,887	0,543	0,443	0,57	0,523	0,65
39	0,444	0,471	0,43	0,451	0,477	0,487	0,402	0,382	0,361	0,359	0,39
40	0,976	0,924	0,863	0,943	0,873	0,908	0,77	0,693	0,709	0,682	0,69
41	0,188	0,39	0,276	0,613	0,328	0,408	0,853	0,759	0,603	0,953	0,93
42	0,733	0,783	0,8	0,81	0,9	0,46	0,68	0,369	0,248	0,506	0,26
43	0,05	0,51	0,51	0,338	0,485	0,456	0,37	0,59	0,485	0,827	0,40
44	0,921	0,545	0,224	0,901	0,453	0,636	0,785	0,616	0,369	0,691	0,89
45	0	0,052	0	0	0,356	0	0,251	0,89	0,978	0,759	0,02
46	0,133	0,012	0,785	0,786	0,628	0,381	0,736	0,387	0,596	0,592	0,90
47	0,608	0,566	0	0	0	0	0,477	0,181	0,497	0,098	0,23
48	0,317	0,331	0,256	0,177	0,145	0,172	0,095	0,126	0,139	0,139	0,13
49	0,797	0,309	0,476	0,251	0,324	0,427	0,458	0,462	0,491	0,4	0,36
50	0,002	0	0,912	0,946	0,388	0,377	0,158	0,25	0,263	0,602	0,19
51	0,51	0,376	0,325	0,504	0,41	0,384	0,367	0,495	0,344	0,37	0,40
52	0,201	0,387	0,278	0,217	0,187	0,147	0,085	0,09	0,093	0,067	0,05
53	0,808	0,365	0,478	0,673	0,72	0,962	0,432	0,303	0,446	0,415	0,48
54	0,338	0,452	0,627	0,919	0,965	0,947	0,869	0,885	0,874	0,929	0,66
55	0,709	0,559	0,506	0,435	0,369	0,54	0,535	0,614	0,433	0,563	0,40
56	0,381	0,404	0,716	0,631	0,578	0,461	0,67	0,517	0,402	0,532	0,42
57	0,725	0,919	0,798	0,988	0,514	0,77	0,708	0,94	0,971	0,887	0,91

58	0,62	0,675	0,515	0,641	0,667	0,698	0,379	0,411	0,371	0,327	0,26
59	0,636	0,306	0,462	0,448	0,479	0,573	0,848	0,849	0,956	0,927	0,89
60	0,741	0,848	0,584	0,507	0,641	0,391	0,252	0,249	0,172	0,203	0,20
61	0,796	0,918	0,946	0,984	0,709	0,656	0,811	0,858	0,892	0,805	0,70
62	0,844	0,998	0,791	0,75	0,399	0,374	0,752	0,577	0,609	0,761	0,79
63	0,994	0,965	0,901	0,974	0,961	0,995	0,862	0,82	0,799	0,827	0,66
64	0,939	0,585	0,378	0,495	0,183	0,237	0,177	0,102	0,065	0,164	0,16
65	0,268	0,714	0,961	0,95	0,903	0,878	0,805	0,602	0,525	0,591	0,80
66	0,001	0,073	0,129	0,004	5E-04	0,336	0,33	0,224	0,414	0,285	0,62
67	0,229	0	0,503	0,504	0,114	0,502	0,587	0,315	0,978	0,792	0,21
68	0,711	0,669	0,866	0,957	0,784	0,703	0,571	0,545	0,537	0,604	0,65
69	0,761	0,783	0,624	0,655	0,47	0,54	0,406	0,443	0,404	0,407	0,55
70	0,817	0,635	0,828	0,648	0,514	0,515	0,887	0,975	0,928	0,853	0,76
71	0,3	0,361	0,883	0,566	0,985	0,123	0,072	0,059	0,305	0,999	0,13
72	0,991	0,978	0,628	0,621	0,553	0,47	0,663	0,993	0,821	0,896	0,84
73	0,445	0,976	0,522	0,48	0,523	0,518	0,386	0,382	0,373	0,287	0,28
74	0,97	0,818	0,425	0,437	0,5	0,413	0,422	0,586	0,581	0,754	0,63
75	0,723	0,457	0,051	0,952	0,355	0,022	0,506	0,134	0,479	0,955	0,63
76	0,643	0,575	0,43	0,365	0,306	0,393	0,356	0,348	0,342	0,254	0,36
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
78	0,016	0,69	0	0	0,014	0,076	0,159	0,303	0,021	0,02	0,24
79	0,26	0,491	0,205	0,363	0,348	0,474	0,481	0,564	0,637	0,5	0,63
80	0,062	0,121	0	0	0	0	0,042	0,007	0,28	0,197	0,12
81	0,963	0,843	0,954	0,795	0,727	0,643	0,547	0,585	0,941	0,823	0,09
82	0,588	0,729	0,957	0,883	0,887	0,947	0,434	0,605	0,483	0,648	0,80
83	0,942	0,605	0,769	0,988	0,938	0,934	0,801	0,744	0,734	0,536	0,55
84	0,932	0,785	0,769	0,798	0,878	0,791	0,697	0,71	0,7	0,618	0,64
85	0,801	0,783	0,562	0,552	0,358	0,34	0,268	0,271	0,239	0,224	0,21
86	0,434	0,044	0,634	0,151	0,546	0	0,677	0,394	0,23	0,55	0,29
87	0,862	0,817	0,888	0,989	0,731	0,792	0,811	0,64	0,56	0,714	0,65

88	0,404	0,494	0,486	0,785	0,044	0,494	0,462	0,258	0,088	0,388	0,58
89	0,972	0,059	0,383	0,212	0,044	0,44	0,728	0,414	0,273	0,677	0,70
90	0,904	0,69	0,787	0,973	0,761	0,679	0,647	0,564	0,533	0,674	0,78
91	0,206	0,252	0,213	0,225	0,167	0,144	0,05	0,066	0,035	0,177	0,07
92	0,78	0,78	0,704	0,611	0,809	0,872	0,593	0,466	0,698	0,595	0,41
93	0,767	0,653	0,78	0,913	0,378	0,344	0,091	0,119	0,025	0,098	0,08
94	0,903	0,737	0,67	0,649	0,801	0,883	0,677	0,477	0,357	0,339	0,48
95	0,858	0,348	0,979	0,719	0,609	0,62	0,408	0,379	0,384	0,487	0,83
96	0,734	0,756	0,774	0,816	0,706	0,685	0,311	0,293	0,265	0,296	0,38

Ek 34: Türkiye İle Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki EİT:

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
1	0	2E-04	0,209	0	0,114	0	0	0,45	0	0	
2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
3	0,146	0,004	0,755	0,538	0,741	0,719	0,719	0,754	0,261	0,7	0,37
4	0,277	0,835	0,251	0,708	0,684	0,339	0,937	0,17	0,446	0,288	0,59
5	3E-04	0,037	0,234	0,44	4E-04	0,003	0,422	0,084	0,025	0,001	0
6	0,183	0,037	0,325	0,008	0,561	0,018	0,286	0,176	0,161	0,145	0,99
7	0,59	0,973	0,423	0,726	0,669	0,601	0,924	0,785	0,693	0,569	0,74
8	0,423	0,29	0,323	0,286	0,206	0,167	0,216	0,142	0,12	0,085	0,10
9	0,306	0,406	0,158	0,246	0,228	0,294	0,125	0,198	0,227	0,221	0,20
10	0,011	0,006	0,008	0,012	0,029	0,033	0,011	0,075	0,062	0,066	0,01
11	0,576	0,034	0,058	0,057	0,24	0,69	0,028	0,1	0,299	0,061	0,09
12	0,176	0,13	0,131	0,123	0,068	0,048	0,05	0,065	0,091	0,058	0,06
13	0,054	0,06	0,029	0,021	0,041	0,065	0	0	0,004	0,522	0,46
14	0,837	0	0,765	0,339	0,016	0	0	0,097	0	0,267	0,01
15	0,898	0,421	0,493	0,578	0,618	0,459	0,543	0,619	0,329	0,604	0,30
16	0,439	0,286	0,192	0,408	0,597	0	0	0,168	0,653	0,729	0,97
17	0,33	0,431	0,508	0,58	0,355	0,851	0,604	0,606	0,414	0,245	0,55

18	0,11	0,026	0,073	0,152	0,296	0,181	0,124	0,142	0,242	0,245	0,41
19	0,282	0,371	0,182	0,153	0,177	0,172	0,244	0,283	0,254	0,146	0,13
20	0,986	0,85	0,801	0,883	0,56	0,583	0,268	0,63	0,993	0,928	0,91
21	0,694	0,705	0,674	0,425	0,668	0,479	0,287	0,441	0,697	0,823	0,99
22	0,863	0,603	0,644	0,266	0,263	0,966	0,967	0,935	0,803	0,783	0,44
23	0,603	0	0,006	0,013	0,027	0	0	0,002	0	0,066	0
24	0,58	0,742	0,755	0,736	0,818	0,763	0,733	0,69	0,958	0,618	0,70
25	0,371	0,786	0,82	0,517	0,485	0,487	0,649	0,795	0,674	0,477	0,52
26	0,046	5E-04	0,035	2E-04	0,192	0,838	0,889	0,162	0,02	0,168	0,10
27	0,55	0,777	0,468	0,528	0,698	0,612	0,702	0,826	0,857	0,728	0,97
28	0,309	0,22	0,114	0,152	0,365	0,318	0,268	0,296	0,466	0,425	0,45
29	0,866	0,714	0,729	0,701	0,989	0,987	0,739	0,953	0,867	0,677	0,91
30	0,062	0,022	0,15	0,005	0,006	0,023	0,01	0,155	0,204	0,225	0,21
31	0	0,222	0	0	0,569	0	0	0	0,35	0,007	0
32	0,965	0,815	0,882	0,885	0,791	0,546	0,661	0,836	0,986	0,765	0,93
33	0,88	0,984	0,65	0,37	0,532	0,505	0,584	0,672	0,872	0,618	0,73
34	0,632	0,811	0,708	0,605	0,524	0,693	0,775	0,759	0,91	0,818	0,47
35	0,253	0,356	0,378	0,61	0,738	0,346	1	0,728	0,548	0,508	0,63
36	0,032	7E-06	0,282	0,53	0,1	0,001	0,076	0,538	0,548	0,831	0,64
37	0,858	0,481	0,325	0,739	0,093	0,638	0,328	0,523	0,255	0,087	0,68
38	0,719	0,949	0,932	0,354	0,185	0,632	0,441	0,296	0,115	0,634	0,42
	0,713	0,934	0,742	0,844	0,971	0,741	0,85	0,596	0,656	0,606	0,55
40	0,936	0,962	0,788	0,559	0,75	0,82	0,87	0,609	0,754	0,823	0,84
41	0,644	0,928	0,966	0,937	0,975	0,79	0,903	0,671	0,461	0,572	0,70
42	0,467	0,537	0,411	0,353	0,368	0,289	0,323	0,573	0,343	0,606	0,59
43	0,017	0,004	0,024	0,023	0,058	0,074	0,077	0,182	0,443	0,161	0,21
44	0,918	0,972	0,569	0,865	0,863	0,972	0,286	0,109	0,196	0,1	0,23
45	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0,20
46	0,546	0,924	0,624	0,077	0,577	0,867	0	0	0,369	0	0,35
47	0,742	0	0,515	0,911	0	0	0	0,235	0	0	0

48	0,924	0,894	0,994	0,837	0,959	0,799	0,564	0,256	0,159	0,248	0,19
49	0,977	0,375	0,441	0,353	0,622	0,79	0,94	0,838	0,81	0,455	0,68
50	0	0,092	0,13	0	0,544	0,403	0,527	0,489	0,491	0,678	0,72
51	0,025	0,094	0,248	0,086	0,052	0,004	0,055	0,092	0,003	0,119	0,01
52	0,427	0,384	0,452	0,302	0,29	0,248	0,18	0,159	0,161	0,131	0,13
53	0,446	0,332	0,032	0,326	0,046	0,117	0,144	0,116	0,55	0,091	0,05
54	0,332	0,309	0,25	0,383	0,444	0,321	0,461	0,634	0,49	0,572	0,52
55	0,542	0,549	0,374	0,322	0,488	0,103	0,353	0,762	0,841	0,701	0,86
56	0,158	0,317	0,154	0,153	0,112	0,179	0,348	0,432	0,402	0,394	0,66
57	0,65	0,959	0,724	0,488	0,428	0,508	0,576	0,715	0,805	0,827	0,68
58	0,166	0,165	0,143	0,189	0,292	0,415	0,256	0,279	0,194	0,417	0,50
59	0,122	0,193	0,725	0,382	0,445	0,312	0,315	0,846	0,815	0,905	0,87
60	0,374	0,278	0,292	0,583	0,618	0,882	0,505	0,606	0,521	0,732	0,53
61	0,089	0,122	0,136	0,206	0,202	0,291	0,387	0,725	0,857	0,917	0,97
62	0,185	0,333	0,259	0,228	0,251	0,505	0,596	0,94	0,864	0,756	0,78
63	0,32	0,493	0,433	0,566	0,458	0,464	0,346	0,438	0,586	0,438	0,41
64	0,839	0,79	0,987	0,995	0,393	0,428	0,31	0,288	0,282	0,281	0,37
65	0,802	0,842	0,976	0,83	0,593	0,868	0,872	0,665	0,606	0,576	0,56
66	0,689	0,644	0,046	0,221	0,251	0,983	0,094	0,696	0,335	0,652	0,82
67	0,903	0,95	0,936	0,941	0	0,097	0,911	0	0	0,038	0,07
68	0,283	0,148	0,174	0,218	0,163	0,154	0,15	0,125	0,135	0,138	0,15
69	0,464	0,233	0,119	0,239	0,256	0,222	0,303	0,358	0,514	0,623	0,99
70	0,71	0,576	0,529	0,628	0,714	0,701	0,595	0,791	0,984	0,896	0,89
71	0,147	0,044	0,049	0,033	0,054	0,035	0,132	0,085	0,368	0,838	0,77
72	0,112	0,429	0,275	0,454	0,293	0,538	0,744	0,633	0,85	0,772	0,86
73	0,847	0,597	0,404	0,537	0,479	0,547	0,615	0,922	0,648	0,811	0,84
74	0,117	0,223	0,204	0,14	0,151	0,183	0,126	0,14	0,137	0,157	0,19
75	0,136	0,226	0,738	0,333	0,636	0,706	0,815	0,758	0,935	0,695	0,64
76	0,729	0,25	0,456	0,655	0,875	0,927	0,787	0,762	0,735	0,838	0,68
77	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

78	0,311	0,233	0	0,177	0,029	0,797	0,403	0,038	0	0,086	0,10
79	0	0,168	0,1	0,179	0,131	0,049	0,006	0,009	0,061	0,072	0,11
80	0	0,036	0	0	0,158	0,713	0,048	0	0	0,003	0,02
81	0,289	0,342	0,451	0,455	0,072	0,179	0,251	0,248	0,109	0,18	0,27
82	0,265	0,837	0,624	0,682	0,602	0,556	0,855	0,68	0,89	0,769	0,62
83	0,302	0,284	0,244	0,248	0,229	0,297	0,572	0,781	0,891	0,96	0,85
84	0,671	0,97	0,797	0,807	0,832	0,868	0,784	0,837	0,903	0,916	0,96
85	0,609	0,695	0,507	0,344	0,368	0,275	0,253	0,199	0,186	0,218	0,24
86	0,206	0,009	0,938	0,283	0,636	0,216	0,278	0,063	0,242	0,039	0,27
87	0,448	0,919	0,993	0,636	0,539	0,559	0,938	0,703	0,806	0,591	0,53
88	0,732	0,999	0,696	0,487	0,773	0,991	0,888	0,957	0,986	0,816	0,98
89	0,689	0,205	0,272	0,931	0,377	0,394	0,107	0,542	0,283	0,844	0,08
90	0,838	0,971	0,675	0,846	0,678	0,616	0,684	0,601	0,662	0,75	0,77
91	0,124	0,14	0,112	0,133	0,115	0,07	0,382	0,377	0,453	0,701	0,54
92	0,911	0,953	0,967	0,814	0,763	0,893	0,789	0,594	0,478	0,525	0,57
93	0,972	0,982	0,758	0,912	0,297	0,074	0,499	0,316	0,565	0,439	0,41
94	0,866	0,914	0,761	0,884	0,695	0,952	0,864	0,778	0,919	0,937	0,87
95	0,051	0,1	0,594	0,951	0,842	0,678	0,745	0,649	0,923	0,87	0,91
96	0,64	0,427	0,418	0,557	0,898	0,936	0,811	0,964	0,91	0,994	0,98
97	0,286	0,81	0,426	0,203	0,931	0,504	0,82	0,567	0,388	0,558	0,87

Ek 35: Sermaye ve Teknoloji Yoğun Mallara İlişkin SITC Sınıflamaları

SERMAYE YOĞUN MALLAR

SITC 1 İçkiler ve Tütün

SITC 35 Elektrik Enerjisi

SITC 53 Debagat ve Boyacılıkta Kullanılan Hülasalar, Tanen, Boya, Pigment, Macun, Mürekkep

SITC 55 Uçucu Yağlar, Parfüm, Kozmetik, Tuvalet Müstahzarları

SITC 62 Kauçuk ve Kauçuktan Eşya

SITC 67 Demir ve Çelik

SITC 68 Demir İhtiva Etmeyen Madenler

SITC 78 Motorlu Kara Taşıtları, Bisiklet ve Motosikletler, Bunların Aksam ve Parçaları

KOLAY TAKLİT EDİLEBİLEN ARAŞTIRMA BAZLI MALLAR

SITC 51 Organik Kimyasal Ürünler

SITC 52 İnorganik Kimyasal Ürünler

SITC 54 Tıp ve Eczacılık Ürünleri

SITC 58 İlk şekilde Olmayan Plastikler (Boru, Hortum, Levha, Yaprak, Plaka, şerit, Film vb.)

SITC 59 Başka Yerlerde Belirtilmeyen Kimyasal Maddeler ve Ürünler

SITC 75 Büro Makineleri ve Otomatik Veri İşleme Makineleri

SITC 76 Haberleşme, Ses Kaydetme ve Sesi Tekrar Vermeye Yarayan Cihazlar

ZOR TAKLİT EDİLEBİLEN ARAŞTIRMA BAZLI MALLAR

SITC 57 İlk şekillerde Plastikler, Plastikten Döküntü ve Hurdalar

SITC 7–

(SITC 75.76.78)

Makine ve Ulaştırma Araçları – (SITC 75-76-78)

SITC 87 Başka Yerde Belirtilmeyen Mesleki, İlmi, Kontrol Alet ve Cihazları

SITC 88 Fotoğraf, Sinemacılıkta Kullanılan Alet ve Cihazlar ile Optik Eşyalar

Kaynak: Hufbauer ve Chilas (1974)*’den aktaran, Yılmaz (2002:57).

KAYNAKÇA

ANDO, Mitsuyo (2006), “Fragmentation and Vertical Intra-Industry Trade in East Asia”, *North American Journal of Economics and Finance* Vol. 17, 257-281

AYDIN VE Diğerleri, (2010) “Dış Ticarete Küresel Eğilimler ve Türkiye Ekonomisi”, TCMB Çalışma Tebliği 10/01, 26.

BRÜLHART, M. (1994) “Marginal Intra-Industry Trade: Measurement and Relevance for the Pattern of Industrial Adjustment”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 130(3), 600-613.

BRÜLHART, M. (2002) “Marginal Intra-Industry Trade: Towards A Measure of Non-Disruptive Trade Expansion”, in P.J. Lloyd ve H. Lee (Eds.) (2002) *Frontiers of Research on Intra-Industry Trade*, London: Palgrave-Macmillan, 109-130.

BRÜLHART, M. (2009) “An Account of Global Intra-Industry Trade, 1962-2006”, *World Economy*, 32(3), 401-459.

ÇEPNİ, Elif; Nazır Köse,(2000) “Intra Industry Trade Patterns of Turkey: A Panel Study” *ODTÜ Uluslar arası Ekonomi Kongresi* 4, Ankara.

DEVİREN, Nursen V. (2004) "Yeni Dış Ticaret Teorileri", *Mevzuat Dergisi*, Sayı. 81. Erişim Tarihi: 10.15.2010,

Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM), (2003) Türkiye’de Dış ticaret Stratejisi (2005-2010, 2015-2023), DTM Yay. Ankara.

DİXİT, Avinash, K., JOSEPH E. STİGLİTZ (1977), “Monopolistic Competition and Optimuc Product Diversity” *The American Economic Review*, 67, 297-308

DOĞANER GÖNEL, Feride (2001), “Tekstil Sektöründe Endüstri-İç Ticaret”, *Dış Ticaret Dergisi*, sayı 21, 15-31.

ERK, Nejat; Yelda Tekgöl; (2001) “Ekonomik Entegrasyon ve Endüstri-içi Ticaret: Türkiye-AB Ülkeleri Arasındaki Endüstri-içi Ticaretin Ölçülmesi ve ticaret Tipinin Belirlenmesi” ODTÜ Uluslar arası Ekonomi Kongresi 5, Ankara.

ERLAT, Güzin, H. ERLAT, (2003) “Measuring Intra-Industry and Marginal Intra-Industry Trade: The Case for Turkey”, *Emerging Markets Finance and Trade*, 39(6),5-38.

ERTEKİN, Murat. (2007), “Sektörler İtibariyle Endüstri-İçi Ticaret ve İhracat-EİT İlişkisi Üzerine Bir Uygulama”. *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı*. Erşim Tarihi: 12.10. 2010,

ERTÜRK, Emin (2001), *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Motif Matbaası.

FLAM, H., Helpman, E., 1987. “Vertical Product Differentiation and North-South Trade”, *The American Economic Review*, Vol. 77(5), 810-822.

GRUBEL, H.G, P.J. LLOYD (1971). “The Empirical Measurement of Intra-Industry Trade.” *The Economic Record*, 47, 494-517

GRUBEL, H.G., P. j. LLOYD (1975a), *Intra-Industry Trade*, London: Macmillan Press.

GRUBEL, H.G., P. j. LLOYD (1975b), *Intra Industry Trade, The Theory and Measurement of Internaional Trade in Differentiated Products*, London: Macmillan Press.

GREENAWAY, D. (1987). “The New Theories of Intra-Industry Trade.” *Bulletin of Economic Research*, 39 (2), 95-120

GREENAWAY D, R. C. HİNE, C. MİLNER (1995); “Vertical and Horizantal Intra Industry Trade: A Cross Industry Anaysis Fort He UK” *The Economic Journal*, 105, 1505-1518.

KAYMAKÇI, Oğuz vd., (2007), *Uluslararası Ticarete Giriş Teori Politika ve Uygulama*, Ankara: Nobel Yayınları.

KOÇYİĞİT A., A. ŞEN (.....) “The Extend of Intra-Industry between Turkey and European Union: The Impact of Customs Union” *Journal of Economic And Social Research* 9(2), 61-85.

KRUGMAN, P.R. (1980). “Scale Economies, Product Differentiation and the Pattern of Trade.” *American Economic Review*, 70, 950-959.

LANCASTER, K. (1980). “Intra-Industry Trade under Perfect Monopolistic Competition.” *Journal of International Economics*, 10 (2), 151-75.

NARİN, Pınar; (2002) Endüstri-içi Ticaret ve İhracata Dayalı Sektörler Açısından Türkiye Uygulaması, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 1.

SALVATORE, Dominick (2001) *International Economics*, John Wiley & sons, USA.

SCHULLER, Martin K.; (1995) “The Path of Intra-Industry Trade Expansion, the Cases of Spain and Turkey”, *METU Studies in Development*, Vol.22, 79-99

SEYİDOĞLU, Halil (1996 a) *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Yayınları.

SEYİDOĞLU. Halil (1999 b), *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*, İstanbul: Güzem Yayınları.

SÖNMEZ A.E., 2007, “Kağıt Ürünleri Sanayii”, İGEME.

ŞİMŞEK, Nevzat (2008), *Türkiye’nin Endüstri-İçi Dış Ticaretinin Analizi*, İstanbul: Beta Yayınları.

TAYLAN T., 2007, “Elektrikli Makineler”, İGEME.

VEERAMANİ, Choorikkad (2002), “Intra-Industry Trade of India: Trend and Country-Specific Factors”, *Weltwirtschaftliches*, vol. 138, 509-533.

VONA, S. (1991) “On the Measurement of Intra-Industry Trade: Some Further Thoughts”, *Weltwirtschaftliches Archiv*, 127(4), 678-700.

YENİLMEZ, Füsün (2004). *Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Dış Ticaretinde Endüstri İçi Ticaret: Türkiye-Almanya Örneği*, Eskişehir: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayınları.

YILDIZ, Rıfat; Güven, Delice (2001). “1990 Sonrası Türkiye İhracatındaki Yapısal Değişmeler Üzerine Gözlemler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 101-127.

YILMAZ, Bahri (2002), Turkey's Competitiveness in the European Union, “*Russian and East European Finance and Trade*”, Vol.38, No. 3, May-June, 54-72.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/EIT.doc>)

(<http://www.mevzuatdergisi.com/2004/09a/05.htm>)

<http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=HS1988> Erişim Tarihi: 05.11.2010

<http://www.turktrade.org.tr/tr/article/620ea35a-4cff-42c4-9891-b332e3b568a0/turkiye-ile-yunanistan-arasindaki-ekonomik-ve-ticari-iliskilerin-guncel-durumu.aspx>

http://www.mfa.gov.tr/turkiye-avustralya-ekonomik-iliskileri_.tr.mfa

http://www.tuik.gov.tr/disticaretapp/disticaret.zul?param1=21¶m2=4&si_tcrev=0&isicrev=0&sayac=5802 Erişim tarihi 30.04.2011

http://www.egelihracatcilar.com/Images/Menu1-Page/UlkeRaporu-YeniZelenda-DEIK-2005_00001059.pdf

<http://www.mfa.gov.tr/turkiye-yeni-zelanda-ekonomik-ve-ticari-iliskileri.tr.mfa>

<http://www.ekonomi.gov.tr/index.cfm?sayfa=ulkevebolgeler&bolge=avrupa#>